

KNJIŽEVNOST I DIJETE

ČASOPIS ZA DJEČJU KNJIŽEVNOST I KNJIŽEVNOST ZA MLADE

Zagreb, godište IV.

3-4

Srpanj – prosinac 2015.

Časopis za dječju književnost i književnost za mlade

Godište IV, broj 3-4, 2015.

ISSN 1848-5618

Uredništvo

Božidar Prosenjak, Dubravka Težak, Diana Zalar

Izdavač

Društvo hrvatskih književnika

Trg bana Josipa Jelačića 7/I

HR-10 000 Zagreb

Za izdavača

Božidar Petrač

Logotip, vinjete i ilustracija na naslovnici

Vedran Markulin

Grafička priprema

Vladimira Poljanec

Tisak

GRAFOMARK d.o.o.

Časopis izlazi tromjesečno. Objavljuje književne, znanstvene i stručne radove iz područja dječje književnosti i književnosti za mladež. Radovi se dostavljaju na adresu uredništva: knjizevnostidijete@dhk.hr. Rukopise ne vraćamo.

Tel. 00385 1 4816 931. Faks: 00385 1 4816959. Cijena primjerka 30 kn. Cijena dvobroja 50 kn. Godišnja pretplata 100 kn / 20 EUR. Pretplate se uplaćuju na žiro račun br. HR 5223600001101361393 (Društvo hrvatskih književnika – za *Književnost i dijete*), poziv na broj: 0114-3207714-2015.

Časopis se izdaje uz potporu Ministarstva kulture RH.

SADRŽAJ

KNJIŽEVNO PERO

Neobjavljeni književni radovi

Nikola Šimić Tonin: Tadija	6
Ida Bogadi: Radoznala Roza	8
Žućina priča	9
Hrvoje Kovačević: Stalak za knjige	12
Josip Laća: Suputnici i usputnici	16

STRUČNO PERO

Znanstveni i stručni radovi

KNJIŽEVNI PORTRET – MAJA GLUŠČEVIĆ

Nada Kujundžić: <i>Prijateljstvo djece i životinja</i>	28
--	----

Dubravka Težak, Marina Gabelica: <i>Od teksta do dijaloga</i>	48
---	----

Snježana Grković-Janović: <i>Gospodar prstenova i Harry Potter</i>	64
--	----

Marija Drobňak Posavec: <i>Glas iz prakse – dječje literarno stvaralaštvo</i>	83
---	----

KRITIČKI PROZOR

Kritike, prikazi, osvrti

Nada Mihoković-Kumrić: Jedanaest postaja odrastanja	87
(Nada Mihelčić: <i>Edbin</i>)	

Neprilagođena Maja traži prijateljicu	91
(Ivana Guljašević: <i>Neprilagođena</i>)	

Martina Jurišić: Artificijelna adolescencija	95
(Mirjana Mrkela: <i>Mea, mlađa sestra</i>)	

Fikcija, prirodno, trivijalno: reprezentacija

	ženskog u (pred)adolescentskom romanu ...	100
	(Ljiljana Jelaska: <i>Leti, leti</i>)	
Nada Kujundžić:	Iz života osnovnoškolca	104
	(Jasminka Tihi Stepanić: <i>Baš kao Harry Potter</i>)	
	Za bolji, tolerantniji svijet	107
	(Silvija Šesto: <i>Palac Sim, palac Tam</i>)	
	Sve što ste oduvijek htjeli znati o umjetnosti ...	109
	(Vladimir Rismondo: <i>Zgode iz Mihine sobe</i>)	

KRONOLOGIJA

Srpanj – prosinac 2015.	114
------------------------------	-----

U spomen: Miroslav Slavko Mađer	126
Nada Mihelčić	130
Pajo Kanižaj	136

NOVE KNJIGE

Slikovnice i knjige za najmlađe	141
Slikovnice i knjige za djecu mlađe dobi	142
Knjige za djecu	149
Knjige za mladež	153
Slikovnice na stranim jezicima	157
Igrokazi	158
Stručna literatura za roditelje, odgojitelje i nastavnike	158

SURADNICI O OVOM BROJU	159
------------------------------	-----

KNJIŽEVNO PERO

Neobjavljeni književni radovi

Nikola Šimić Tonin

(povodom 110. godine rođenja)

T-A-D-I-J-A

Pjesnik u pjesmi bosonog.
Pjesnikova u pjesmi bosonoga mati.

T - a - d - i - j - a!

I nakon stoljeća ćuti,
mati će ga zazvati.

Pjesnik u pjesmi bosonog,
bosonoga u pjesmi pjesnikova mati.

Dugo u noć, u dugu zimsku noć,
do u obnevid bijelo platno tka,
bosonogog pjesnika
bosonoga pjesnikova majka.

Dugo, dugo, do u nadoček dugu zimsku noć,
dok pahulje se snijega s neba,
mrve kao mrve
bijeloga nedjeljnoga kruha.

U dugu zamrlu zimsku noć,
bijelo platno tka mati,
da bi mu mogla cipele dati,
da bi ga mogla u školu slati.

Pjesnik u pjesmi obuven,
bosonoga u pjesmi pjesnikova mati,
do pijetlova prvih,
u platno bijelo ne prestaje,
pahulje bijele uplitati.

Ida Bogadi

RADOZNALA ROZA

(Priča o knjizi)

Rozalija je mala svraka. Voli kad ju se zove Roza. Jutros je izletjela u novi dan otkrivati svijet oko sebe sa svojim sestrama i braćom. Raštrkali su se po krošnjama, a Roza je skakutala, pjevušila i gegala se parkom. Ovako: skok – hop, skok – hop, hop la-la-la! Pa desnom i lijevom nožicom, i opet skok – hop, skop – hop, hop la-la-la!

Rožu sve zanima (kao i sve svrake) pa zato naglo stane jer je nešto ugledala. Svjetlucalo se i nije sličilo ni na što njoj poznato. Nema krila, ni kljun, ni oči, a kad je zapuhao vjetar počelo se micati, rastvarati i preklapati. Roza je pozorno promatrala sa sigurne udaljenosti, a onda su je braća i sestre pozvali:

– Rooza, skoro će sumrak, idemo kući, hajde!

Poletjeli su kući. Čim su stigli i smjestili se, Roza je svima ispričala što je vidjela.

– Što bi to moglo biti? – upitala je roditelje.

Oni su se pogledali i rekli: – Vrijeme je za priču. Jeste li spremni?

Moglo se čuti samo tiho disanje u gnijezdu i vidjeti iskrice uzbuđenja u očima malih svraka.

– Ispričat ćemo vam točno onako kako su to nama ispričali naši roditelji, a njima njihovi i njima njihovi. Tako to ide unatrag sve do dana Prve ptice – tatin glas vodio ih je unatrag, u prošlost.

– Vi ćete priču zapamtiti i pričati svojoj djeci, a ona svojoj djeci i ona svojoj – mamin glas poveo ih je naprijed, u dane koji dolaze.

Male svrake napeto su razmišljale o toj dugačkoj crti vremena koja dolazi i pruža se unedogled, a mama je nastavila govoriti:

– Danas je Roza ugledala nešto o čemu govori naša priča. Mi ptice, vladarice neba i stanovnice zemlje odavno ju poznajemo – to je knjiga.

Nju si, Roza, vidjela. Knjiga je jedna od prvih čarobnih ptica koja je poželjela postati i ostati baš takva. Što je bio razlog, što mislite?

Male svrake se iznenađeno promeškole.

– Prva ptica je željela podijeliti onaj osjećaj slobode i ljepote koje mi ptice osjećamo dok letimo i gledamo zemlju kao na dlanu ispod nas – završi mama.

Tata malo raširi krila i nastavi:

– Knjiga, kao i ptica, ima krila koja se rastvore u rukama čitatelja. Ima i mekano tijelo koje je poput lišća u krošnji puno znakova koje ljudi mogu čitati.

– A glava? Gdje je? – upita Roza.

– Tu se vidi čarolija Prve ptice. Kad ju ljudi počnu čitati, knjiga se ponovo pretvara u pticu i nosi ih u svoj čaroban svijet, onaj oslikan znakovima. Glava je tako čitatelj... – nastavi tata.

Roza požuri reći: – Tako je čarolija potpuna, zar ne? Onaj koji čita postaje Prva ptica.

Tata klimne glavom. Mama je pogladi krilom, a Roza nastavi maštati u tišini koja je zavladała gnijezdom. Jedna za drugom male su svrake zaspale a zatim i njihovi roditelji. Roza je sanjala prekrasnu pticu koja joj je mahnula krilom i poletjela visoko, gotovo do Sunca.

Ujutro je odmah odletjela do mjesta gdje je vidjela knjigu. Željela joj je prići blizu i vidjeti znakove, ali knjige više nije bilo.

Roza je zadovoljno kimnula glavom i promrmljala:

– Čarobna ptica nekoga vodi u svoj svijet. – I osjetila je ponos.

Nakrivila je glavu, pogledala krošnje, mahnula braći i sestrama i postavila skakutati zelenom livadom pod jutarnjim Suncem.

Hop – la, hop – la, hop-la-la – u potrazi za nečim novim u ovom divnom, velikom svijetu.

ŽUĆINA PRIČA

Livada je jutros izgledala isto. Izgledala, kažem, jer je nešto bilo drukčije i u tom prvom trenutku imao sam neodređeni osjećaj da je nešto drukčije. A onda je taj osjećaj postao stvaran – poput kamenčića između pandžice i jastučića šape.

NOVI MAČAK U SUSJEDSTVU – mogao bi biti naslov i glavna pomisao moga drugog trenutka u kojem sam ulovio miris drugog maca-

na. Još nekoliko sekundi i vidio sam mu zjenice velike kao dva komada suhe mačje hrane kako vire kroz grmlje.

Čista petica iz prikrivanja – pomislio sam i zauzeo pozu šefa. Mali je ponizno prišao. Dobro, kontakt uspostavljen. Čeka nas dug put, treba tu razjasniti puno stvari. Što je moje – moje je, a i njegovo je moje (barem dok se ne usprotivi).

Za prvi susret dosta – pomislio sam i lijeno odcapao do svoje kuće. Bacio sam se na jelo i poslije zaspao snom pravednika.

Kad sam se probudio, zapitao sam se je li mali već upoznao Ljigušu? I još – trebam li ga upozoriti? Mene vežu uz nju teški dani i trenuci i da mi je to netko rekao, ne bih mu vjerovao. Valjda mora svatko sam naučiti lekciju.

A moja priča? Ide ovako: jedan mali mačić našao je svoj dom. Sve se oko njega smiješilo, svijet mu se otvarao svakim danom sve više. Mačić je rastao, istraživao svoj teren, njegove granice. I tada ju je upoznao. Podsjetila ga je na sestricu koju je izgubio i ostao sam. Bio je sretan jer mu je bila prijateljica koja mu je dopuštala šetati dvorištem, pojesti ostatak hrane u zdjelici ispred kućnih vrata... Lijepa vremena, a onda... Onda je izvela predstavu kojom je zaradila svoj nadimak Ljiguša.

Nakon što je jednog dana mačić pojeo, po običaju, njenu hranu ispred kućnih vrata, Ljiguša ga je uvela u kuću kroz poluotvoren prozor. Da je bio pametniji ne bi ušao ali... Nakon kratke šetnje po predsoblju, odvela ga je u kuhinju, a tamo se na stolu nalazilo pečenje. Kako je predivno mirisalo! Ljiguša ga je navela da skoči i zahvati meso pandžama. Trenulo je na pod, sve je zazvečalo, mačić je pojurio van, ali se skroz smeo – ipak, to nije bila njegova kuća. Završio je u rukama Ljigušine vlasnice koja ga je odnijela njenoj kući uz bujicu ne baš ljubaznih riječi.

Oh, kako mu je bilo teško i mrsko pogledati svog vlasnika u oči. Kako da mu kaže da mu je Ljiguša smjestila? Tužno se vukao po kući toliko dugo da je na kraju završio kod veterinara. Puštao je da ga razvlače, mjere temperaturu, gledaju u uši, oči... Naravno, bio je zdrav, ali samo izvana. Iznutra je ključao od bijesa. Kako je mogao biti tako glup? Najteže mu je palo što je krajikom oka vidio Ljigušu kako guta komadiće onog mesa, a onda se pravi kao da nema ništa sa svim tim.

Prošlo je nešto vremena. Mačić je odrastao, svojim ponašanjem nije više dao svojim vlasnicima nikakve sumnje. Jednoga dana čula se vika iz Ljigušine kuće. Ulovili su je dok je s drugim mačorom (ne zna se uopće odakle je taj došao) harala po hladnjaku. Sigurno im je prisjelo sve što su progutali.

Konačno – istina! Nema slađeg okusa od toga! Nije točno da je osjećaj sreće neopisiv – on je snažan, sjajan i topao kao ljetno sunce ispod kojeg se ništa ne može sakriti!

To je moja priča o Ljiguši, prevrtljivoj mački i prenemaguši. To je priča o grešci i ispravljenoj nepravdi. To je moje iskustvo, a novi će mali doživjeti svoje. Neću mu komplicirati život i sigurno neću biti druga Ljiguša. Jedna je dovoljna. Više volim da me zovu Žučo i da mi se dive koliki sam i kako opasno izgledam. Izgled vara, ne znate?

Hrvoje Kovačević

STALAK ZA KNJIGE

– Gdje su pleksiji, Rora? – upita Sana.

– Pleksiji... – upitani prođe prstima kroz kuštravu kosu. – A što su to, zapravo, pleksiji?

Sana zuri u visokog dječaka. Čeka da mu se licem razlije njegov uobičajeni osmijeh. No osmijeha nema. Ne šali se. Rora zbilja nije nabavio pleksije, iako je još prije dva tjedna obećao da će to učiniti. I još ga je tijekom ta dva tjedna barem tri puta podsjetila na obećanje. A sada ispada da on nema pojma ni što su pleksiji.

– Sana je mislila na one male stalke od pleksiglasa – ljubazno objasni Ivona. – Na svaki taj stalak stane po jedna knjiga.

Svima je ostalima drago što je školski komedijaš s njima. Važniji im je njegov šarm od uspjeha predstave.

– A tako – Rora je saslušala s velikim zanimanjem. – To je, znači, onako kao ploča od pleksiglasa savijena tako da može stajati – Rora dlanovima ilustrira svoj zaključak. – I još je tako savijena da knjiga ne može iskliznuti.

– Da, to je to – klimne Ivona.

– I gdje ćeš ih sada nabaviti? – Sana i dalje zuri u školskog cirkusanta.

– Nemam pojma – bezbrižno slegne ramenima Rora.

Od početka je znala da je njegovo primanje u kazališnu ekipu bila velika pogreška, no svi su ostali imali drugačije mišljenje. Tvrdili su da je Rora rođeni glumac. Sana svoje stavove obično uspije nametnuti ostalima. Ovoga se puta nije dovoljno potrudila. Popustila je. I zato će im predstava propasti.

– Mi smo prvi – primijeti Vedran. – Na pozornici moramo biti za manje od deset minuta.

Osim zbog nagovaranja ostatka ekipe, Sana je na Rorin angažman pristala i zbog jednog sasvim trivijalnog razloga – nijedan od ostalih dječaka nije dovoljno snažan da na pozornicu donese ormar s knjigama

koji je neizostavni dio scenografije, a koji je tako izveden da ga ne mogu nositi dvojica. Tada nije znala da će nastupati prvi i da to stoga neće biti poseban problem. Nakon što odrade predstavu, nije ih briga kako će se sljedeći kandidati gnjaviti sa zaostalom scenografijom.

– Smislit ćemo nešto – Rora je i dalje bezbrižan.

Uvijek je takav – nepodnošljivo bezbrižan. A Sana zna da više ne stignu smisliti nešto što bi spasilo predstavu. Tekst je njihov, odnosno uglavnom Sanin. Njoj je palo na pamet da bi se mogli okušati u dramskom dijelu ovogodišnjeg LiDraNa. Zapravo, odlučila je pobijediti i to na državnoj razini. Zatim je okupila glumačku ekipu, odabrala temu pa se posvetila tekstu.

Tema je ozbiljna, muško-ženski odnosi, ali obrađena (prema Saninom stručnom mišljenju) s dosta humora. Mjesto radnje je knjižnica, likovi su dva mladića, dvije djevojke i dvije knjige – ljubavna i kriminalistička. I knjižničar kojega glumi Rora i koji se pojavljuje tek na kraju predstave. Lik je ubačen naknadno, nakon što ih je Rora danima molio da ga puste u predstavu.

U knjižnici se susreću mladići i djevojke te razgovaraju o tome što će posuditi. Mladiće zanimaju kriminalistički romani, dok su djevojke zainteresirane za ljubavne. Dok raspravljaju o tome što vole čitati, do izražaja dolazi razlika njihovih životnih filozofija, čak i (prema Saninom stručnom mišljenju) razlike muških i ženskih stavova prema esencijalnim pitanjima.

Kada se rasprava rasplamsa, na sceni se pojave mladić koji glumi kriminalistički roman i djevojka koja glumi ljubavni roman. Do tada su dvije prave knjige bile u prvom planu, korisnici knjižnice neprestano su kružili oko njih, povremeno ih uzimali u ruke, prelistavali, čitali kratke ulomke.

Ljubić i krimić, odnosno mladić i djevojka koji ih glume, vrlo se aktivno uključe u raspravu koja se sve više pretvara u izrugivanje i svađu. Djevojke (uz svesrdnu potporu ljubića) ismijavaju nastojanja mladića da djeluju kao muškarčine, dok oni (krimić je posve na njihovoj strani) drže kako su one sklone plitkoj zabavi.

E, i onda ulijeće taj naknadno osmišljeni lik knjižničara koji je ljutit zato što su mu mladići i djevojke posvađali njegove drage knjige pa ih sve izbacuje iz knjižnice.

U originalu je Sana zamislila da oni izlaze sami nakon što su shvatili da je rasprava besmislena. I dalje je uvjerena kako bi to bi bolji svršetak.

Zbog svoje je odluke požalila već sljedeći dan kada joj je Ivona ukazala na ono što je svima ostalima već odavno bilo očito – Roru predstava baš i ne zanima. Prikrpao im se sam zato što je zaljubljen u Sanu. Poželjela ga je smjesta izbaciti, no nije to učinila. Nije željela da ostali pomisle kako nije u stanju izaći na kraj s tim blesanom.

Prije dva tjedna shvatila je da im za ljubavni i kriminalistički roman nužno trebaju pleksiji. Rora je smjesta pristao nabaviti ih, čim mu je to spomenula. I sada ih nema. A bez njih ne mogu izvesti predstavu. Na probama su knjige postavljali tako da same stoje na raširenim koricama pa su stalno padale. Shvatili su da knjige jednostavno moraju biti na stalcima.

Kada glumci koji glume knjige stalno podižu prave knjige, igra se raspada. To znači da neće proći ni školsku razinu LiDraNa. Pobjedit će ih nekakvi školski bezveznjaci. Nikada u životu Sana nije doživjela takvo poniženje.

– Sjetio sam se! – usklikne Rora. – Ja ću biti pleksiji!

– Prevelik si i prefrčkov da bi glumio pleksiglas – nasmije se Ivona koja očito nije svjesna dramatičnosti situacije.

– Mirno ću stajati na sred pozornice i u svakoj ću ruci držati po jednu knjigu.

– A tko će onda biti knjižničar?

– Nitko. Vas na kraju iz knjižnice neće izbaciti knjižničar, nego stalak za knjige.

– Meni ovo zvuči kao dobra ideja – primijeti Vedran nakon što je kratko promislio.

Sani je zvučalo kao posve bezvezna ideja, kao i sve ostalo što Rora izgovori, no sama nije imala bolju ili bilo kakvu ideju pa je morala pristati. Dok su se spremali iza pozornice i dalje je bila sigurna da slijedi katastrofa. I da se na županijskom LiDraNu neće pojaviti pred onim zgodnim glumcem koji je uvijek u žiriju i čiji poster ima u sobi.

A onda je počelo. Rora izađe pred brojnu publiku s knjigama u rukama kao da to čini svaki dan i teatralno se osvrne. Neki su se odmah počeli smijuckati. Čak se i Ivona nasmijala. Zatim se Rora okrene publici i gromkim glasom objavi:

– Ovo je knjižnica! A ja sam stalak za knjige!

Svi u publici prasnu u smijeh, uključujući i članove žirija u prvom redu, iako štos sam po sebi i nije posebno genijalan. No Rora je to izgovorio upravo fenomenalno. Pa on je zbilja rođeni glumac, shvati za-

panjena Sana. Puno je bolji pred publikom, nego što je bio na probama.

Uskoro slijedi još veće iznenađenje – shvaća da je najgora glumica u predstavi. Svi se oko nje zabavljaju, samo ona grčevito pokušava biti savršena. Pogleda Roru, a visoki joj dječak veselo namigne. Kako predstava odmiče, Sana se počinje opuštati i uklapati u zaigranu ekipu. U tome joj svakako pomaže publika koja se zbog Rorinog kreveljenja i povremenih upadica kojih nema u Saninom tekstu ne prestaje smijati.

Završnica u kojoj stalak za knjige izbacuje mladiće i djevojke iz knjižnice zato što su mu posvađali knjige spektakularna je, daleko bolja od onoga što je Sana zamislila. Pa mi idemo dalje, shvaća dok praćeni burnim aplauzom napuštaju pozornicu. I to zahvaljujući Rori. Ispada da je vrlo sretna okolnost to što nije nabavio nesretne pleksije.

Bez razmišljanja pride visokom dječaku pa ga čvrsto zagrli. Time više iznenadi sebe nego njega. On joj smjesta uzvratil zagrljaj.

Sana odjednom više ne razmišlja o tome što će postići predstavom. Samo jedva čeka da je ponovo zaigraju, da uživa u igri na pozornici.

SUPUTNICI I USPUTNICI

Josip Laća**BARBA IZ KOTORIBE**

Poruka iz Mladosti bila je kratka i jasna: književnik Joža Horvat u Biogradu je, jedrenjak mu je u biogradskoj marini na vezu, a odsjeo je u hotelu Adriatic gdje u izvansezonskom miru piše svoj novi roman.

Bila je godina 1978. u biblioteci Jelen Mladost je objavila Horvatom roman *Sedmi be* koji je bio prvi put tiskan 1939. godine. Nisam čitao prvo izdanje knjige pa ne znam jesu li i koliko autor i urednica Marija Peakčić „osvježavali“ roman, ali kad sam novo izdanje uzeo u ruke, iznenadilo me koliko se Horvatovo djelo za mladež dobro uklapalo u ono što se tada nazivalo prozom u trapericama.

Uvijek sam s posebnim uzbuđenjem ulazio u hotel Adriatic. U njemu sam, najprije kao pomoćnik na recepciji, a zatim kao recepcionar, proveo tri nezaboravna ljeta od 1969. do 1971. U hotelu sam za recepcijskim pultom uz telefonsku centralu, iako s vrlo skromnim znanjem potrebnih stranih jezika, ipak naučio komunicirati s jednim drugim, do tada meni nepoznatim svijetom. Upoznao sam i ustroj hotela, naučio se ophoditi s gostima i predstavnicima agencija te u praksi svladao najvažnije pojmove i poslove vezane uz hotelijerstvo. (Upravo poznavanje hotelskog ambijenta nadahnulo me da za Hit junior napišem roman *Grand hotel*.)

S Jožom Horvatom razgovarao sam u hotelskoj kavani. Zamišljao sam da je pisac viši, krupniji, možda zato što je i na jedrenjaku i na obali fotografiran u pozama koje su ga činile višim. Obzirno sam mu prišao, oprezno s njime razgovarao, najviše zbog tragedija koje su ga prije nekoliko godina zadesile, gubitka sinova, Miće 1973. i Marka 1975. U kratkom razgovoru sve smo lijepo dogovorili; bio je spreman ići sa mnom i mojim

kolegama na dulje turneje kad se zaželi odmora od pisanja, ali i da što prije rasprodamo knjigu.

Prije našega susreta u Biogradu, ime Jože Horvata bilo mi je poznato najprije iz čitanaka, a poslije najviše iz novina u vrijeme njegova uspješnog putovanja oko svijeta u jedrenjaku Besa i tragično prekinutoga putovanja brodom Modra lasta. S druge strane, njegovi književni uradci vezani uz NOB nisu me zanimali niti sam ih čitao, a daleki su mi bili i njegovi likovi, uključujući i njegova mačka pod šljemom Iliju Kaparu, bio on iz romana ili filma koji nisam gledao.

Iz uredništva su me upozorili da podsjetim nastavnike da djeca ne postavljaju piscu pitanja u svezi s njegovim sinovima. Sve sam to štreberski prenio našim suradnicima u školama, ali djeca su djeca pa je jedna učenica već u prvoj školi upitala Jožu ima li djece. Eto nevolje, pomislio sam, ali pokazalo se da su strahovi bili neopravdani. Premda su rane još bile svježije, Horvat je posve smireno govorio o tragičnoj sudbini svojih sinova.

Za vrijeme vožnje u autu, kad bismo zašutjeli ili kad bi se Joža posvetio svojim mislima ili drijemežu, iznenada bi se trgnuo i desnom rukom „hvatao muhe“ ispred sebe. Nije mi bilo jasno je li to tik, pokret kao vidljiva posljedica tjelesnih i svih drugih napora u njegovu pustolovnom životu, ili se za vožnje na trenutak toliko zaboravljao misleći da je na uzbibanom moru pa se grčevito hvatao za ogradu ili konope na jedrenjaku.

Vrijeme koje mi je Horvat stavio na raspolaganje iskoristio sam tako da smo posjećivali gradske škole ili škole u većim mjestima, ali uz magistralu, kako ne bismo gubili vrijeme na duge vožnje u unutrašnjost Dalmacije ili na prijevoz trajektima na otoke.

Kad sam vidio da ne moram strahovati zbog „zabranjenih“ pitanja, prepuštao sam da sve teče svojim prirodnim tijekom bez moga miješanja. Horvat je bio rado viđen i poželjan gost u školama, susretima je pristupao vrlo profesionalno, govorio je vrlo zanimljivo i slikovito, kadikad vrlo temperamentno, pa su ga djeca i nastavnici vrlo pažljivo slušali. S njime nisam imao straha da će se napiti, a hoće li štogod neprimjereno reći, hoće li se u školama kome politički ili drukčije zamjeriti, nije me previše bilo briga. Bio je predratni komunist, prvoborac, partizanski komesar i partizanski pisac pa mu je bilo dopušteno reći ono što drugima s običnim životopisom nije. Kadikad je to obilato koristio pa kad bi se poveo razgovor o Revoluciji i partizanima, osuo bi paljbu po prijeratnom velikosrpskom ugnjetavanju hrvatskoga naroda, po žandarima i kraljevskoj vojsci koji su terorizirali hrvatskoga seljaka, pa i njegove Međimurce, ubijali hrvatske

vođe i progonili hrvatske intelektualce. Vidao sam pojedinačna namrštena lica, ali nitko se nije usudio proturječiti.

Moja putovanja s Jožom Horvatom povezana su s izlaskom njegovih knjiga za djecu i mladež. Nakon romana *Sedmi be* 1978., slijedio je roman *Operacija „Stonoga“* 1982. i *Waitapu* 1984. godine.

Sa zadarskoga područja ne sjećam se ničega posebnog. Nastavnici su se potrudili, knjige su se dobro prodavale pa se isplatilo krenuti na put. Nakon Zadra pred nama je bio vikend, pa sam Horvata odlučio ostaviti u hotelskom naselju Solaris, a ja sam proveo subotu i nedjelju s roditeljima u Dubravicama. Prije toga, u popodnevnim satima, svratili smo u Raslinu u gostionicu kod Anđe. Dok je ona pekla ciple i jegulje koje nam je kao obično poslužila sa zelenom salatom i rigom (koja je sada kao rikula jako tražena), Joža i ja bacili smo partiju balota za piće. Čini mi se da sam ja dobio. Zbog takvih situacija Joža i ja smo se zbližili, na neki se način čak sprijateljili, što nas je na putovanjima činilo opuštenijima i razgovorljivijima.

U Splitu smo odsjeli u hotelu Bellevue na Prokurativama, u kojem inače nisam odsjedao. Radije sam birao hotel Split na istočnom rubu grada radi lakšeg i bržega izlaska na magistralu, ali Joža je htio zbog svojih poslova i susreta s prijateljima biti u središtu grada.

Sastajao se s književnikom i kapetanom duge plovidbe Brunom Profacom kojega pamtim po dobrim pričama iz mornarskoga života u neka-danšnjem Vjesniku u srijedu. Sastajao se i s poznatim oficirom JRM i publicistom, kapetanom fregate dr. Stipom Lakošem, kojemu kao domaćem čovjeku iz šibenskoga kraja dodjeljujem zasluženu i časnu imenicu časnik. On je poslije bio sveučilišni profesor na Pomorskom fakultetu u Splitu. Njih su trojica namjeravala pokrenuti pomorski časopis s književnim prilogima vezanim uz more i o tome su uz moju nazočnost i bez mene razgovarali. To se tada nije ostvarilo, ali jest 1991. godine kad je pokrenut časopis *More*.

Stipe Lakoš organizirao je susret s polaznicima Vojnopomorske škole u ratnoj luci Lora. Ponio sam sa sobom knjige, nešto se čak prodalo, a nastup je bio neobičan jer među stotinama nazočnih nije bila ni jedna žena.

Nije mi bilo ugodno kad je Horvat predložio da se jednoga popodneva odvezemo do Živka Jeličića koji je stanovao u vili pod Marjanom. Sav sam protrnuo, a nisam smio reći Joži zbog čega. Razlog je bio jedan moj „grijež“ iz 1971. godine.

Nekoliko dana u hotelu Adriatic u Biogradu boravio je književnik Tomislav Slavica o kojem se tih preporodnih godina dosta govorilo, po-

najviše zbog ratnog romana *Kunara* objavljenog 1969. godine. Moj kolega Cvik, svakom loncu poklopac, odmah ga je uhvatio u svoju mrežu i navukao da se raspriča o književnim prilikama u Splitu. Slavica se potužio da sve konce u rukama drži Živko Jeličić i da se ništa u književnom životu Splita ne može dogoditi bez njegova znanja.

Slučaj je htio da je sljedeće subote ili nedjelje u Vjesniku, u rubrici u kojoj se čitatelji obraćaju osobama iz kulturnoga života, na postavljena pitanja trebao odgovoriti književnik Živko Jeličić. Vražji je Cvik predložio da Jeličiću pošaljemo pitanje vezano uz Slavičinu tvrdnju, ali porječkali smo se oko toga tko će ga potpisati. Nije htio on, a bogme ni ja, a željeli smo ga poslati, doduše ja nešto manje, i zato nisam htio da ga zajedno potpišemo. Zbog toga smo bacili novčić u zrak i na moju nesreću ispalo je da ja budem potpisnik. Nevoljko sam na hotelskom memorandumu kemijskom olovkom napisao i potpisao pitanje koje je glasilo otprilike ovako: „Poštovani književniče, što možete odgovoriti na optužbe da se ništa u književnom životu Splita ne može dogoditi bez vašega blagoslova?“

Nakon nekoliko dana, dok sam bio u smjeni, zazvonio je telefon, digao sam slušalicu i čuo ozbiljan muški glas koji mi je zvučao splitski. Čovjek je upitao radi li u hotelu Jozo Laća. Zgrozio sam se kao da me nazvala policija, pa sam jedva izustio da sam to ja, a sugovornik je odmah spustio slušalicu.

U novinama se doista pojavilo pitanje, ja sam bio potpisan kao Jozo Laćo, a istinski sam se zastidio zbog petljanja u nešto što me se nimalo nije ticalo. Nikad se nikomu tim pitanjem i odgovorom nisam pohvalio.

„Dragi moj stvarni i nestvarni prijatelju Jozo...“, započeo je svoj dugi odgovor Živko Jeličić braneći se od objede Tomislava Slavice koju je prenijela mojom rukom napisana rečenica, iz koje se ipak moglo shvatiti da ja nisam i autor optužbe. Tako je to shvatio i Živko Jeličić pa u njegovu odgovoru, tako mi se barem činilo, nije bilo ljutnje na samog postavljача pitanja.

I evo me sada, deset i koju godinu više poslije toga pred vratima vile poznatoga književnika u društvu slavnoga pomorca Jože Horvata, što one burne godine u Biogradu nisam mogao ni sanjati. Hoće li Jeličić prepoznati moje prezime kad ga čuje, hoće li se sjetiti neugode koju sam mu u javnosti priuštio ili će mi možda zahvaliti što sam mu dao prigodu da opovrgne optužbe.

Ali ništa od svega toga nije bilo. Ja sam promrmljao svoje prezime koje mu očito ništa nije značilo, Jeličić me tijekom razgovora pitao tko sam i

čime se bavim. Pohvalio se da je bio jedan od osnivača poduzeća Nopok (Novo pokoljenje) iz kojega je poslije nastala Mladost. (Zašto totalitarni režimi tako ludo vole kratice?)

U ugodnom razgovoru proveli smo nekoliko sati. Glavnu riječ vodili su književnici, a ja sam se uključivao samo kad me je domaćin nešto pitao. Naveliko se hvalio raznovrsnim izdavačkim pothvatima Književnoga kruga, iza kojega je stajao, i brojem tiskanih knjiga. Hvalio se i časopisima koji izlaze u Splitu i svojom ulogom u svemu tome. Nije istaknuo ni jednoga drugog suradnika. Pohvalio se da književni krug objavljuje više naslova nego Mladost, dičio se i knjigama tematski vezanim za NOB i radnički pokret, a sve s malim brojem uposlenih. Znao sam da je za nakladničku djelatnost dobivao novac od Saveza boraca, Republike i grada Splita. Koliko sam shvatio, nitko se previše nije brinuo o daljnjoj sudbini tih knjiga, a izdavački dio Mladosti poslovaio je na tržišnim načelima, iako smo živjeli u socijalizmu: ako smo što prodali, imali smo za plaću. Zato smo i bili Horvat i ja na putu. Oko svega toga Jeličić i ja smo se sporili. Ja sam dobro shvatio njega, a on nije mogao shvatiti mene koji nakon svakoga putovanja moram podnijeti izvješće o prodanim knjigama. Sve u svemu, što smo dulje razgovarali, bio sam sve uvjereniji da je Tomislav Slavica imao pravo i da moj grijeh i nije bio toliko velik, ali ipak...

Kad smo ulazili u splitske osnovne škole, Joža bi bacio pogled na ploču s imenom ustanove, a na pločama je pisalo: OŠ *Đermano Senjanović*, OŠ *Šime Krstulović*, OŠ *Nenad Ravlić*, OŠ *Bruno Ivanović*, OŠ *Ranko Orlić*, OŠ *Đordano Borovčić Kurir*, OŠ *Veljko Neškovićin*, OŠ *Vinko Paić Ožić*... Naravno, bile su tu i OŠ *J. B. Tito*, OŠ *Veljko Vlahović*, OŠ *Vlado Bagat* i neizbježna OŠ *Bratstvo i jedinstvo*.

– Tko su ti ljudi? – pitao me jednom Joža misleći na nepoznate s toga popisa.

– Ne znam. Vjerojatno splitski borci, skojevci, komunisti... Koliko znam, neki su bili borci Prvoga splitskog partizanskog odreda što ludo izgiboše početkom rata...

– Dakle sve partizani. Nosi li ijedna škola ime hrvatskoga književnika?

– Da, i to samo srednje škole, ali osnovne ne. Samo je OŠ *Ruđer Bošković* sačuvala ime zahvaljujući Talijanima koji su svojatali našega imenja. Bila je i škola nazvana po Luki Botiću, ali pjesnika je prije nekoliko godina za marendu pojeo partizan Nenad Ravlić dok su bili u istoj zgradi.

– Pa nije svijet počeo od nas partizana – zbilja se ljutio barba. – Znate, Jozo, kad se vratimo u Zagreb, napišite sve to, navedite sve škole, pošaljite

mi i ja ću o tome negdje javno progovoriti.

Obećao sam, ali ništa nisam učinio. Nisam iz jednostavnoga razloga jer sam se bojao da će mi petljanje u taj problem pokvariti dobre poslovne odnose s direktorima škola, pogotovo ako me Joža navede kao izvor ili samo spomene u kontekstu. Lako je njemu, mislio sam ne prvi put, iza njega stoji njegova revolucionarna povijest sa svim onim što je bio i što jest, a tko sam ja, ubogi komercijalni referent koji svaki mjesec polaže račune svome šefu.

Razgovor bih bio zaboravio da se jedne nedjelje u emisiji Nedjeljno popodne nije pojavio Joža Horvat i voditelju Saši Zelepuginu rekao sve što treba o imenima splitskih osnovnih škola kao da sam mu to ja napisao. Nije spomenuo ni mene ni Mladost. Ali nikakvoga odjeka nije bilo.

(U slobodnoj Hrvatskoj sve su splitske osnovne škole dobile nazive po gradskim četvrtima u kojima se nalaze. Čak se i Ruđer Bošković povukao i prepustio školu kvartu Spinut u kojem se nalazi.)

Pripremajući se za pisanje ovoga nastavka *Suputnika*, pročitao sam Horvatu knjigu *Svjedok prolaznosti* koja je u svom prvom dijelu autobiografija, a u drugom niz piščevih razgovora s novinarkom i urednicom Đurđom Mačković jer zbog uznapredovale Parkinsonove bolesti Joža više nije mogao pisati. Iz nje sam doznao da je na savjetovanju u Centralnom komitetu SKH o Šuvarovoj *Bijeloj knjizi* 1984. godine, s čijim se temeljnim načelima, građom i ocjenama nije slagao, Joža Horvat progovorio i o promjenama naziva škola u Zagrebu, navodeći da je partizanka Anka Butorac potisnula pisca Jurja Križanića, a partizan Nikola Demonja spremao se udaljiti pedagoga Davorina Trstenjaka.)

Horvat mi je uvijek govorio da ćemo jednom, budemo li išli prema jugu, svakako navratiti kod njegova prijatelja koji u Metkoviću drži gostionicu. Taj je prijatelj obećao Joži, dok su bili u istoj sobi u nekim toplicama, da će ga bogovski počastiti neretvanskim delicijama ako ikad navrati.

Prigoda se ukazala kad je kapetan Joža išao na generalni remont u lječilište u Igalu. Dogovorili smo se da ćemo usput posjetiti neke škole, posebno u Dubrovniku, a nakon toga ću ga odvesti u lječilište kod Herceg-Novog.

Joža i ja bili smo već posve dobri momci. U vrlo dobru raspoloženju spustili smo se u Neretvansku dolinu, a onda nastavili uzvodno prema Metkoviću. Teško smo našli restoran jer je Joža pamtio samo ime svoga novostečenog prijatelja. Pomoglo je kad je rekao da je invalid.

Čovjek je doista bio invalid, teško je hodao, zapravo je šepao. Resto-

ran je bio dobro uhodan i nudio je bogat izbor jela. Baš smo bili došli u vrijeme ručka.

Nizao se slijed za slijedom kako bi se danas reklo. Riblja juha, brudet od žaba i jegulja, pohane žabe, jegulje i cipli s gradela. Nigdje se nismo žurili, između jela bile su dulje stanke pa smo pili dobro vino, a kad su nam predvečer poslužene liske na neretvanski način, jedva smo ih okusili. Bratimilo se tu, šalilo, nazdravljalo, bučno ispijalo još jednu pa još jednu i tako nikad kraja.

Moja sreća, a i Jožina, jest što smo izvrsno jeli pa mene bevanda a nje-ga gemišt nisu mogli uhvatiti toliko da ne bismo mogli nastaviti vožnju prema Dubrovniku od kojega smo bili udaljeni sto i nešto kilometara. Srdačno smo se pozdravili s dobrim domaćinom i nastavili gore prema Raguzi, kako bi rekli u Makarskom primorju, a meni je gore bilo prema Splitu, a dolje u suprotnom smjeru.

Jožica je većinu vožnje prespavao, a kad se probudio, obojica smo se, ne sjećam se kojim povodom, upustili u političke rasprave. S time smo nastavili i u hotelu, u hotelskoj kavani dok smo gasili žeđ onoj silnoj ribi koju smo pojeli.

Joži sam prije bio rekao da sam iz partizanskog sela, da mi je otac bio kratko partizan i da je sudjelovao u bitkama za Knin 1944. Time sam se osigurao da me ne svrsta u poraženu stranu koja žali za NDH. Imao sam potrebu reći i govorio sam mu da su ustaše izgubile rat, a hrvatski partizani pobjedu i to u miru. I navodio sam mu sve moguće argumente. I da hrvatska ljevica uopće ima dara za gubljenje pobjeda. Suprotstavljao se koliko god je mogao, branio „tekovine! uobičajenim frazama, a kad sam mu dirnuo Tita, onda mu je prekipjelo:

– Što vi, Jozo, hoćete!? Taj naš šloser otjerao je Srbima kralja, uzeo im Makedoniju, Crnu Goru, Bosnu, Kosovo i Vojvodinu. Oni bi trebali biti više ljuti na njega nego mi.

– Barba, a čija je vojska i policija? – poentirao sam.

Joža Horvat zaustavio je dah i dugo me u čudu gledao, a onda se lupio dlanovima po koljenima i ustao:

– Jozo, idemo spavati. Sutra nas čeka naporan dan.

Otišao sam u sobu s mučnim osjećajem da sam pretjerao. Srećom, Joža me je ujutro veselo pozdravio kao da večer prije nismo vodili žustru raspravu.

Za gostovanja u Dubrovniku predviđeno je bilo predstavljanje romana *Operacija „Stonoga“* u novootvorenoj knjižari Mladosti u Lazaretima.

Zamoljen sam iz tvrtke da uz Gorana Babića, glavnog urednika lista za kulturu *Oko*, koji je bio u sastavu Mladosti, budem govornik na promociji pred tridesetak Dubrovčana.

Nisam bio zadovoljan svojim nastupom, nikad nisam bio osobit govornik, a ništa nisam bio zapisao da bih čitao jer ne mogu pisati na putovanju, na koljenima, pa sam govorio iz glave, ali srećom uvijek ima lošijih od mene. Ja sam barem bio pročitao roman i to je iz moga izlaganja bilo očito, a Goran Babić nije, pa je govorio vještije od mene, ali o svemu više nego o dotičnoj knjizi. Srećom, sve je otišlo u zrak i zaborav.

Poslije promocije Babić je imao književnu večer u nekoj velikoj dvorani u Gradu blizu Velike Onofrijeve česme. Upravo je bio doputovao iz Sarajeva gdje je obavio neke poslove pa je njegovo gostovanje u Dubrovniku iskorišteno i za govorenje na promociji.

Književna večer bila je prava katastrofa. U dvorani s više stotina sjedala za stolom Babić i njegov domaćin ili domaćica (ne sjećam se više), ali dobro pamtim da je u publici bilo svega nas šestero. Goran Babić bio je na vrhuncu političke moći, kao desna ruka ultralijevoćara političara Stipe Šuvara žario je i palio u hrvatskoj kulturi, izlazile su mu po tri knjige godišnje, bilo je to vrijeme priprema *Bijele knjige* – „neostaljinističkoga napada na hrvatske, slovenske i srpske liberalne intelektualce“ (HOE), a u publici samo nas šestero.

Čekalo se bilo i više od akademske četvrti, ali nitko novi nije ušao pa se moralo početi. Nikada nijednoga pisca nisam vidio tako bijesnoga. Goran Babić je izvrijeđao Dubrovčane, pozivao se na nekadašnju slavu Dubrovačke Republike i prisposodobio je s tadašnjim jednim prilikama. „Uostalom“, zaključio je jetko uvodni govor prije čitanja pjesama, „Dubrovnik je jedini grad na svijetu gdje se ljudi pri susretu pozdravljaju s ‘adio’, kao da se rastaju prije nego su se sastali.“

Ne kažem da nisam uživao u Babićevu debaklu. Ni Joža Horvat se nije uzrujavao. Instinktivno sam osjetio da njih dvojica pripadaju različitim strujama među hrvatskim ljevičarima, koje će se uskoro žestoko sukobiti.

Većerali smo u jednom, u to vrijeme i sada vrlo poznatom restoranu u Gradu. Samo zbog Jože nisam se poslije večere digao i otišao od stola. Poslije je Babić još jednom izlio žuč u svome Dnevniku u sarajevskom tjedniku *Svijet*. Ponovio je ono o pozdravu „adio“ i spomenuo je s kime je bio na večeri.

Joža Horvat slavio je sedamdeseti rođendan u svojoj rodnoj Kotoribi 10. ožujka 1985. Ne znam tko je iz Mladosti bio pozvan na slavlje jer je

Horvat bio naš kućni autor, ali nitko se od više rangiranih mladostaša nije odazvao, pa smo po njihovu nalogu poslije posla na put krenuli urednica Ana Kulušić i ja, tada šef Kluba prijatelja knjige.

Prvi put sam bio u Međimurju i nisam se baš dobro snalazio po toj našoj pomalo zaboravljenoj pokrajini (danas županiji), ali smo ipak stigli na vrijeme. Slavlje je bilo u mjesnoj kinodvorani ili domu kulture. Joža nam se iskreno obradovao, srdačno smo mu čestitali rođendan i smjestili se u sjedala. Uslijedili su govori domaćih ljudi, zatim se prepunoj dvorani obratio slavljenik koji je bio dirnut brojnošću nazočnih mještana. Dobrim mu se vratilo što svoje mještane poslije rata nije baš gorljivo tjerao u seljačke radne zadruge, a što je obavljao po partijskom zadatku. Tako mi je barem pričao. Na pozornici je nastupilo mjesno kulturno-umjetničko društvo sa splotom dirljivih, tugaljivih međimurskih pjesama. Prednjačila je solistica, po licu i stasu seljanka izvanredna glasa.

Volio sam međimurske pjesme, volim ih i sad. Zašto su tako tužne? Mađarske melodije, a hrvatske riječi. Ili i jedno i drugo hrvatsko? Jesam li u pravu? Što o tome kažu muzikolozi? Još se pjeva o Prvom svjetskom ratu, regimentama i stradanjima. Joža mi je spominjao prenapučenost i siromaštvo, ali još je siromašnja bila moja Dalmacija pa se u njoj veselo pjevalo.

Poslije priredbe jelo se, pilo i veselilo. Ana i ja ostali smo neko vrijeme, a onda smo se pozdravili sa slavljenikom i krenuli po mraku i sumaglici u dugu i napornu vožnju prema Zagrebu. Tad mi je tek bilo jasno zašto se nitko od mojih nadređenih nije odazvao pozivu na slavlje, ali nije mi bilo žao što sam išao.

Joža Horvat bio je vrlo složena osobnost, najkompleksnija od svih mojih suputnika. Bio mi je drag, blizak, volio sam ga i poštivao kad bismo na putovanju govorili o običnom svakodnevnom životu, o književnicima i književnosti, ali kad bismo se dotakli visoke politike, postajao je druga osoba. Bio mi je drag i zato što je potekao iz brojne obitelji kao i ja, i o tome smo često razgovarali. Razgovarali smo i o siromaštvu. Ja sam mislio da sam potekao iz siromašne obitelji, ali kad sam čuo kako su Horvatovi živjeli, pogotovo kad su se preselili u Zagreb, pomislio sam da su u pravu bili Jožini komunisti kad su moga oca zvali kulakom jer je imao dvije kравe, dva magarca, pedesetak ovaca, nešto peradi te kruha, pure, vina i ulja cijelu godinu. Nema gore sirotinje od gradskih siromaha. Razumljivo mi je bilo što se Joža zarana priključio lijevom pokretu.

O životu Jože Horvata sve se manje ili više zna. Njegove tragedije u zreloj dobi bile su javne, o njima se pisalo u novinama, govorilo na televi-

ziji, osuđivalo ga se zbog stradanja sinova i sažalijevalo. Manje je poznata jedna tragedija iz njegove mladosti o kojoj mi je pričao, a o kojoj je progovorio i u svojoj knjizi *Svjedok prolaznosti*.

Kad je imao dvadeset godina, za ljetne vrućine poželio je otići na Savu osvježiti se. S njim je htio ići i najmlađi brat Branko, ali majka je bila protiv. Popustila je kad je Joža obećao da će o njemu voditi brigu. I doista, držao ga je putem za ruku, na Savi su bili zajedno neko vrijeme, ali kad se Joža zadržao u razgovoru s nekim prijateljima, na Branka je zaboravio. Poslije ga je tražio i nije ga našao pa je pošao doma misleći da se dječak sam vratio. Kad ga je majka vidjela samoga, od zle slutnje i užasa srušila se do njegovih nogu. Tijelo nesretnoga desetgodišnjeg dječaka pronađeno je nakon nekoliko dana daleko nizvodno.

Bio je to strašan križ koji je Joža Horvat morao ponijeti i nosio ga je cijeli svoj dugi život. Poslije su se tome pridružila još dva križa, smrti sinova koje su također imale veze s vodom.

Putujući s Horvatom i vodeći s njime duge razgovore, shvatio sam da je bio i podvojena ličnost. U njemu se neprestano vodila borba između književnika, dakle umjetnika, i političara, člana Partije i poslije rata visokog funkcionara Savezne skupštine. Umjetnik u njemu borio se za slobodu stvaralaštva, a zbog te borbe stradao je kao političar, kao pristaša politike koja je gušila tu istu slobodu. Iz te kontroverze otisnuo se na more, u slobodu, gdje će sam upravljati svojom korabljom, ali ni na moru ne će izbjeći tragični usud.

Evo prigode i da objasnim jednu neistinu vezanu uz Horvatovo ime, a koja govori da mu je Krleža, kad je donio rukopis romana *Sedmi be* na ogled, sugerirao da se potpisuje kao Joža, da se razlikuje od tada poznatoga publicista i sveučilišnog profesora Josipa Horvata. Tako je pisac govorio i djeci na književnim susretima, ali u knjizi *Svjedok povijesti* piše nešto drugo. Kad je 1943. donio humoresku Štakor za partizanski list *Naprijed*, urednik lista Andrija Hebrang rekao mu je sljedeće: „*Sedmi be* si objavio kao Josip Horvat. U redu, ali od sada, ma gdje stavljao svoj potpis, budi zauvijek Joža Horvat da se time i u imenu razlikuješ od onog Josipa Horvata...”

Zašto je bila potrebna ona neistina s Krležom? Zato što se ime Andrije Hebranga do 1990. godine nije smjelo nigdje spomenuti.

Prije pola stoljeća redovito sam u *Vjesniku u srijedu* čitao Horvatove reportaže s putovanja Besom oko svijeta. Čitao sam i brodski dnevnik *Besa* objavljen prvi put 1973. godine. Bilo je to davno pa se ne sjećam je li

jedan događaj na Besi spomenut u reportažama i u knjizi. Bit će da nije, pogotovo ne u novinama jer je to putovanje bilo i Horvatova obiteljska pustolovina i važan društveni i politički događaj u tadašnjoj državi, o čemu svjedoči i Titov poziv da ga Renata i Joža prije polaska posjete na Brijuni-ma. Zbog svega toga taj događaj ili nije spomenut ili je drukčije objašnjen, a pravu istinu šapnuo mi je Joža na jednom putovanju: jedan član posade Bese iskoristio je putovanje samo zato da bi emigrirao s broda.

Barba Joža pričao je djeci o radostima putovanja jedrenjakom oko svijeta, pogotovo po toplim morima, i o rajskim uživanjima na tihooceanskim koraljnim otočjima, a iskreno je govorio i o tegobnim danima na brodu, o opasnostima u borbi s prirodnim elementima, o maloj posadi stiješnjennoj u orahovoj ljuski na uzburkanim oceanima, o tjednima kad nitko ni s kime nije razgovarao... A meni, vjerojatno i drugim znancima, pričao je o pogriješkama u navigaciji zbog neiskustva, o nesnalaženjima, jer u opasnim situacijama u kojima se našao bio je najčešće prvi put. Zato je i krenuo na drugo, „popravno“ putovanje, koje je završilo kako je završilo, a bilo je znakova da bi tako moglo biti, uključujući poznato Krležino upozorenje.

Horvat mi je priznao da piše teško i sporo, ali dobro, dodao bih ja. Njegova putovanja i okrenutost moru donijela su hrvatskoj književnosti za djecu i mladež vrijedna djela *Operacija „Stonoga“*, *Waitapu*, *Dupin Dirk i Lijena kobilu* i *Svjetionik*. Roman *Waitapu* sigurno pripada samom vrhu svjetske književnosti za djecu.

U početku velikosrpske agresije na republiku Hrvatsku bilo mi je drago vidjeti Jožu Horvata, hrvatskoga antifašista i potpukovnika partizanske vojske, u odori Hrvatske vojske na bojištima u Pokuplju i na Banovini u studenome 1991. godine. Ondje je u svojoj sedamdeset i šestoj godini proveo mjesec dana. Pitao sam se onda, a pitam se i sada, možda pretenziono, je li se u vrijeme napada JNA na Hrvatsku sjetio moga pitanja čija je vojska i policija, kao i je li to putovanje bilo „popravno“ u odnosu na njegov odlazak na Baniju u studenome 1941.

Nije mi bilo drago čuti kad je Joža jedanaest godina poslije napustio DHK i nakon umjetno izazvanoga raskola pridružio se Hrvatskom društvu pisaca. Kao da je političar u Horvatu nadjačao književnika Jožu.

Njegovo djelovanje u DHK-u, odnosno DKH-u poslije onoga rata, bilo bi vrlo zanimljiva tema, ali to prepuštam drugima.

(*nastavlja se*)

STRUČNO PERO

Znanstveni i stručni radovi

KNJIŽEVNI PORTRET – MAJA GLUŠČEVIĆ

Nada Kujundžić

PRIJATELJSTVO DJECE
I ŽIVOTINJA

Sažetak

Rad nudi pregled književnog stvaralaštva domaće spisateljice za djecu Maje Gluščević. Posebna pozornost pridana je autoričnim tematsko-motivskim preokupacijama te prikazima likova djece i životinja u njezinim romanima.

Ključne riječi: animalistička proza, dijete, dječja književnost, kriminalistička proza, Maja Gluščević, životinje

Maja Gluščević u stručnoj se literaturi redovito naziva ponajboljom domaćom spisateljicom animalističke proze.¹ Ta izuzetno plodna književnica čiji cjelokupan opus pripada dječjoj književnosti, rođena je 1932. godine u Zagrebu kao prvo dijete Maksimilijane i Vladimira Kirina, uglednoga hrvatskog umjetnika i ilustratora. Godine 1950. upisuje studij anglistike i germanistike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a pet godina poslije udaje se za redatelja i scenarista Obrada Gluščevića (1913.– 1980.). Sa suprugom surađuje na velikom broju filmskih (*Goli čovik*, 1968, *Vuk samotnjak*, 1972) i televizijskih projekata (*Kapetan Mikula Mali*, 1975), iako je kao scenaristica potpisana jedino na seriji *Jelenko* (1980). Nakon suprugove smrti okreće se književnom stvara-

¹ Vidi npr. Stjepan Hranjec. (1998). *Hrvatski dječji roman*. Zagreb: Znanje; Branko Pilaš. (1998). "Domovinski rat u hrvatskoj prozi za djecu". U: Ranka Javor, ur. *Odrastanje u zrcalu suvremene književnosti za djecu i mladež*. Zbornik: Zagreb, 22. travnja 1997. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, str. 32–39.

laštvu. Prijelaz s pisanja scenarija na pisanje dječjih romana ostvaruje početkom 80-ih godina prošloga stoljeća novelizacijama scenarija za seriju *Jelenko*(1982)² i film *Vuk samotnjak* (1983). Prikazujući prijateljstvo djece i životinja, spomenuta djela postavljaju tematske zasade na kojima će biti izgrađen gotovo cjelokupan književni opus Maje Gluščević.

Prijateljstvo psa Bundaša i dječaka Pere koji se bezuspješno pokušava uklopiti u novi razred tema je autoričina prvoga samostalnog romana (tj. takvoga koji se ne temelji na postojećem predlošku) *Bundaš iz petog be* (1987). Ratna stradanja koja su u prvoj polovici 90-ih godina zahvatila Hrvatsku Maju Gluščević potiču na pisanje romana *Bijeg u košari* (1992) i *Ivin Vučko*(1995). Posvećen „djevojčicama i dječacima koji su zbog okrutne nemani rata morali napustiti svoje domove, svoje ulice, svoja sela i gradove“³ *Bijeg u košari* prati doživljaje magarčića Sivka i dječaka Jerka koji se probijaju kroz ratom zahvaćene predjele pokušavajući stići na sigurno. Roman *Ivin Vučko*, koji govori o ljubavi dječaka i psa koje ne mogu rastaviti ni ratna stradanja, Maji Gluščević donosi Nagradu Grigor Vitez. Između dva romana ratne tematike objavljena je *Klopka za medvjedica* (1994), djelo nadahnuto stvarnim suđenjem navodno opasnoj medvjedici, za koje je autorica doznala putujući Likom u potrazi za dječjim glumcima za film *Vuk samotnjak*.

Objavljen 1995. godine *Neman u gradskom parku* prvi je autoričin roman koji u središte radnje smješta ženski lik. Protagonistica Brankica najprije ulaže sve svoje napore kako bi nabavila dugo željenog psa, a potom i kako bi novog ljubimca – izgledom zastrašujućeg, ali izuzetno umiljatog bulterijera Bucka – zaštitila od osuda i optužbi da napada druge pse. Simpatični Bucko 2002. dobiva i vlastitu slikovnicu u kojoj se u ponešto izmijenjenom obliku (Brankicu zamjenjuje djevojčica Željka) iznosi priča o tome kako je dospio u ruke svoje vlasnice. Iste 1995. godine objavljeno je i autobiografsko djelo *Odrastanje* u kojem autorica iznosi sjećanja na svoju obitelj, ljetovanja na otoku Hvaru i kući za odmor u Samoboru, školske dane, prve ljubavi i druženja s prijateljicama. Poglavlje *Odrastanja* koje opisuje kako je obitelj privremeno dobila neobičnoga kućnog ljubimca kasnije je u modificiranom obliku objavljeno kao zasebno izdanje pod nazivom *Priča o tatinjov vjeverici* (1998).

Osim animalističkih, Gluščević često obrađuje i kriminalističke

² Roman je u skraćenom i prilagođenom obliku ponovno objavljen 1999. pod nazivom *Priča o Jelenku* (Zagreb: Znanje).

³ Maja Gluščević. *Bijeg u košari*. (2009). Metodička obrada Sanja Božić. Pogovor Miroslava Vučić. Ilustrirala Branka Nikolić Nara. Zagreb: Školska knjiga, str. 9.

teme, najeksplicitnije u romanu *Tko je oteo Dolores* (1998), u kojem braća Krešo i Srećko uz pomoć susjeda i prijatelj(ic)a pokušavaju otkriti kradljivca papige koju im je oporučno ostavio djed, te seriji romana smještenih u primorski krajolik: *Tajna Tihe uvale* (2004), *Tajanstveni svjetionik* (2005) i *Lovci na potonulo blago* (2007). Omiljenim likovima pasa autorica se vraća u romanu *Džeki zvan Simpa* (2003), zbirci priča *Piki i Argo* (2006), te u djelu *Tišina, snima se! (avanture jednog psa sa snimanja filma Vuk samotnjak)* (2009). Potonje je neobičan i inovativan spoj animalističkog i dokumentarnog romana⁴, memoarske proze i romaneskne fikcije⁵, koji sjećanja na snimanje filma *Vuk samotnjak* donosi iz perspektive skriptice Maje i glavnog glumca, psa Groma. Lišeni pustolovnog karaktera i animalističke tematike, romani *Opasan izlet* (2009) i *Doričin dnevnik* (2011) ponešto odudaraju od ostatka opusa Maje Gluščević, no u središte zbivanja i dalje smještaju dječje likove. U *Opasnom izletu* to su dva karakterno posve različita dječaka – jedan agresivan i samouvjeren, drugi povučen i plah – a u *Doričinu dnevniku* djevojčica koja za vrijeme Drugoga svjetskog rata strahuje nad sudbinom svoga oca i pomaže spasiti prijateljicu Židovku.

Kao što smo već napomenuli, najveći dio opusa Maje Gluščević čini animalistička proza. U prikazima životinja autorica se ne opredjeljuje za antropomorfizam, inače omiljen postupak dječje književnosti, već za realističan pristup. S obzirom na postupke kojima se služi u prikazima životinja, ali i učestalost s kojom piše o psima, Maja Gluščević se često uspoređuje s autorom *Zova divljine* i *Bijelog očnjaka* Jackom Londonom. Autoričine „londonovski realističke i naturalističke“⁶ životinje zadržavaju svoje animalističke reakcije i nagone, istovremeno se profilirajući kao individualizirane ličnosti široka raspona misli i osjećaja te prepoznatljivih osobina poput razigranosti, hrabrosti, radoznalosti, brizi, itd. Iako u svoja djela ne upliće znanstvene podatke i stručna znanja kao što to čine drugi predstavnici realizma u animalističkoj prozi poput Miro-

⁴ Vidi: Miroslava Vučić. (2009). „*Ja sam Hund, Rankov Hund* – bilješka o romanu *Tišina, snima se!*“. U: Maja Gluščević. *Tišina, snima se!* Ilustrirao Aleksandar Žiljak. Zagreb: Školska knjiga, str. 129–143.

⁵ Janko Heidl u prikazu knjige ističe da se radi o, u domaćoj literaturi prethodno neviđenom „pristup[u] literarnog zagledanja u svijet filma“ („Roman za djecu na tragu filma“. *Zapis*, bilten Hrvatskog filmskog saveza, 71, 2011. Dostupno na: http://www.hfs.hr/nakladnistvo_zapis_detail.aspx?sif_clanci=32797#.VJA1mCuG-SI).

⁶ Dubravka Težak. (2007). „Maja Gluščević. *Neman u gradskom parku*“. U: Dubravka Težak. *Kratki prikazi*. Zagreb: Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade, str. 62.

slava Hirtza i Vlatka Šarića, Maja Gluščević uspješno kreira atmosferu autentičnosti i dokumentarnosti (naročito u djelima koja pripovijedaju o šumskim životinjama).⁷

Uz likove životinja, većina romana Maje Gluščević sadrži i elemente kriminalističkog žanra, bilo da se radi o motivima i elementima zapleta (npr. krađa psa u *Bundašu iz petog be*, istraga i suđenje medvjedici u *Klopci za medvjedića*) ili o detekciji kao gradivnom načelu naracije (*Tko je oteo Dolores*, „morska“ trilogija), pri čemu ulogu detektiva ili istražitelja redovito preuzimaju dječji likovi. Elemente kriminalističkog pisma nalazimo već u *Jelenku* u kojem nastojanje da se otkrije identitet lovo-kradica predstavlja jedan od glavnih pripovjedačkih impulsa, a djelomice i u *Vuku samotnjaku* u kojemu je središnja tajna vezana uz stvarni identitet i narav grabežljivca od kojega strahuje čitavo selo. Rješavanje misterija zaokuplja i Brankicu i Srećka (kojega se pomalo podsmješljivo uspoređuje sa Sherlockom Holmesom) u drugom dijelu romana *Neman u gradskom parku*. U „morskoj“ trilogiji, Maja Gluščević koristi se kriminalističkim zapletom kako bi progovorila o nizu aktualnih tema i problema, kao što su zagađenje okoliša, neumjereno i neodgovorno iskorištavanje prirodnih resursa, krijumčarenje ljudima, i dr.

U spomenute okvire animalističke odnosno kriminalističke proze redovito su uklopljeni elementi akcijskog i pustolovnog, pa čak i (u manjoj mjeri) ljubavnog dječjeg romana.⁸ Bez obzira na konkretnu tematsku preokupaciju, naglasak je redovito na događajnosti, a struktura slijedi obrasce pustolovnog romana. Jednostavne rečenice najčešće ispri-povijedane u trećem licu (izuzetak je, očekivano, proza autobiografskog, memoarskog i dnevnikaškog karaktera) i obilje kratkih dijaloga pridonose narativnoj dinamici. Zanimljivo je da se sveznajuća pripovjedačka instanca katkad izravno obraća čitatelju iznoseći komentare o samoj radnji ili likovima, anticipirajući budući razvoj događaja i sl.⁹ Naracija je u

⁷ Usp. Hranjec 1998, str. 241; Dubravka Težak. (1991). *Hrvatska poratna dječja priča*. Zagreb: Školska knjiga, str. 51–52.

⁸ Usp. klasifikaciju dječjeg romana kakvu je ponudio Joža Skok (*Prozori djetinjstva. Antologija hrvatskog dječjeg romana. Svezak I i II*. Zagreb: Naša djeca, 1991.).

⁹ Npr. „No, kako su njih dvojica, Krešo i Džeki, postali detektivi i kako su raskrinkali lopova koji je krao bicikle po susjedstvu, to više nije dio ove priče“ (*Džeki zvan Simpa*. 2003. Ilustrirao Nenad Mikulić. Zagreb: Znanje, str. 93); „No, varate se ako mislite da je ovo kraj priče o tigrastom Bucku. Nije. To je tek početak. Jer, još se mnogo toga zbilo, i dobrog i lošega, u njegovu burnom psećem životu“ (*Bucko*. 2002. Ilustracije Damir Brčić i Mario Jurjević. Slovo M., d.o.o., str. 17); „[O]vo ipak nije priča ni o Bumbaru ni o Matinu gliseru – iako će i Bumbar i plavi gumeni gliser odigrati itekako

pravilu linearna, a radnja romana smještena u jedan od triju pripovjednih prostora: 1) Zagreb (najčešće je riječ o samom središtu grada, u kojem je u djetinjstvu stanovala i sama autorica) i okolica (Samobor), 2) ruralni krajolik (lička, goranska i slavonska sela), te 3) primorski krajolik. Veza-
no uz pripovjedni prostor, možemo primijetiti da velik broj romana ove autorice uključuje neku vrstu prostornog izmještanja: trajnog (selidba iz Velike Gorice u Zagreb u *Bundašu iz petog be*) ili privremenog (putovanja glavnog junaka Franje/Franeta iz Zagreba na otoke u „morskoj“ trilogiji), dobrovoljnog ili prisilnog (napuštanje vlastitih domova u romanima ratne tematike). Uslijed izmještanja protagonist će se naći u novoj sredini koja je prema njemu isprva neprijateljski nastrojena. U *Bundašu iz petog be* dječaku Peri integraciju u novu vršnjačku sredinu otežava slabašna tjelesna konstitucija (ostali dječaci su se nadali da će u novom razrednom kolegi dobiti i novoga golmana za nogometnu momčad), Jerko (*Bijeg u košari*) koji iz Njemačke dolazi u hrvatsko selo isprva uopće ne govori hrvatski, i sl. U tim i sličnim situacijama upravo životinje djeluju kao društveno „ljepilo“ koje omogućava integraciju osamljenog pojedinca u društvo i potiče stvaranje dječje družine.¹⁰ Spomenutog Peru djeca iz razreda prihvaćaju zahvaljujući pojavi psa Bundaša, dok Zagrepčancu Franji u „morskoj“ trilogiji prijateljstvo s dupinom Pliskom omogućava da se sprijatelji i s otočkim dječacima koji ga isprva ne primaju u svoje redove.

Lik životinje također funkcionira kao važno sredstvo karakterizacije, pa i rehabilitacije ljudskih likova. Naime, upravo se kroz odnos prema životinji otkrivaju glavne karakteristike ljudskih likova, a blagotvorni utjecaj četveronožnih, pernatih i inih stvorenja nerijetko potiče pozitivne promjene u likovima koji isprva pokazuju negativne osobine i/ili obrasce ponašanja (npr. Ivo u *Jelenku*, Šiljo u *Bundašu iz petog be*). Valja napomenuti da su takve promjene moguće samo kod likova djece jer u književnom svijetu Maje Gluščević dijete je uvijek dobro. Čak se i kradljivci poput Crnoga (*Bundaš iz petog be*) ili Zdravka (*Tko je oteo Dolores*) do kraja romana rehabilitiraju, a čitatelj doznaje i motivaciju za njihove postupke. (Crni je ukrao Bundaša jer mu je trebao pas čuvar za drvarnicu u kojoj sastavlja vlastiti automobil, Zdravko ima vrlo stroga

važnu ulogu u ovoj priči koja se samo na prvi pogled čini kao obični ljubić“ (*Tajanstveni svjetionik*. 2005. Ilustrirao Miroslav Mrva. Zagreb: Znanje, str. 32), „To ćete sve doznati tek kad pročitate nastavak ove priče“ (*Piki i Argo*. 2006. Ilustrirao Stjepan Lukić. Pogovor Miroslava Vučić. Zagreb: Školska knjiga, str. 66).

¹⁰ Dubravka Zima. (2011). *Kraći ljudi. Povijest dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu*. Zagreb: Školska knjiga, str. 264.

oca koji ga često i tjelesno kažnjava). Agresivnost i osornost kod dječjih se likova uglavnom otkriva kao krinka za osamljenost i osjeća je odbacivosti uzrokovane obiteljskim problemima (npr. Bumbar u „morskoj“ trilogiji, Krešo u *Opasnom izletu*).

Odnos između djeteta i životinje u prozi Maje Gluščević redovito je izgrađen na ljubavi, prijateljstvu i međusobnoj odanosti. Ta osobita sporna često se manifestira kao posebna vrsta međusobnog razumijevanja: ne samo da životinje razumiju ljudski govor (a i djeca lako prepoznaju što im njihovi životinjski prijatelji poručuju pokretima, zvukovima, i sl.) već nerijetko intuitivno naslućuju potrebe svojih malih prijatelja i prijateljica (npr. magarac Sivko u *Bijegu u košari*). Ljubav i dijete i životinju često potiče na hrabre i požrtvovne postupke: spomenuti Sivko primjere odvlači pažnju neprijatelja i dopušta im da ga zarobe kako bi spasio skrivenog Jerka, dječak Ivo vraća se u okupirano selo kako bi svog psa oslobodio s lanca (*Ivin Vučko*) i sl.

Pozitivan susret između čovjeka i prirode manifestira se ponajprije kao susret između njihovih infantilnih predstavnika: djeteta s jedne i mladunčeta s druge strane. Nadalje, do spomenutih susreta dolazi samo u izvanrednim situacijama kada je mladunče trajno (Jlenko) ili privremeno (medvjedić, dupin) odvojeno u roditelja i/ili izmješteno iz svoga prirodnog okoliša pa mu je potrebna skrb i zaštita koju mu pruža ljudsko dijete.¹¹ Intervencija čovjeka u prirodu nužno je privremena te završava povratkom divlje životinje (medvjedi u *Klopci za medvjedića*, Jlenko u istoimenom romanu, dupin Plisko u *Tajni Tihe uvale*) u prirodu, a svaki pokušaj njezina zadržavanja od strane djeteta razotkriva se kao sebičan i neprihvatljiv (što možda najviše dolazi do izražaja u *Jlenku* u kojemu se više puta navodi da jelen ne pripada djeci koja su ga spasila, već šumi i planini). Za razliku od pasa, papiga i sličnih kućnih životinja kojima je „prirodno“ mjesto u ljudskim domovima, divljim životinjama mjesto je u prirodi. Čak ni pitoma vjeverica ne može ostati u zagrebačkom stanu, već se mora vratiti u samoborsku šumu (*Priča o tatinjoj vjeverici*).

U odnosu prema prirodi, čovjek nastupa u dvostrukoj ulozi zaštitnika i izvora opasnosti. Iako i likovi odraslih vole i štite prirodu i njezine stanovnike (npr. lugar Ljubo u *Klopci za medvjedića*, tata u *Priči o tatinjoj vjeverici*), suprotnost zaštita – ugroza najčešće se poklapa sa suprotnošću

¹¹ Usp. Berislav Majhut i Sanja Lovrić. (2012). „Najstarija animalistička tema u hrvatskoj dječjoj književnosti“. U: Suzana Marjanić i Antonija Zaradija Kiš, ur. *Književna životinja. Kulturni bestijarij, II. dio*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada i Institut za etnologiju i folkloristiku, str. 827–847.

dijete – odrasla osoba. Drugim riječima, dijete životinju spašava i štiti od odraslih koji svojim nepromišljenim i sebičnim postupcima izravno ugrožavaju njezinu egzistenciju. Upravo će dijete svojom emotivnošću i nesebičnom brigom pomoći pri iscjeljivanju idiličnog svijeta prirode u koji odrasli unose nesklad, razdor i uništenje.¹² U prikazu lika djeteta, prisutan je dakle određen stupanj idealizacije. Status djeteta kao utjelovljenja dobrote i nevinosti, osim kroz odnos s prirodom, do izražaja dolazi i u ratnom kontekstu, pa tako čak i djeca na zaraćenim stranama održavaju prijateljstva i pomažu jedni drugima (*Bijeg u košari, Doričin dnevnik*). Slično djeci i životinje su uvelike idealizirane i prikazane kao prirodno dobre te (u slučaju kućnih ljubimaca) prijateljski nastrojene i osjećajne. Na agresivno i prijeteeće ponašanje može ih natjerati jedino čovjek, bilo ugrožavanjem njihove ili egzistencije njihove mladunčadi (*Klopka za medvjedića*), bilo dresurom (*Neman u gradskom parku*).

Istinsku zloću nalazimo jedino kod odraslih likova čiji su prikazi prilično jednodimenzionalni. Odrasle negativce u pravilu otkriva crna boja njihove kose, brade, odjeće i sl., te nemar pa čak i neprijateljstvo prema životinjama. Za razliku od djece koja su životinjama uvijek spremna pružiti pomoć, odrasli su u svom odnosu prema životinjama i prirodi općenito uglavnom vođeni pohlepom i vlastitim sebičnim interesima. Zlikovci poput lovokradica u *Jelenku*, Jakova u *Klopki za medvjedića* ili krijumčara u *Tajni Tihe uvale* životinje hvataju, prodaju, iskorištavaju i ubijaju za vlastiti profit, ne mareći pritom za štetu koju nanose okolišu i prirodnoj ravnoteži. Osim zlikovaca, stereotipno su prikazani i ženski likovi¹³ koji su k tomu uglavnom marginalizirani i svedeni na uloge pomagačica i/ili pratiteljica muških junaka, odnosno predmeta njihovih romantičnih interesa (Marina u *Ivinom Vučku*, Marina i Vesna u „morskoj“ trilogiji). Glavnu i aktivnu ulogu ženski likovi preuzimaju jedino u autobiografsko-memoarskoj prozi, *Nemani u gradskom parku* i *Doričinom dnevniku*, te djelomice u „morskoj“ trilogiji.

Romani Maje Gluščević napućeni su likovima idealiziranih baka i djedova koji se osim kao izvor bezgranične ljubavi i podrške za glavne junake, često javljaju u ulogama pripovjedača. Motiv pripovijedanja pripada istaknuto mjesto u opusu ove autorice: osim samog pričanja priča i bajki o vilama i zmajevima (npr. *Vuk samotnjak, Klopka za medvjedića, Doričin dnevnik*) te prepričavanja doživljenih pustolovina

¹² Težak 2007, str. 40.

¹³ Zima 2011, str. 265.

(*Tko je oteo Dolores*, *Tajna Tihe uvale*), romani često spominju i bajkovite motive i formule (sedam brda i dolina, i sl.), kao i konkretne bajke, pri čemu se učestalošću osobito ističe *Crvenkapica*.¹⁴ Osobito važnu ulogu bajka igra u romanu *Jelenko* koji uspostavlja intertekstualni odnos s *Bi-jelim jelenom* Vladimira Nazora. Osim referenci na bajke, u romanima su zamjetna i ponavljanja poslovice i izreka¹⁵, fraza (više muških likova primjerice ima kosu koja strši „kao u ježa“) i imena (od životinjskih Žućo, Lila i Piki, od ljudskih Krešo i Marina).

„[P]isac često, ponekad čak i nesvjesno posegne za svojim sjećanjima, za doživljenim, za poznatim licima“, piše Maja Gluščević u autobiografskom romanu *Odrastanje*.¹⁶ Navedena izjava gotovo da može poslužiti kao moto za cjelokupan opus ove autorice koja u sva svoja djela unosi određene autobiografske elemente, odnosno nadahnuće za njih pronalazi u vlastitoj okolini.

Iako se dječjom književnošću počela baviti tek u petom desetljeću života, Maja Gluščević vrlo je brzo stekla naklonost publike, pa i kritike. Za kraj nam preostaje tek izraziti nadu da će njezin iznimno bogat, no zasad još uvijek slabo istražen opus (izuzetak predstavljaju *Odrastanje* i romani o Domovinskom ratu) privući adekvatnu pozornost istraživača i istraživačica domaće dječje književnosti.

IZBOR IZ DJELA

JELENKO (*ulomak*)

Svakoga je dana slobodno vrijeme družina provodila s lanetom. Jutrom su dolazili da ga puste iz kolibe u obor. Dok su bili u školi, ostavljali su Sokola da ga čuva, a u predvečerje zatvarali su ga u kolibu, da kakav vuk ne bi nabasao. Kad sasvim dovršiše ogradu, prionuše da urede i kolibu. (...) Lane je trčkaralo za dječacima, dopuštajući čak da ga uhvate i zagrle. Prilazilo je da im jede iz ruke. Nije više bježalo niti se trzalo uplašeno njihovim i najmanjim pokretom. Čak se i sa Sokolom sprijateljilo.

¹⁴ Od ostalih bajki spominju se *Snježna kraljica* (*Jelenko*), *Snjeguljica* (*Tajanstveni svjetionik*, *Doričin dnevnik*) i *Trnoružica* (*Doričin dnevnik*).

¹⁵ Npr. „Zaklela se zemlja raju, sve se tajne doznaju!“, „Ja i ti i gora zelena!“, „Tko traži, taj i nađe“.

¹⁶ *Odrastanje*. (1995). Ilustracije – naslovna stranica i crteži Vladimir Kirin i obiteljske fotografije. Zagreb: Znanje, str. 98.

Brstilo je grm tik uz njega, ne osvrćući se na psa, osim kad bi mu Sokol pokušao pokazati svoju nježnost i malo ga liznuo ili zubima poškakljao. Tada bi lane pobjeglo u tor ili u kolibu. A ako bi se malo udaljilo od kolibe, Sokol bi ga sustizao i vraćao. Sve u svemu, živjeli su kao složna obitelj, u kojoj se znalo gdje je kome mjesto i tko koga mora slušati.

KLOPKA ZA MEDVJEDIĆA (*ulomak*)

Kad se nekoliko blistavih sunčanih zraka probilo kroz osniježeno granje i ušuljalo u špilju, medvjedica se prenula iz sna. Još onako bu-novna, šapom je odmaknula mladunče koje je sisalo uronjeno u njezino gusto čupavo krzno, pa se podigla na noge i odgegala k izlazu. Pospano je promolila glavu iz mračne špilje i priškiljila van. Nebo je bilo bistro i plavo, a vrhovi visokih omorika pokriveni bijelim kapama blistali su u suncu. Oh, sunce je divno, to ona jasno osjeća, osobito ovo blago pro-ljetno sunce što topi snijeg i tjera zimu. Kad obasja planinske vrhove i razlije se šumskim proplancima i krševitim padinama, onda je želja povuče da izađe iz ove mračne, kamenite špilje; da zabrza niz divlje obronke i klisuraste provalije i uputi se u prostrane bukove šume što se pružaju unedogled. Poslije hladne, ljute zime žedna je sunca i gladna svjetla. A proljeću je trebalo dugo, dugo da napokon stigne u planinu. Dolje, podno kamenite litice, već je davno otjeralo zimu. Tamo već pupa svijetlo, mlado lišće i zeleni se prva trava, dok se ovdje, po vrhuncima, još sve bijeli pod snijegom i trebat će suncu mnogo, mnogo jače prigrrijati dok ga posve ne nestane.

PRIČA O TATINOJ VJEVERICI (*ulomak*)

Premda se šuma što se prostirala sve gore do vrha brijega činila na prvi pogled pusta, znala sam da u njoj živi mnoštvo zanimljivih žitelja. Nije se jednom dogodilo da iz grmlja ispadne pred mene kakav plašljivi zec; da protrči kao munja i nestane u gustišu. Ponekad bi se među lišćem zacrvenio i lisičji rep ili bih na puteljku susrela ježa s dugačkim bodljima i dražesnom njuškicom, pa bih zastala i sačekala dok mi se ne bi onako, gegajući se, maknuo s puta. Znala sam i da u duplji stoljetnog hrasta stanuje buljava sova. Da danju drijema u svom skrovištu, ali se

zato noću glasa: hu-huuu, kao da se glasno smije. Upoznala sam i sivog puha. Jedne noći preskočio s grane na krov pa, hop, kroz prozorčić na tavan. Te noći uopće nije bilo spavanja. Jurio je po tavanu gore-dolje, gore-dolje, pa tako sve do zore! A u zoru uskočio u dimnjak, pa kroz otvorena vratašca na peći – bum, u sobu! I to u moju i sestrčinu spavaću sobu. Ne znam tko se koga više prestrašio: puh naše cike i vriske ili nas dvije njegova ljutita puhanja. Ali bilo je i smijeha. Jer se, preplašena našom vikom, ubrzo na vratima pojavila baka s metlom u ruci. A puh brže-bolje na balkon, pa na prvu granu i odmaglio baki ispred nosa. Pa ipak, najdraže od svih šumskih životinja bile su mi vjeverice. Kako ih je samo zabavno bilo gledati dok sjedeći na grani hitro okreću među šapicama kakav češer bora ili smreke, pa gric, gric, dok ga ne oglodaju. A tek kad bi izvodile one svoje čudesne vratolomije; kad bi skakale sa stabla na stablo spretnije i od najboljeg akrobata.

TAJNA TIHE UVALE (*ulomak*)

Kako je volio slušati te djedove priče. Sve su priče lijepe, rekao bi zažarenih obraza, ali djedove su najljepše! Još kao golobradi mladić djed se ukrcao na veliki prekoceanski brod. Oplovio je pola zemaljske kugle, a onda je za uskršnjih blagdana skoknuo kući i pred crkvom upoznao baku – koju su još tada svi u mjestu zvali “Mala Lucija”. I odmah ju je zaprosio! Nije se htjela udati za mornara da joj život ne prođe u čekanju, pa se djed iskrcao s broda i ostao u mjestu zauvijek. Sa sobom je donio poluprazni kovčeg i punu glavu čudesnih pustolovnih priča. – Pola vjeruj, a pola odbaci! – govorila je baka sa smiješkom, no Frane je djedu vjerovao na riječ. I nikada mu nije bilo dosta tih djedovih priča. Onda bi se djed malo zamislio, a zatim bi pogledom uprtim nekamo u daljinu, nastavio priču. Čudio se Frane što li sve nije doživio taj njegov djed Luka! Plovio je i na velikim teretnjacima i pod raznim zastavama. Borio se s orkanskim olujama što su danima bjesnjele i valjale brod. Umalo da nije završio na dnu Sjevernoga mora, jedne gluhe noći kad je magla bila tako gusta da se kroz nju nije moglo prolaziti dlanovima.

PIKI I ARGO (*ulomak*)

– Ne bih dala Pikiju ni za vreću dukata – znala bi reći teta Marijanka dodajući da je u životu upoznala svakakve pse, ali da nijedan nije bio sličan Pikiju – tomu malom čupavomu mješancu kestenjastocrvene dlake i tumbaste njuške. – O, ima ljepših pasa. I pametnijih! – rekla bi. – Ali je Piki najsmješniji među njima. I već od same pomisli na Pikijeve psine i nepodopštine suze bi joj navrle na oči od smijeha. (...) Pikija sam prvi put vidjela na tetin rođendan, kad se cijela obitelj okupila oko svečano prostrtoga stola što je stajao u sjeni staroga oraha. – Imam iznenađenje za vas – rekla je teta Marijanka zagonetno se smješkajući. Tko ne voli iznenađenja? – Kakvo? Kakvo iznenađenje? – zaorili su se glasovi. – Vidjet ćete! I doista! Već sljedeći tren ugledali smo sitnog, sićušnog psića kako veselo trčkara za Katom koja se žurila preko dvorišta noseći rođendansku tortu na pladnju. – Zove se Piki! – rekla je teta. To ime je baš dobro pristajalo tome malenom psiću. – Vau, vau... – lajao je trčeći oko stola, očito oduševljen tolikim društvom. A kako je bio dražestan, kako umiljat. No odmah se pokazalo da taj maleni Piki zna biti i te kako bezobrazan. Meni je htio oteti lutku iz ruke, a teti Miri, Jankovoj mami, potrgao je čarapu dok joj se penjao u krilo. Poslije, kad je odrastao, nije se mnogo promijenio. Ostao je malen, umiljat i prilično zvrkast. – Piki je pas na kojega se ne mogu osloniti – jadala se teta. – On svakoga gosta, željenog i neželjenog, dočekuje veselim mahanjem repa.

TIŠINA, SNIMA SE! (*ulomak*)

Ubrzo je iz šume izronio plavi kombi i zaustavio se na parkiralištu ispred hotela. – Ispadajte, klinci! – viknuo je vođa snimanja dok su iza njega stale izranjati dječje glave. Naravno, potrčao sam im u susret. – Vau, vau, vau – lajao sam od veselja. A glupi se klinci ukipili od straha kao da ću ih pojesti. – Ne bojte se, ne grize – umirivao ih je Žac sumnjičavo me mjerkajući kao da ni sam nije previše siguran u to. – Ima on, doduše, opasnu njušku, al' nije opasan. Je li?... Al' nisam više slušao što Žac melje nego sam se znatiželjno uzvrtio oko dječaka ne bih li nekako otkrio koji je među njima taj Ranko o kojemu svi pričaju. Al' klinci kao klinci! Svi isti! – A što ti čekaš? – viknuo je Žac prema otvorenim vratima kombija. – Evo, samo da uzmem torbu... – začuo se glas iz kombija, a

na vratima se pojavio sitan klinac s naprtnjačom na leđima i sa školskom torbom u ruci. Samo su mu oči i nos virili ispod šubare koju je nabio na čelo, al' odmah sam znao da je to taj Ranko za kojega Pero kaže da će postati moj najbolji prijatelj. – Vau! – pozdravio sam ga glasno i veselo mu pritrčao. Kako su mu samo oči sinule kad me ugledao! – A ti si taj! Ti si Hund, je li? – pogladio me po glavi. A meni postade nekako toplo oko srca. Već znam: lako ćemo se sprijateljiti nas dvojica. Taj Ranko i ja!

RAZGOVOR S MAJOM GLUŠČEVIĆ

Najveći dio Vašega književnog opusa obuhvaća priče o životinjama, odnosno o djeci i životinjama, snimali ste i filmove i serije o djeci i životinjama. Koje knjige i filmovi o životinjama su Vama najdraži?

– Životinje najviše volim žive. Ne volim čitati o životinjama, a ne volim ih ni gledati na televiziji. Ima sjajnih filmova o životinjama, ali ja ih nikada ne gledam jer uvijek mislim da će se dogoditi neko zlo: umiješat će se krvoločna priroda, a s takvom se okrutnošću ne želim gnjaviti. Prilično sam osjetljiva na te stvari. U igranim filmovima nema toliko zla, ali ni njih ne gledam.

U Vašem autobiografskom djelu Odrastanje navodite da „pisac često, ponekad čak i nesvjesno posegne za svojim sjećanjima, za doživljenim, za poznatim licima“. U kolikoj mjeri nadahnuće za književna djela crpate iz vlastitog života?

– Sve moje knjige su više-manje nastale prema istinitim događajima koje sam ja onda, jasno, preradila, nadogradila. Nakon *Jelenka* i *Vuka samotnjaka*, razmišljala sam o čemu bih mogla pisati. Životinje najbolje poznajem, pa sam odlučila pisati upravo o njima. I djeci – o tom prijateljstvu između djece i životinja. Onda sam se sjetila onog jednog psa kojeg smo mi prozvali Bundaš. Dakle, jednog se kišnog dana (bila je kasna jesen) moj sin vratio iz škole, a s njim ogroman pas. Ja ga pitam: „Otkud sad taj pas? Čiji je?“. A moj sin odgovara: „To je sada moj pas“.

I tako je ušao u kuću. Jako smo ga zavoljeli. A bio je neobičan pas, bilo je nečeg vrlo sugestivnog u njemu. Onda je došlo proljeće, granulo je sunce i Bundaš si je jednoga dana otvorio vrata i otišao, bog zna kuda i kamo. Prema tom zanimljivom susretu nastao je roman *Bundaš iz petog be* – samo što Bundašu iz knjige nije palo na pamet da otvori vrata i ode, već je ostao privržen dječaku.

Bilo mi je zgodno i zanimljivo pisati o životinjama, pa sam s time odlučila nastaviti. Pisala sam o tatinoj vjeverici: tata ju je našao u šumi, ranjenu i spasio ju, a ona mu je ostala privržena. Obožavala ga je; voljela je i nas ostale, ali nije nam poklanjala previše pažnje. Jedne je godine prezimila kod nas u Zagrebu, a onda smo je odnijeli natrag u Samobor jer, rekao je tata, vjeverici je ipak šuma dom. Iduće godine, sjedi tata na terasi i ima što vidjeti – vjeverica s mladima! Samo se jednom pojavila, došla mu je valjda pokazati svoje mlade. Pamtim i slučaj kada smo moj pas Tonić i ja bili u šetnji (bilo je to oko '91. godine), kadli jedan dječak dotrči do nas i zagrli psa. Za njim je došla i njegova baka, koja nam je rekla da su izbjeglice i da je u selu iz kojega su pobjegli pred ratom ostao njihov pas. Dječak to ne može prežaliti i svaki put kad vidi psa uhvati ga plač. Dugo smo ostali s tim malim, moj ga je Tonić prihvatio kao da je znao da mu je potrebna ljubav psa. Shvatio je da je dječaku teško i kad ga je mali zagrlio, Tonić ga je liznuo. Ta dirljiva scena potaknula me da napišem roman *Ivin Vučko*.

Jednom prilikom u mojoj se ulici pojavio pas kojega je neki čovjek vezao na lanac. Bila je zima, minus 10, sirotan gotovo da nije imao što jesti. Ja sam mu svaki dan nosila vodu i hranu, a onda se jednoga dana strgnuo s lanca i nestao. Ne znam što se s njime dogodilo, ali sam odlučila pisati o stvarima za koje sam priželjkivala da mu se dogode. Tako je nastao *Džeki zvan Simpa*. Najviše sam se zabavljala pišući knjigu *Tišina, snima se!* koja govori o psu iz *Vuka samotnjaka*. Sve što sam tamo napisala je više-manje istina, jedino je vlasnik psa možda bio malo drugačiji.

Napisali ste i jednu trilogiju: riječ je o kriminalističkim romanima smještenima u primorski krajolik. Što je bio poticaj za pisanje krimića i jeste li od početka u planu imali trilogiju?

– Volim kriminalističke zaplete, a volim i more, osobito Hvar, pa sam napisala tri krimića i radnju smjestila u moj ljubljani Hvar. To mi je omogućilo da sjedim u fotelji i u mašti boravim na Hvaru. Izvrsno poznajem Hvar pa sam u mislima tražila teren na koji bih mogla smjestiti

priču: to bi moglo biti u onoj uvali, on bi mogao stanovati u onoj uličici koja vodi na groblje... Pišući *Tajnu Tihe uvale*, prvi roman u trilogiji, razmišljala sam o predivnim otocima oko Hvara, uvali Palmižana i na njih putovala u mislima. U tome sam toliko uživala da mi je bilo žao kada je roman bio gotov, pa sam jednostavno odlučila napisati još koji. Mislim da su priče dosta napete, a i aktualne. Ideju za prvi roman, koji obrađuje ekološke teme, dobila sam kada sam na televiziji vidjela uzgajalište tuna. To je strašno, vidjela sam jedan kadar i odmah zažmirila! I drugi po redu krimić, *Tajanstveni svjetionik*, vrlo je aktualan: na televiziji često vidimo te jadne prognanike koje šverceri ostavljaju kojekuda. U romanu djeca primijete da se u svjetioniku događaju čudne stvari; isprva pomisle da se radi o fantastičnim pojavama, no na kraju se otkrije da su tamo ostavljene te jadne izbjeglice.

Cjelokupan Vaš opus obuhvaća isključivo djela za djecu i mlade. Jeste li ikada poželjeli ili planirali pisati za odrasle?

– Ja sam zapravo jako kasno počela pisati, s 55 godina. Pisala sam i prije toga, uz muža: nakon što me upoznao on više nije olovku uzeo u ruku (onda se još pisalo olovkama!). Isprva su to bile komedije (njemu bliske, meni baš i ne) a onda su došle i meni bliske dječje teme. Poslije sam nastavila pisati to što sam znala, *Vuka samotnjaka*, *Jelenka*. Kasnije sam nailazila i na teme koje bi možda bile prikladnije za roman za odrasle, na primjer razvod braka koji je tema mog romana *Opasan izlet*, ali nisam se htjela u to upuštati. Nedostajalo mi je hrabrosti jer mi se činilo da bi pisati za odrasle ipak bilo zahtjevnije nego pisati za djecu. Trenutno pišem scenarije za odrasle, radi se o krimićima. Krimići su mi oduvijek bili dragi. Začudo, ne volim ih čitati (dosadni su mi), ali obožavam ih pisati. To mi je lagano i zabavlja me.

Prije nekoliko godina, u razgovoru sa Željkom Ivanjekom za Jutarnji list izjavili ste da Doričin dnevnik na kojem ste u to vrijeme radili sigurno nitko neće izdati. Zašto? Kako ste ga ipak uspjeli objaviti i jeste li pritom naišli na poteškoće?

– To sam rekla jer knjiga obrađuje osjetljive teme. Svi znamo za strašna stradanja Židova. Međutim, o tome nije lako pričati. *Doričin dnevnik* pisala sam s namjerom da prikazem kakvim su stradanjima bila izložena i što su sve proživljavala djeca na svim stranama u Drugome svjetskom ratu.

Vaš otac, ilustrator Vladimir Kirin, najpoznatiji je po svojim ilustracijama bajki, a i Vi u Vašim romanima često spominjete bajke (Crvenkapiću, Bijelog jelena i dr.). Koje bajke najviše volite i postoje li neke koje Vam možda nisu drage?

– Tata je doista ilustrirao mnogo bajki: Andersena, pa Grimma, Robinzona (iako to nije bajka), Gullivera... Ja sam odrastajući pomalo i živjela u tom bajkovitom svijetu. Naročito su mi se sviđali patuljci i naravno, životinje. Ipak, mogu reći da su meni osobno mnoge od tih Andersenovih, a osobito Grimmovih priča, zastrašujuće. Kad je moj sin bio mali pa sam mu čitala prije spavanja nije htio slušati takve priče – uvijek je tražio one bez jako dramatičnih i strašnih momenata. Pitam se zašto je to bilo namijenjeno djeci. Moje priče ne sadrže takve drastične elemente: smatram da nisu potrebni, a nisam sigurna ni da ih djeca vole. Za moj ukus to je predrastično. Ali možda sam jednostavno previše romantična.

I dalje vezano uz ilustracije, kakva su Vaša iskustva s ilustratori(ca) ma Vaših djela? Uolikoj mjeri sudjelujete u nastanku ilustracija i jeste li njima zadovoljni?

– Imala sam pozitivnih, a mogu reći i negativnih iskustva. Od svih naslovnica mojih romana najviše mi se sviđa ona za *Opasan izlet* [rad Damira Brčića]: forplan bicikla vrlo je inventivan, mislim da je ilustracija jako zgodna, zanimljiva i moderna. Drage su mi i ilustracije Borisa Kolara za prvo izdanje *Klopke za medvjedića*. Moje su priče realistične, pa želim da takve budu i ilustracije. Kolarove crteže obilježava taj realizam, ali s jednim malim odmakom, tako da su vrlo duhoviti. Lijepe su i ilustracije Branke Nikolić Nare za nova izdanja *Bijega u košari* i *Klopke za medvjedića*. Bilo je i manje dobrih, „tvrdih“ ilustracija. U izradi ilustracija ne sudjelujem previše, iako to ovisi o urednicima i umjetnicima. Miroslava Vučić¹⁷ se, recimo, jako brine oko ilustracija.

Završili ste studij engleskog i njemačkog jezika na Filozofskom fakultetu. Zašto ste odabrali baš taj studij? Čime ste se željeli baviti po završetku studija i jeste li ikada radili u struci?

– Mene je oduvijek zanimalo film. Sjećam se da sam još u osnovnoj školi razmišljala o tome kako bih se rado bavila filmom. No onda nije bilo Akademije i sličnih institucija pa mi se sve to činilo dalekim i nemogućim. Onda se moja klapa upisivala na engleski, pa rekoh idem se i

¹⁷ Urednica u nakladničkoj kući *Školska knjiga*.

ja upisati, kud svi tud i ja, bez mnogo razmišljanja, misleći jedino na to da bih najradije radila nešto vezano za film. Onda sam upoznala svog budućeg muža i započela suradnju s njim. Ime mi se nikada nije pojavilo na špici, osim na *Jelenku*, ali meni to zbilja nije bilo važno. Voljela sam snimanje, pripreme, rad na scenariju... I tako, upoznala sam ga kada mi je bilo 18 godina i odmah smo počeli surađivati, još i prije nego smo se oženili.

Volite li susrete s čitatelji(ca)ma? Postoji li kakva zgoda s tih susreta koju posebno pamтите?

– Voljela sam, sada više ne. Na susretima je uvijek bilo dosta zgodno: djecu bi najviše zanimalo kako je bilo na snimanjima, pa sam uglavnom pričala o tome, a rado su slušali i o tatinoj vjeverici. Najčešće su mi postavljali standardna pitanja: Kada ste počeli pisati? Zašto ste počeli pisati? Koja vam je najdraža knjiga? Zašto ste tako kasno počeli pisati? No s vremena na vrijeme iskrsnulo bi i neko neobično pitanje nad kojim bih se zamislila. Na jednom od tih susreta, u četvrtom razredu, jedna me djevojčica upitala: „A zašto sve vaše knjige završavaju sretno? Pa u životu nije uvijek sve sretno!“ Mala djevojčica, moglo joj je biti 10 ili 11 godina. Zbilja me zatekla. „Imaš pravo“, odgovorila sam. „Ali kad već u životu nije sve sretno, onda neka je barem u mojim knjigama!“. Dugo sam razmišljala o toj djevojčici. Čak sam odlučila da za promjenu neću napisati sretan kraj – ali na kraju ipak jesam, ne mogu protiv sebe!

Pratite li suvremenu književnu produkciju za djecu i mlade? Čitate li suvremene romane, priče, poeziju za djecu i mlade, i ako da, koje je Vaše mišljenje o njima?

– Ne pratim. Znam za Harryja Pottera, ali nisam čitala romane niti gledala filmove. Inače volim čitati. Spomenula sam da ne volim čitati krimice – doduše, čitala sam Georgesa Simenona, ali to su više psihološki krimići, a ta me psihološka strana zanima. Ne volim niti komedije, laganu literaturu općenito. Volim realizam, dramatične i biografske knjige, to je moj žanr. Najdraža knjiga u djetinjstvu bili su mi *Junaci Pavlove ulice*, to mi je bilo krasno. Tužno, ali krasno.

BIBLIOGRAFIJA

Prva izdanja djela za djecu i mlade

- Jelenko* (Obrad i Maja Gluščević). Fotografije Nenad Jovičić i Drago Novak. Zagreb: Spektar, 1982. – roman
- Vuk Samotnjak* (prema scenariju Obrada Gluščevića i Stjepana Petrovića). Zagreb: Spektar, 1983. – roman
- Bundaš iz petog be*. Ilustrirao Ivica Bednjanec. Zagreb: Mladost, 1987. – roman
- Bijeg u košari*. Ilustrirao Joško Marušić. Zagreb: Mladost, 1992. – roman
- Klopka za medvjedića*. Ilustrirao Boris Kolar. Zagreb: Mladost, 1994. – roman
- Ivin Vučko*. Ilustrirao Boris Kolar. Zagreb: Alfa, 1995. – roman
- Neman u gradskom parku*. Ilustrirao Boris Kolar. Zagreb: Mosta, 1995. – roman
- Odrastanje*. Ilustracije: crteži Vladimira Kirina i obiteljske fotografije. Zagreb: Znanje, 1995. – autobiografska proza
- Tko je oteo Dolores*. Ilustrirala Magdalena Žuljević. Zagreb: Alfa, 1997. – roman
- Priča o tatinjoj vjeverici*. Ilustrirao Vladimir Kirin. Zagreb: Alfa, 1998. – kratka priča
- Priča o Jelenku*. Ilustrirala Danica Rusjan. Zagreb: Znanje, 1999. – roman
- Bucko*. Ilustracije: Damir Brčić (crtež), Mario Jurjević (kolor). Zagreb: Slovo M., d.o.o. 2002. – slikovnica
- Džeki zvan Simpa*. Ilustrirao Nenad Mikulić. Zagreb: Znanje, 2003. – roman
- Tajna Tihe uvale*. Ilustrirao Dario Kukić. Zagreb: Znanje, 2004. – roman
- Tajanstveni svjetionik*. Ilustrirao Miroslav Mrva. Zagreb: Znanje, 2005. – roman
- Piki i Argo*. Ilustrirao Stjepan Lukić. Zagreb: Školska knjiga, 2006. – roman/zbirka priča
- Lovci na potonulo blago*. Ilustrirao Tomislav Tikulin. Zagreb: Znanje, 2007. – roman
- Opasan izlet*. Ilustrirao Damir Brčić. Zagreb: Znanje, 2009. – roman
- Tišina, snima se! (avanture jednog psa sa snimanja filma Vuk samotnjak)*. Ilustrirao Aleksandar Žiljak. Zagreb: Školska knjiga, 2009. – roman/memoarska proza
- Doričin dnevnik*. Ilustrirao Zlatko Druško. Zagreb: Alfa, 2011. – roman

IZBOR IZ LITERATURE O MAJI GLUŠČEVIĆ

Gluščević, Maja. 2009. „Uspomene – umjesto bilješke o spisateljici“. U: Maja Gluščević. *Bijeg u košari*. Ilustrirala Branka Nikolić Nara. Zagreb: Školska knjiga, str. 127–140.

Heidl, Janko. 2011. „Roman za djecu na tragu filma“. *Zapis, bilten Hrvatsko filmskog saveza* 71. Dostupno na: <http://www.hfs.hr/nakladnistvo_zapis_detail.aspx?sif_clanci=32797#.VJA1mCuG-SI>

Hranjec, Stjepan. 1998. „Djetinjstvo zasuto granatama (Domovinski rat u hrvatskom dječjem romanu)“. U: Ranka Javor, ur. *Odrastanje u zrcalu suvremene književnosti za djecu i mladež*. Zbornik: Zagreb, 22. travnja 1997. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, str. 18–24. [Novo tiskano u: Stjepan Hranjec. 2009. *Ogledi o dječjoj književnosti*. Zagreb: Alfa, str. 160–168.]

Hranjec, Stjepan. 1998. *Hrvatski dječji roman*. Zagreb: Znanje.

Kovač, Višnja. 1998. „Autobiografsko pamćenje u romanima *Odrastanje* Maje Gluščević i *Mjesto u srcu* Pavla Pavličića“. U: Ranka Javor, ur. *Odrastanje u zrcalu suvremene književnosti za djecu i mladež*. Zbornik: Zagreb, 22. travnja 1997. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, str. 95–99.

Majhut, Berislav i Sanja Lovrić. 2010. „Središnji motiv Genoveve i njegove reinkarnacije u hrvatskoj dječjoj književnosti“. *Kroatologija* 1(1), str. 149–168.

Majhut, Berislav i Sanja Lovrić. 2012. „Najstarija animalistička tema u hrvatskoj dječjoj književnosti“. U: Suzana Marjanić i Antonija Zarija Kiš, ur. *Književna životinja. Kulturni bestijarij, II. dio*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada i Institut za etnologiju i folkloristiku, str. 827–847.

Mihanović-Salopek, Hrvojka. 2011. „Djetinjstvo olovnog vremena“. U: Maja Gluščević. *Doričin dnevnik*. Ilustrirao Zlatko Druško. Zagreb: Alfa, str. 91–93.

Pilaš, Branko. 1993. „Suze i radost hrvatske književnosti (Hrvatska književnost pretežno namijenjena djeci u 1992.)“. *Umjetnost i dijete* 144 (1), str. 25–41.

Pilaš, Branko. 1997. „Tragom hrvatske književnosti za djecu u 1995. godini“. U: Ranka Javor, ur. *Dječja knjiga u Hrvatskoj danas: teme i problemi*. Zbornik. Zagreb, 19. travnja 1996. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, str. 25–35.

Pilaš, Branko. 1998. „Domovinski rat u hrvatskoj prozi za djecu“. U:

Ranka Javor, ur. *Odrastanje u zrcalu suvremene književnosti za djecu i mladež*. Zbornik: Zagreb, 22. travnja 1997. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, str. 32–39.

Pilaš, Branko. 2000. *Domovina u srcu*. Školska knjiga: Zagreb.

Pilaš, Branko. 2004. „Priče iz životinjskog svijeta“. U: Branko Pilaš. *Raspršena vrela književnih djela*. Zagreb: Školska knjiga, str. 48–51.

Prosenjak, Božidar. 2006. „Što nam je prošle godine donijela književnost za djecu? Hrvatska književnost za djecu u 1999. godini“. U: Božidar Prosenjak. *Čitanje tragova. Prikazi knjiga za djecu i mladež*. Zagreb: Društvo hrvatskih književnika, str. 97–110.

Skok, Joža. 1991. *Prozori djetinjstva. Antologija hrvatskog dječjeg romana. Svezak II*. Zagreb: Naša djeca.

Težak, Dubravka. 1995. „Uzbudljiva istinita priča. Klopka za medvjedića Maje Gluščević“. *Umjetnost i dijete* 151(1), str. 57–58. [Nanovo tiskano u: Dubravka Težak. *Kratki prikazi*. 2007. Zagreb: Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade, str. 38–40.]

Težak, Dubravka. 1997. „Prozna djela dječje književnosti s tematikom Domovinskog rata“. U: Ranka Javor, ur. *Dječja knjiga u Hrvatskoj danas: teme i problemi*. Zbornik. Zagreb, 19. travnja 1996. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, str. 42–50. [Nanovo tiskano u: Dubravka Težak. *Portreti i eseji o dječjim piscima*. Zagreb: Tipex, 2008., str. 103–109.]

Težak, Dubravka. 2007. „Maja Gluščević. Neman u gradskom parku“. U: Dubravka Težak. *Kratki prikazi*. Zagreb: Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade, str. 62–63.

Težak, Dubravka. 2008. „Pogled na suvremenu hrvatsku dječju književnost“. U: Dubravka Težak. *Portreti i eseji o dječjim piscima*. Zagreb: Tipex, str. 193–200.

Vrcić-Mataija, Sanja. 2011. „Dječji lik i estetski izričaj“. U: Robert Bacalja i Katarina Ivon, ur. *Dijete i estetski izričaji: zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa Dijete i estetski izričaji održanoga u Zadru 13. i 14. svibnja 2011*. Zadar: Sveučilište, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja, str. 147–160.

Vučić, Miroslava. 2006. „Maja Gluščević – majstorica pustolovnih priča o prijateljstvu djece i životinja“. U: Maja Gluščević. *Piki i Argo*. Ilustrirao Stjepan Lukić. Zagreb: Školska knjiga, str. 101–107.

Vučić, Miroslava. 2009. „Bijeg u košari – i u dobru i u zlu s magarcem Sivkom“. U: Maja Gluščević. *Bijeg u košari*. Ilustrirala Branka Nikolić

Nara. Zagreb: Školska knjiga, str. 116–126.

Vučić, Miroslava. 2009. „*Ja sam Hund, Rankov Hund* – bilješka o romanu *Tišina, snima se!*“. U: Maja Gluščević. *Tišina, snima se!* Ilustrirao Aleksandar Žiljak. Zagreb: Školska knjiga, str. 129–143.

Vučić, Miroslava. 2009. „*Klopka za medvjedića* – uzbudljiva priča o prijateljstvu i ljubavi“. U: Maja Gluščević. *Klopka za medvjedića*. Ilustrirala Branka Nikolić Nara. Zagreb: Školska knjiga, str. 143–153.

Zima, Dubravka. 2001. „Hrvatska dječja književnost o ratu“. *Polemos* 4 (2), str. 81–122.

Zima, Dubravka. 2011. *Kraći ljudi. Povijest dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu*. Zagreb: Školska knjiga.

The Friendship of Animals and Children: the Works of Maja Gluščević

Abstract: The article provides an overview of the literary opus of Croatian children's writer Maja Gluščević. Special attention is given to dominant themes and motifs, as well as the portrayal of child and animal characters in Gluščević's novels.

Key words: animals, animalistic prose, child, children's literature, crime fiction, Maja Gluščević

Dubravka Težak, Marina Gabelica

OD TEKSTA DO DIJALOGA

Sažetak:

Tradicionalna nastava književnosti temelji se na čitanju tekstova, najčešće onih u čitankama, koji se zatim analiziraju s učenicima. U mlađim razredima osnovne škole ta se analiza prvenstveno temelji na vođenom dijalogu između učitelja i učenika. Kvaliteta razrednoga dijaloga ovisi o velikom broju čimbenika: afinitetima i obrazovanju učitelja, učeničkim interesima, razrednom ozračju itd. Također, ovisi i o metodičkom instrumentariju koji se nalazi u čitanci, a čiji je cilj potaknuti spomenuti dijalog. U radu se analizira metodički instrumentarij u čitankama za četvrti razred osnovne škole; analizom i karakterizacijom pitanja vezanih uz pojedini tekst donosi se procjena kakav se dijalog vodi u razredu nakon čitanja teksta, odnosno, procjenjuje se u kojoj mjeri hrvatske čitanke potiču učenike na razmišljanje, zaključivanje i uključivanje vlastitoga iskustva.

Ključne riječi: tekst, dijalog, komunikacija, interpretacija, čitanka, metodički instrumentarij, pitanja, zadaci, recepcija

1. Uvod

Hrvatski jezik satnicom je i sadržajem najopsežniji nastavni predmet u osnovnoj školi. Razlog tome je što se najveći dio nastavne komunikacije ostvaruje na hrvatskome, materinskom jeziku. Prema načelu među-

predmetnog povezivanja, zadaće i sadržaji hrvatskoga jezika povezuju se i integriraju u zadaće i sadržaje ostalih nastavnih predmeta. Uostalom, prema *Nastavnom planu i programu* (2006: 25), temeljni cilj nastave Hrvatskoga jezika i jest osposobiti učenike za jezičnu komunikaciju koja im omogućuje ovladavanje sadržajima svih nastavnih predmeta, a u konačnici i cjeloživotno učenje.

Nastavni predmet Hrvatski jezik zastupljen je od prvoga do osmog razreda osnovne škole, a obuhvaća četiri predmetne sastavnice: hrvatski jezik, književnost, jezično izražavanje i stvaranje i medijsku kulturu. Prema načelu unutarpredmetnog povezivanja, zadaće i sadržaji svih četiriju sastavnica međusobno se prožimaju i nadopunjuju. Svaka od predmetnih sastavnica pridonosi ostvarenju temeljnoga nastavnog cilja: osposobljavanju učenika za jezičnu komunikaciju u svim priopćajnim situacijama. Jezično izražavanje interesantna je predmetna sastavnica koja je ujedno sinteza ostalih; iako se imenuje kao zasebno područje, jezično izražavanje i stvaranje zapravo je integrirano u temeljne zadaće svih ostalih područja. Stoga će se na satovima Hrvatskog jezika i književnosti, ali i ostalih nastavnih predmeta, redovito poticati učeničko pismeno i usmeno izražavanje.

Govoreći o školi kao odgojno-obrazovnoj ustanovi, prije spomenuto osposobljavanje za cjeloživotno učenje mogli bismo nazvati i osposobljavanjem za *cjeloživotnu komunikaciju*. Komunikacija i osposobljavanje za komunikaciju (s književnim djelom, sadržajem, drugima i samim sobom) spominje se kao cilj i zadatak svih nastavnih predmeta koje učenici susreću tijekom svoga školovanja.

U *Nastavnom planu i programu* (ibid) jasno je vidljivo da se osposobljavanje za komunikaciju nalazi kao zadatak u svakom od nastavnih područja Hrvatskoga jezika; bilo da je riječ o osposobljavanju učenika za uspješno snalaženje u svakodnevnim priopćajnim situacijama i ovladavanje jezičnim sredstvima potrebnima za uspješnu komunikaciju (jezik); osposobljavanju za samostalno čitanje i primanje (recepciju) književnih djela (književnost); ostvarivanje uspješne usmene i pisane komunikacije (jezično izražavanje i stvaranje) ili osposobljivanje za komunikaciju s raznovrsnim medijima (medijska kultura).

2. Metodički instrumentarij kao poticaj dijaloga

Nastava i poučavanje temelje se na komunikaciji koja je u svojoj biti dvočlana: učitelj – učenik. Učitelj priprema sadržaje, izlaže, interpretira, vodi i usmjerava učenika. Pritom komunikacija nikako ne bi trebala biti jednosmjerna. Dijalogom između učitelja i učenika, učenik postaje aktivnim sudionikom procesa učenja te daje povratnu informaciju učitelju. Upravo će povratne informacije pomoći učitelju da procijeni je li učenik shvatio odnosno prepoznao bit poučenog te s tim u skladu, dodatno usmjeriti učenika.

Sporazumijevanje učitelja i učenika na satu najčešće se provodi putem dijaloga. Dijalog se sastoji od postavljanja pitanja i davanja odgovora, izražavanja misli, stavova i osjećaja. Kao poticaj dijalogu služe različiti sadržaji i materijali kojima se koristimo na satu. Time se otvara i prostor za novi vid komunikacije, učenik – sadržaj. U toj vezi učitelj je u ulozi aktivnoga posrednika koji će poticati komunikaciju između učenika i primjerice, književnog djela.

Tradicionalna nastava Hrvatskoga jezika i književnosti provodi se pomoću čitanki i to na način da se čitaju, a zatim interpretiraju i analiziraju priloženi tekstovi. Čitanka je kolaž različitih književnih i neknjiževnih tekstova, odnosno medij koji je nositelj raznolikih sadržaja. No čitanka također sadrži metodički instrumentarij koji je stoga čini *interpretatorom*. Posredstvom učitelja i metodičkog instrumentarija dolazi do vođene komunikacije učenika i djela. Po uzoru na dijalog koji se vodi između učitelja i učenika, tako i metodički instrumentarij sadrži pitanja i zadatke koji se postavljaju učeniku, a učenik zatim svoje odgovore prosljeđuje učitelju. Učitelj odlučuje i interpretira je li učenikova komunikacija s književnim djelom uspješna. Koliko će učitelj biti uspješan interpretator ovisi o mnogobrojnim čimbenicima i istraživanja njegove/njezine uspješnosti svakako se trebaju odvijati na samoj nastavi.

U ovome se radu istražuje koja je priroda komunikacije koju nudi čitanka svojim metodičkim instrumentarijem; kakva se komunikacija njime potiče, odnosno kakvu nam interpretaciju predlaže pojedina čitanka. U istraživanju je analizirano pet čitanki za četvrti razred osnovne škole koje su se u školskoj godini 2013/2014. koristile u nastavi Hrvatskoga jezika. Ta je ponuda udžbenika u *Katalogu odobrenih udžbenika i drugih nastavnih sredstava za osnovnu školu* danas ponešto izmijenjena. Neke od ovdje analiziranih čitanki i dalje se koriste u nastavi, neke su se

povukle s tržišta, a pojavile su se i neke druge, nove čitanke. U dogledno vrijeme istraživanje bi trebalo uključiti i nove naslove, no rezultati dosadašnjeg istraživanja mogu pomoći u razumijevanju problema metodičkog instrumentarija koji se aktivno koristio u hrvatskim školama posljednjih godina.

Pet analiziranih čitanke u ovome su radu označene nazivima *Čitanka 1*, *Čitanka 2*, *Čitanka 3*, *Čitanka 4* i *Čitanka 5*. Naslovi čitanke nisu eksplicitno navođeni jer su ti podaci irelevantni za istraživanje. Cilj istraživanja bio je nepristrano analizirati sadržaje čitanke, a na temelju kojih se u osnovnim školama u Republici Hrvatskoj odvijala nastava Hrvatskoga jezika. Autori i izdavači analiziranih čitanke navedeni su u popisu literature.

3. Analiza čitanke kao medija

Čitanka za hrvatski jezik i književnost donosi različite sadržaje koje možemo analizirati na nekoliko razina: kolika je zastupljenost/integriranost sadržaja pojedinih predmetnih sastavnica Hrvatskoga jezika te jesu li priloženi sadržaji u skladu s postavljenim zadacima nastave Hrvatskoga jezika.

a) Zastupljenost sadržaja predmetnih sastavnica

Jezik kao predmetna sastavnica integriran je u dvije od pet analiziranih čitanke. Uz ostale tri čitanke dolaze dodatni udžbenici za jezik, koji ovom prilikom nisu predmetom analize. No može se primijetiti kako su sadržaji jezika uspješno implementirani u sve čitanke unutar metodičkog instrumentarija, u obliku pitanja i zadataka. Tako se nakon književnog teksta te pitanja i zadataka vezanih uz sam tekst, nalaze pitanja i zadaci koji od učenika traže da upotrijebe znanje iz područja jezika ili jezičnog izražavanja (primjerice: ispiši imenice, podcrtaj glagole u tekstu, napiši sastavak i sl.).

Uz jezik (koji se u integriranim čitankama javlja usporedno s ostalim sadržajima, a u neintegriranim čitankama javlja se u zasebnim udžbenicima), zanimljivo je usporediti koliko je sadržaja posvećeno književnosti, a koliko medijskoj kulturi koja je također predmetna sastavnica nastavnog predmeta Hrvatski jezik. Taj je odnos vidljiv u Tablici 1. Iako

jezik i jezično izražavanje nisu predmetom istraživanja (integrirani su u samo dvije od pet čitanki), primjećuje se da se medijski sadržaj – *strip* u nekim slučajevima koristio upravo za spomenute sadržaje. Stoga su takvi slučajevi stripskog sadržaja u tablici označeni znakovima J (jezik) ili JIS (jezično izražavanje i stvaranje).

Tablica 1: Zastupljenost književnih djela te sadržaja medijske kulture (filma i stripa) u analiziranim čitankama

Brojčana zastupljenost	Čitanka 1	Čitanka 2	Čitanka 3	Čitanka 4	Čitanka 5
Književna-djela	90	100	83	84	73
Strip	4	1 6 J 4 JIS (ukupno 11)	2	6 7 J 8 JIS (ukupno 21)	0
Drugi medijski sadržaji (film)	3	1	1	2	1
Ukupno	97	102	86	92	74

Iz Tablice 1 vidljivo je kako su sadržaji nastavnog područja književnosti (pjesme i priče) zastupljeni u najvećem broju, ali njihov broj varira od čitanke do čitanke. *Čitanka 2* sadrži najveći broj književnih djela (100), a *Čitanka 5* najmanji (73). *Čitanka 1* sadrži 90 književnih djela, *Čitanka 4* sadrži 84, a *Čitanka 3* sadrži 83 pjesme i priče. Možemo primijetiti i kako su medijski sadržaji (film i strip) slabo zastupljeni u svim čitankama. *Čitanka 2* i *Čitanka 4* su dvije čitanke u kojima su jezik i jezično izražavanje implementirani u njihove sadržaje te su upravo ti sadržaji često riješeni pomoću stripa.

Zanimljiva rješenja unutarpredmetne korelacije možemo vidjeti u primjerima *Čitanke 1* u kojoj se nakon ulomka iz djela *Regoč* Ivane Brlić-Mažuranić nalazi istoimeni strip Krešimira Zimonića. *Čitanka 2* grafički je odnosno vizualno riješena tako da podsjeća na strip (velik broj ilustracija likova čija se obraćanja jedno drugome ili čitatelju nalaze u oblačićima, a po uzoru na strip). U *Čitanci 4* strip je upotrebljen za obradu sadržaja filma. Također, još jedan od filmskih sadržaja obrađen je na način da se uspoređuje s književnim djelom.

b) Priroda književnih sadržaja

U *Nastavnom planu i programu* nije jasno naveden prijedlog zastupljenosti proze i poezije u čitankama. Autori čitanki slijedili su propisane nastavne teme te odlučivali koji bi od tih dvaju književnih oblika bio prikladan za svladavanje određenih zadataka. U Tablici 2 nalazi se prikaz postotaka zastupljenih proznih i poetskih djela.

Tablica 2: Prikaz postotaka zastupljenih proznih i poetskih djela u čitankama.

	Čitanka 1	Čitanka 2	Čitanka 3	Čitanka 4	Čitanka 5
Poezija	41,1%	45%	38,6%	46,4%	41,1%
Proza	58,9%	55%	61,4%	53,6%	58,9%

Iz Tablice 2 vidljivo je da u svim čitankama najviše prevladavaju prozna djela. Njihov broj i odnos varira od čitanke do čitanke. Tako *Čitanka 4* sadrži veći broj poetskih djela (46,4%), a *Čitanka 3* sadrži veći broj proznih djela (61,4%). Iako između tih dviju čitanki postoji jasna razlika u izboru poetskih i proznih tekstova, u konačnici je vidljivo da je u svim čitankama prednost dana proznim sadržajima.

U *Nastavnom planu i programu*, između ostalog, navodi se i važnost osvješćivanja razlika između standardnog jezika i zavičajnih idioma, kao i razvijanje poštovanja prema jeziku, književnosti i kulturi hrvatskoga naroda, što svakako uključuje i narječja. Stoga je analiziran i udio proznih i poetskih djela u čitankama koji su pisani narječjem.

Tablica 3: Prikaz zastupljenosti proznih i poetskih djela pisanih narječjem

	Čitanka 1	Čitanka 2	Čitanka 3	Čitanka 4	Čitanka 5
Poezija					
Kajkavsko	6	3	0	5	1
Čakavsko	1	3	0	4	2
Proza					
Kajkavsko	1	0	0	0	0
Čakavsko	1	0	0	1	0
Ukupno	9	6	0	10	3
Ukupan broj knjiž. djela u čitanci	97	102	86	92	74

Tablica 3 prikazuje zastupljenost poetskih i proznih djela pisanih kajkavskim i čakavskim narječjem, u pet analiziranih čitanki. Iz Tablice 3 vidljivo je kako *Čitanka 4* sadrži najveći broj djela pisanih narječjem (10). Zatim slijedi *Čitanka 1* (9), *Čitanka 2* (6) i *Čitanka 5* (3). Ističe se *Čitanka 3* koja nema ni jedno poetsko ili prozno djelo pisano narječjem.

Može se uočiti da se u svim analiziranim čitankama javlja vrlo mali broj tekstova pisanih na narječju. Pritom, manja se prednost daje kajkavskom narječju (ukupno 16 djela), dok je čakavskom narječju posvećeno tek 12 tekstova. Zanimljivo je primijetiti da je mahom riječ o poeziji; *Čitanka 1* sadrži najviše pjesama pisanih na kajkavskom narječju (6), a *Čitanka 4* sadrži najviše pjesama na čakavskome narječju (4). Od proznih djela na kajkavskom narječju ističe se samo jedno djelo u *Čitanci 1*. Ostale čitanke nemaju ni jedno prozno djelo pisano kajkavskim narječjem. *Čitanka 1* i *Čitanka 4* sadrže po jedno prozno djelo pisano na čakavskom narječju.

Usporedbom broja tekstova na narječjima u odnosu na ukupan broj testova u čitankama, primjećuje se da se u hrvatskim čitankama vrlo malo prostora ostavlja za njegovanje spomenutih narječja; također, otkriva se zanimljiv trend da se u čitanke pretežito uvrštava poezija pisana na narječjima.

4. Analiza čitanke kao interpretatora

Čitanka je kolaž odabranih književnih (i drugih) djela i metodičkog instrumentarija. Metodički instrumentarij ono je što čitanku čini interpretatorom jer on vodi i usmjerava učenike kako pristupiti djelu, odnosno, služi kao poticaj za komunikaciju između učenika i književnog djela. Prilikom interpretacije djela, učitelji i učenici posežu za metodičkim instrumentarijem, pitanjima i zadacima napisanima iznad/ispod svakog teksta. Ta su pitanja i zadaci poticaj za dijalog koji će se odvijati u razredu. Rosandić (2007: 115–116) zaključuje kako metodički instrumentarij treba uskladiti s posebnostima književnoumjetničkog teksta; njegova je namjena motivirati učenike/učenice za recepciju teksta, omogućiti iskazivanje vlastitoga doživljaja i potaknuti na istraživanje raznolikih slojeva teksta. Takav metodički instrumentarij u konačnici će potaknuti stvaralačko izražavanje (jezično, književno, likovno, scensko i filmsko).

U *Nastavnom planu i programu* prilikom određivanja zadataka nastavnog predmeta Hrvatski jezik najčešće se rabe riječi kao *recepcija*, *zamijetiti*, *izdvojiti*, *odrediti*, *razlikovati* što znači da je naglasak stavljen na

učeničku aktivnost. Učitelj/učiteljica i metodički instrumentarij samo su posrednici, a dijete je aktivan sudionik procesa jer se od njega očekuje da nešto zamijeti, izdvoji, odredi, shvati itd. Stoga je za očekivati da metodički instrumentarij, odnosno pitanja i zadaci u čitanci budu osmišljeni na način da doista usmjeravaju djecu na aktivnost. U suprotnom, misaoni proces izostaje.

S tom pretpostavkom, analizirali smo metodički instrumentarij u čitankama za četvrti razred. Za analizu smo odabrali čitanke četvrtog razreda s uvjerenjem da su učenici te dobi sposobni za obavljanje različitih misaonih procesa te spremni na samostalne aktivnosti na koje ih metodički instrumentarij može potaknuti. Pitanja i zadaci svrstani su u pet osnovnih kategorija. Pritom pitanja i zadaci mogu od učenika tražiti pasivnu ili aktivnu komunikaciju, a s obzirom na količinu aktivnosti koja se od njih očekuje.

1. kategorija: PASIVNA KOMUNIKACIJA

Prvu kategoriju čine pitanja i zadaci koji od učenika izričito traže analizu teksta na razini ponovnog čitanja dijelova teksta i memoriziranja detalja. Primjerice: (U tekstu piše) „Danas smo u školi učili o intonaciji.“ (Ispod teksta je pitanje) „O čemu je dječak učio u školi?“

2. kategorija: AKTIVNA KOMUNIKACIJA

Drugu kategoriju čine pitanja i zadaci koji učenike navode na zaključivanje, iznošenje vlastitog stava, mišljenja i osjećaja. Primjerice: „Kakav su osjećaj u tebi probudile rečenice...?“, „Što misliš, zašto je pjesnik ponovio riječi na kraju stiha?“, „Usporedi ponašanje lika na početku i kraju priče.“

3. kategorija: AKTIVNA KOMUNIKACIJA – uključivanje osobnih iskustava

Treću kategoriju čine pitanja i zadaci koji od učenika traže da uključe prethodna iskustva.

Primjerice: „Jesi li kada bila/bio posramljena/posramljen?“, „Što ti radiš kada si sam/sama kod kuće? Kako se tada osjećaš?“

4. kategorija: AKTIVNA KOMUNIKACIJA – proširivanje konteksta

Četvrtu kategoriju čine pitanja i zadaci koji od učenika zahtijevaju da naučeno/zaključeno direktno primijene; sastoji se od pitanja koja potiču učenike da svoje zaključke izvedene na temelju čitanja književnog

djela prenesu na širi kontekst i od zadataka koja upućuju učenike na **direktne** aktivnosti kojima bi se to moglo provesti.

Primjerice: „Što bi ti mogao/mogla raditi tijekom kišnog dana?“, „Što vi možete učiniti za očuvanje prirode?“. Ovdje spadaju i brojni zadaci poput: pročitajte knjigu, napravite plakat, napišite pismo i slično.

5. kategorija *AKTIVNA KOMUNIKACIJA* podvrsta je četvrte kategorije. Ovdje spadaju pitanja i zadaci koji od učenika traže da maštanjem i zamišljanjem irealnih i apstraktnih situacija upotrijebe svoja nova znanja. Primjerice: „Što bi ti osim mora i neba stavio/stavila u svoj plavi zavežljaj?“ ili zadaci tipa: „Napiši kako ti zamišljaš Zemlju u budućnosti.“

5. Rezultati analize

Pitanja i zadaci **prve kategorije** postavljena su tako da potiču pasivnu komunikaciju učenika s djelom, tražeći od njih da u tekstu pronađu određene informacije.

Tablica 4: Zastupljenost pitanja prve kategorije

1.	<i>Čitanka 1</i>	<i>Čitanka 2</i>	<i>Čitanka 3</i>	<i>Čitanka 4</i>	<i>Čitanka 5</i>
Poezija	129	195	164	211	225
Proza	176	257	342	335	454
Ukupno	305	452	506	546	679
%	64,3%	64,3%	56,1%	56,3%	65,5%

Analizom rezultata vidljivo je kako su pitanja prve kategorije u postotku najviše zastupljena, ali variraju od čitanke do čitanke. Tako *Čitanka 5* ima najveći postotak pitanja prve kategorije (65,5%). Razlike između čitanke u svom postotku nisu toliko velike. Promatramo li broj tih pitanja, razlike su očitije. Primjerice, u *Čitanci 1* nalazi se 305 pitanja te kategorije, a u *Čitanci 5* 679. Razlog tome je što *Čitanka 5* ima općenito veći broj pitanja i zadataka pa se brojčano naočigled velika razlika gubi prilikom izražavanja prosjeka.

Pitanja i zadaci **druge kategorije** traže od učenika aktivnije bavljenje tekstem tražeći od njih da razmisle o književnim i drugim pojmovima te da samostalno analiziraju tekst.

Tablica 5: Zastupljenost pitanja druge kategorije

2.	Čitanka 1	Čitanka 2	Čitanka 3	Čitanka 4	Čitanka 5
Poezija	66	37	32	60	50
Proza	117	42	59	69	74
Ukupno	183	79	91	129	124
%	27%	11,2%	10,1%	13%	12%

Iz Tablice 5 vidljivo je da *Čitanka 1* ima najveći broj pitanja druge kategorije (27%). Iako se *Čitanka 3* prema postotku zastupljenosti pitanja druge kategorije (10,1%) nalazi na posljednjem mjestu, razlika između njihove zastupljenosti mnogo se bolje vidi pogledamo li brojčane iznose. Tako je razlika između zastupljenosti pitanja druge kategorije dobro vidljiva usporedimo li kako se primjerice u *Čitanci 1* radi o 183 pitanja (27%), a u *Čitanci 2* o 79 pitanja (11,2%).

Pitanja i zadaci **treće kategorije** potiču učenike da u se prisjete svojih osobnih iskustava. Tijekom analize čitanki, primjećuje se da se pitanja toga tipa češće javljaju kod poetskih sadržaja te da se pretežito nalaze u motivacijskom dijelu instrumentarija odnosno, prije čitanja teksta.

Tablica 6: Zastupljenost pitanja treće kategorije

3.	Čitanka 1	Čitanka 2	Čitanka 3	Čitanka 4	Čitanka 5
Poezija	40	34	39	54	41
Proza	49	54	67	92	85
Ukupno	89	88	106	146	126
%	13,1%	12,5%	11,76%	15,1%	12,2%

Iz Tablice 6 vidljivo je kako se prema postocima pitanja treće kategorije nalaze ponajviše u *Čitanci 4* (15,1%). Promatraju li se brojčani iznosi, uočava se velika razlika između *Čitanke 4* (146 pitanja) i *Čitanke 2* (88 pitanja).

Pitanja i zadaci **četvrte kategorije** učenike potiču na direktnu aktivnost i zapravo predstavljaju srž integracije naučenoga u stvarni život. Takvim tipom pitanja, učenici se potiču da kroz različite aktivnosti naučeno direktno primijene.

Tablica 7: Zastupljenost pitanja četvrte kategorije

4.	<i>Čitanka 1</i>	<i>Čitanka 2</i>	<i>Čitanka 3</i>	<i>Čitanka 4</i>	<i>Čitanka 5</i>
Poezija	24	27	40	26	30
Proza	44	40	95	55	57
Ukupno	68	67	135	81	87
%	10%	9,5%	15%	8,4%	8,4%

Tablica 7 pokazuje kako u postocima prednjači *Čitanka 3* (15%). Velike su razlike u zastupljenosti pitanja četvrte kategorije ponovno vidljive kada se promatraju brojčani odnosi. Tako *Čitanka 3* sadrži 135 pitanja četvrte kategorije, a *Čitanka 2* sadrži 67 pitanja.

Pitanja i zadaci **pete kategorije** imaju isti zadatak kao pitanja iz četvrte kategorije, odnosno potaknuti učenike na aktivnost, ali s razlikom u tome što ta pitanja potiču učenike na apstraktne aktivnosti poput zamišljanja, maštanja i sl.

Tablica 8: Zastupljenost pitanja pete kategorije

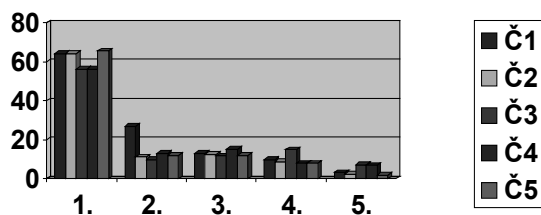
5.	<i>Čitanka 1</i>	<i>Čitanka 2</i>	<i>Čitanka 3</i>	<i>Čitanka 4</i>	<i>Čitanka 5</i>
Poezija	18	6	27	21	9
Proza	14	11	37	46	11
Ukupno	22	17	64	67	20
%	3,2%	2,4%	7,1%	7%	2%

Tablica 8 ukazuje na značajne razlike u postocima, a s obzirom na zastupljenost pitanja i zadataka pete kategorije. Tako najveći postotak zastupljenosti pitanja pete kategorije sadrži *Čitanka 3* (7,1%). Ta se razlika ponajviše uočava kada usporedimo broj pitanja i zadataka u *Čitanci 4* (67 pitanja) i *Čitanci 2* (17 pitanja).

Iz Tablice 7 i Tablice 8 vidljivo je kako su pitanja i zadaci koja potiču učenike na direktnu primjenu naučenoga vrlo slabo zastupljeni u odnosu na pitanja drugih kategorija.

Odnos između pitanja svih kategorija može se vidjeti prema priloženom grafu.

Graf 1: Odnos postotaka zastupljenosti pet kategorija pitanja u pet analiziranih čitanki

Iz Grafa 1 vidljivo je kako su pitanja i zadaci prve kategorije, a koja zahtijevaju pasivnu komunikaciju učenika, odnosno njihovu reprodukciju književnog teksta, najzastupljenija u svim čitankama. Pitanja i zadaci druge kategorije, a koja potiču učenike na iznošenje vlastitog stava, mišljenja i osjećaja zastupljena su u mnogo manjem omjeru od pitanja i zadataka prve kategorije. U ovome primjeru prednjači *Čitanka 1* čiji se broj pitanja i zadataka druge kategorije po svojoj zastupljenosti ističe nad ostalima. Iz grafa se također uočava kako su pitanja i zadaci treće kategorije, odnosno pitanja i zadaci u kojima učenike tražimo da uključe svoja prethodna iskustva, također slabo zastupljena. Četvrta i peta kategorija pitanja i zadataka traži od učenika da naučeno primijene. Iz Grafa 1 vidljivo je kako su pitanja tih kategorija također izuzetno slabo zastupljena.

6. Zaključak

U ovome se radu čitankama pristupilo kao mediju koji donosi odabrane sadržaje i kao interpretatoru tih sadržaja, s obzirom da sve analizirane čitanke sadrže metodički instrumentarij kojem je interpretacija glavna namjena. Analizom čitanki kao medija trebalo bi ući u dublju analizu ponuđenih sadržaja (književnih djela) te ih kritički usporediti sa zadacima i ciljevima nastave Hrvatskoga jezika postavljenima u *Nastavnom planu i programu*. U prvom vidu istraživanja, promatrala se zastupljenost raznovrsnosti predložaka. Tako je analizom pokazano da su prozna djela u većoj zastupljenosti nego poetska te da su djela pisana

narječjem u izuzetno maloj zastupljenosti, a što se kosi s nekim od postavljenih zadata nastave Hrvatskoga jezika.

Složena struktura nastavnog predmeta Hrvatski jezik leži u tome što je podijeljen na pet predmetnih sastavnica čije se granice zapravo i ne bi trebale jasno očitavati (prema načelu unutarpredmetne korelacije). Dvije od pet čitanke jezične sadržaje imaju integrirane u svoj sadržaj, dok preostale tri čitanke dolaze uz dodatne jezične udžbenike koji nisu bili predmetom analize u ovome radu. Ipak, ustanovljeno je kako su sadržaji jezika i jezičnog izražavanja uspješno implementirani u svih pet čitanke i to ponajviše kroz metodički instrumentarij.

U radu su također navedeni neki primjeri uspješnih rješenja načela unutarpredmetnog povezivanja gdje se sadržaji različitih predmetnih sastavnica isprepliću. Primjerice medij stripa (sadržaj koji pripada medijskoj kulturi) upotrebljava se za obradu jezičnih, filmskih i sadržaja jezičnog izražavanja. Također je vrlo uspješan primjer predstavljanje ulomka iz *Regoča* Ivane Brlić-Mažuranić kroz pisani medij i medij stripa. Možemo zaključiti kako bi takav način suradnje između više medija bio koristan pokazatelj uspješne translacije sadržaja. Ipak, u konačnici možemo primijetiti kako su sadržaji različitih predmetnih sastavnica neravnomjerno zastupljeni i to ponajviše na štetu područja medijske kulture.

Koja će vrsta komunikacije prevladati u razredu ovisi o velikom broju čimbenika: afinitetima i obrazovanju učitelja, učeničkim interesima, razrednom ozračju itd. U istraživanju toga prednost se dala mjerljivim jedinicama, odnosno analizirao se potencijal komunikacije koja je potaknuta metodičkim instrumentarijem. Prema analizi pitanja i zadataka u čitankama, došli smo do zaključka kako su u najvećem postotku zastupljena ona pitanja i zadaci koji od učenika traže da rade na tekstu bez prevelikoga vlastitog angažmana, a u ovome radu nazvanima **pitanjima prve kategorije**. Treba napomenuti kako takav rad na tekstu ima određenu važnost posebice kada nam je želja provjeriti je li učenik pažljivo čitao/slušao tekst. Također, vrijednost tih pitanja donekle leži u vježbanju sustavnosti jer potiču učenike da se iznova vraćaju tekstu i više ga puta čitaju. Isto tako, pitanja i zadaci takve prirode imaju svoju vrijednost u situacijama kada želimo s učenicima vježbati redoslijed događanja u priči, a sve u svrhu točnijeg prepričavanja. Ipak, takve aktivnosti mogu biti dvoznačne te učeniku poslati poruku da je poznavanje informacija koje tekst donosi važnije od doživljaja teksta i razumijevanja njegove glavne ideje.

Bez obzira na to sadrži li neka čitanka velik broj pitanja i zadataka prve kategorije, to bi se donekle moglo ublažiti većim brojem pitanja drugih kategorija, primjerice pitanjima druge kategorije gdje se od učenika traži zaključivanje. **Pitanja druge kategorije** zapravo su prilično važna jer i ona mogu potaknuti učenika da radi na tekstu, ali pritom mu ne nameću odgovore, već učenika stavljaju u poziciju istraživača teksta.

Povodeći se načelom razumljivosti i bliskosti **pitanja treće kategorije** omogućuju učenicima da doživljeno i naučeno povežu sa znanjima i događajima iz vlastita života. Autori svih pet čitanke bili su svjesni tog načela pa je iz priloženih tablica vidljivo da su ona gotovo jednako zastupljena u svim čitankama, iako se može zaključiti da su i dalje prilično slabo zastupljena.

Pitanja četvrte kategorije, koja potiču učenike na direktnu aktivnost i primjenu naučenoga, variraju od čitanke do čitanke. Valja napomenuti kako se i same čitanke u svom konceptu dosta razlikuju. Neke sadrže gotovo jednak broj pitanja i zadataka svih kategorija, dok su u drugima čak po dvije stranice posvećene samo dodatnim zadacima. No, zbog ukupnog broja pitanja (u nekim je čitankama broj pitanja izrazito velik), konačni postotak udjela pitanja četvrte kategorije i dalje je vrlo nizak. **Peta kategorija** uspoređena s četvrtom zapravo bi nam mogla pomoći prilikom određivanja prirode čitanke, odnosno jesu li one više naklonjene razvijanju mašte i apstraktnog ili se više bave pitanjima i zadacima realnije primjene.

U konačnici, možemo primijetiti kako rezultati analize ukazuju na specifičnu orijentaciju svakog od autora, no čitanke se ipak drastično ne razlikuju. U svakoj je od njih moguće naći kvalitetna pitanja i zadatke prema kojima se može zaključiti kako je iste ciljeve moguće postići na različite i ponekad vrlo maštovite načine. Primjerice, umjesto suhoparnog pitanja: „Koji su likovi u ovom igrokazu?“ u jednoj se čitanci javlja primjer „Kada bi glumila/glumio u ovom igrokazu, koji bi lik želio/željela biti i zašto?“ Nakon što nam učenik/učenica odgovori na pitanje, možemo nastaviti pitanjem „A zašto ne neki drugi lik?“ Na taj način možemo doznati jesu li učenici prepoznali sve likove u priči/igrokazu, ali istovremeno im omogućujemo da kritički sagledaju pročitano.

U primjeru pjesme pisane na dijalektu, prema čemu učenici često pružaju otpor zbog nerazumijevanja značenja pojedinih riječi, umjesto pitanja „Što znači (određena) riječ“ ili „Koji je dijalekt tvoga kraja?“ možemo učenike potaknuti na aktivnije bavljenje tekstom i njegovo razu-

mijevanje pitanjem „Kako se u tvom zavičaju kaže kiša, kišica, jaka kiša, bura, oluja?“.

To su samo neki od uspješnih rješenja koja nam daju naslutiti kako se problematikom kvalitetnog dijaloga, interpretacije i komunikacije uopće treba pozornije pozabaviti jer rješenja doista postoje. Kvalitetan dijalog i komunikacija ovisit će uvelike o učiteljima i učenicima, ali i o kvaliteti čitanki koje se koriste na satu. Na potonju svakako utječe kvaliteta sadržaja, ali i kvaliteta metodičkog instrumentarija čiji je cilj poticanje dijaloga između učitelja, učenika i književnog djela.

Literatura

- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2006) *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Zagreb: Gipa
- Rosandić, D. (2007) Skokove književne čitanke za osnovnu školu, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, br. 18, str. 113–120
- Bežen, A. (2008) *Metodika*, Učiteljski fakultet. Zagreb: Profil
- Budinski, V., Franjčec, K., Lukas, I., Veronek Germadnik, S., Zele-nika Šimić, M. (2009) *Od slova do snova – Čitanka za četvrti razred osnovne škole*. Zagreb: Profil
- Runac Marjanović, V., Škribulja, A., Župa, S., Bartulica, V. (2007) *Sretni koraci – Hrvatski jezik i čitanka za četvrti razred osnovne škole*. Zagreb: Profil
- Težak, D., Polak, S., Cindrić, D. (2008) *Čarolija riječi – Čitanka i jezični udžbenik za četvrti razred osnovne škole*. Zagreb: Alfa
- Turza-Bogdan, T., Pospiš, S. (2008) *Svijet igre – Čitanka za četvrti razred osnovne škole*. Zagreb: Alfa
- Zokić, T., Bralić, J. (2008) *Tajna slova 4 – čitanka za 4. razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga

Summary:

Traditional literature classes are based on reading texts, mostly from textbooks, and then analysing them with pupils. In primary schools, this analysis is primarily based on a guided dialogue between the te-

acher and the pupils. The quality of classroom dialogue depends on a number of factors: the teacher's preferences and education, the students' interest, classroom ambience etc. It also depends on the methodological inventory found in the textbook, whose goal is to encourage this dialogue. The paper analyses the methodological inventory found in the textbooks for the fourth grade of primary school; through analysis and characterisation of questions related to a particular text, we reach an assessment on the dialogue carried out in the classroom after reading the text, i.e. we assess the extent to which Croatian textbooks encourage pupils to think, reach conclusions and include their own experiences.

Keywords: text, dialogue, communication, interpretation, textbook, methodological inventory, questions, tasks, reception

Snježana Grković-Janović

GOSPODAR PRSTENOVA I HARRY POTTER – PARALELE

Sažetak

U radu se uspoređuju dva velika fantastična djela klasične i suvremene književnosti: *Gospodar prstenova* J. R. R. Tolkiena i romani o Harryju Potteru J. K. Rowling. Usporedba je napravljena na tematskoj, žanrovskoj i izražajnoj razini te na razini jezika likova, vremenske i zemljopisne konstelacije radnje romana.

Ključne riječi: *Gospodar prstenova*, Harry Potter, usporedba

S obzirom da romani o Harryju Potteru J. K. Rowling i roman o Prstenu J. R. R. Tolkiena dijele, na prijelazu stoljeća, rekord prodanih knjiga kakav do sada nije upamćen, usporedba sličnosti i razlika osobitosti tih književnih djela zanimat će čitatelje ako su sa zadovoljstvom pročitali ove knjige, a možda i ponekog tko je o njima kritički razmišljao i pisao.

Vrijeme događanja i mjesto radnje

Razlike u vremenu događanja i mjestu radnje veoma su upadljive. Harryja Pottera i njegovo društvo srećemo u razdoblju koje smo već nazvali „nedavnost“. J. K. Rowling piše o mladim čarobnjacima i vješticama kao o svojim nevidljivim suvremeniciima u zadnjim desetljećima 20. stoljeća. Događaji pak u Međuzemlju, kojima se bavi J. R. R. Tolkien, zbili su se u zamišljenoj prethistoriji, u Trećem dobu svijeta, poslije *budjenja* vilenjaka i ljudi, Prvorodenih i Drugorodenih na Ardi (Zemlji), rođenih u mislima Jedinoga (Stvoritelja Svemira u praznini, Iluvatara).

Nakon što su Ainuri, njegovi radnici, stvorili prirodu i pripremili uvjete za sretan život na Zemlji, upoznajemo civilizaciju u Međuzemlju gdje već postoje kraljevstva ljudi, kraljevstvo patuljaka i kraljevina Vilenija (u potonjim dobima vilenjačka oaza sačuvanih drevnih ljepota). Ova Tolkienova vizija prethodi početku povijesti čovječanstva kakvu mi znamo.

Mjesto događanja u romanima o dječaku čarobnjaku, Harryju Potteru, svedeno je na malo područje Britanskog otoka u blizini Londona, s poprištem u Školi vještica i čarobnjaštva Hogwarts. Čarobnjačka zajednica ima svoj teritorij koji nevidljivo postoji uz vidljiv život velikoga grada i neka mjesta u provinciji. Sukob Dobra i Zla, otkrivanje sudbonosnih tajni itd. događa se na neveliku prostoru, ali neki problemi koji iz toga proizlaze mogli bi imati loše posljedice na sveukupni ljudski rod. Događaji u *Gospodaru Prstenova* zbivali su se na velikom prostoru, naseljenom na kopnu s obalama uz more kojem se kraj ne vidi, a pisac ga je nazvao Međuzemljem.

Jezik likova

Razlika u jeziku likova u književnim djelima koje ovdje uspoređujemo upadljiva je i bitna za razumijevanje i suživljavanje što je, u načelu, nerazdruživo s pažljivim čitanjem.

J. K. Rowling prenosi u svoje romane živ govor svojih suvremenika s posebnim trudom oko govora tinejdžera. Oni čine sve što mogu da se svojim jezikom razlikuju od odraslih, da im budu što nerazumljiviji, da upotrebom i izmišljanjem novih riječi i mijenjanjem značenja starim riječima, ludiranjem novim frazama i nerazumljivim idiomima pokazuju i dokazuju svoj novootkriveni identitet. Taj mladenački govor mijenja se, dopunjuje u svakoj novoj generaciji...

U romanima J. K. Rowling odrasli govore onako kako odgovara njihovoj dobi i profesiji. Dobro je pogođena razlika u govoru obrazovanih i neobrazovanih osoba, više-manje ista u svim jezicima gdje to možemo pratiti. Jezik učenika Hogwartsa ne razlikuje se od engleske verzije čak-kog žargona, blizak je čitateljima među djecom školske dobi i sasvim je usklađen s vremenom i mjestom zbivanja. Ta prirodnost jezika starijih, obrazovanih, i isto tako prirodno napuštanje važećih jezičnih standarda među mlađim govornicima školske dobi, doprinosi omiljenosti romana među vršnjacima Harryja Pottera.

U *Gospodaru prstenova* jezici igraju posebno važnu ulogu. Imamo prilike pročitati pjesme i kraće razgovore na jezicima pojedinih rodova i naroda (vilenjaka, patuljaka, enta, ljudi, čak i orka), što ostavlja dojam autentičnosti i podržava našu iluziju i uživiljenost u Tolkienov svijet.

Već u Drugom dobu, uz očuvane drevne jezike počeo se razvijati i širiti zajednički jezik svih žitelja Međuzemlja – vestron. U svojoj književnoj viziji Tolkien pripisuje zaslugu za takvo grandiozno dostignuće u zbližavanju naroda, rasa, rodova, iščezloj vilenjačkoj kulturi. Ne spori mogućnost da su vestronu doprinijele i neke spontanosti: međusobne veze različitih govornika autohtonih jezika i dodir raznih civilizacijskih tradicija te razmjena materijalnih dobara – trgovina, kao i činjenica da žive na istom velikom prostoru, Međuzemlju. Važnost i prednosti zajedničkog jezika svih razumnih bića na Zemlji ne ističe se izrijeком, ali čitateljima je jasno da bi bez njega na Tolkienovoj Ardi bilo gotovo nemoguće živjeti. Smjenjivale su se godine mira i godine rata, ali razlike u jezicima s tim nisu ništa imale. Među vilenjacima, patuljcima, entima i ljudima (Rohancima, Dúnedainima, Wosima i nekim drugim etničkim entitetima) sačuvali su se i njihovi drevni jezici unutar pojedinih zajednica. Njima se pišu i pjevaju pjesme kojih u *Gospodaru prstenova* ima velik broj na izvornom jeziku – prevedenih i neprevedenih. Aragorn, odgojen među vilenjacima, s njima govori njihovim jezikom, tako i Bilbo koji se s njima u mladosti družio pa je svoje znanje prenio Frodu. (Vilenjačke jezike možemo čuti i u filmovima snimljenima po Tolkienovoj trilogiji.) U tekstu romana postoje primjeri govora i pjesama na vilenjačkom, rohanskom i entskom jeziku. Ta jezična raznorodost ne opterećuje roman jer se sva komunikacija većinom odvija na vestronu, tj. na standardnom književnom engleskom, koji je Tolkien prilagodio ozračju i poetici svoga velikog djela. Primjeri rečenica na pojedinim drevnim jezicima, vjerojatno nadahnuti Tolkienovim poznavanjem mnogih starih mitova, estetski se i sadržajno uklapaju u tekst i pridonose njegovu bogatstvu. Svi su jezici prilagođeni osobinama svojih govornika po melodioznosti i akcentima, odnosno grubim zvukom i nakaznim riječima, što odgovara izgledu i naravi orka. Jezik hobita i slabo pismenih ljudi razlikuje se svojom jednostavnošću i lokalnim posebnostima, onako kako je to i u našem stvarnom svijetu.

Zahvaljujući izvrsnom prijevodu različiti jezici (i pisma) uklopljeni u zbivanja ne opterećuju čitatelje kojima višejezičnost nije strana, pa ni one koji se mogu izraziti samo materinskim jezikom.

Žanr

Kad je riječ o žanru, romani o dječaku čarobnjaku definitivno pripadaju kategoriji pustolovno-fantastičnog romana. Mladi čitatelji doživljavaju knjige o Harryju Potteru kao pustolovne i rado ih biraju kao zabavno štivo, a to ide pod ruku s pustolovinom i dobi čitatelja.

Gospodar prstenova književno je djelo koje je teško svrstati u određeni žanr. Ono se čita kao što se pije koktel u kojem su smiješani odabrani izvrsni sastojci raznih okusa. Roman se ne može shvatiti kao pustolovan. Putovanje u Mordor nedvojbeno je uzbudljivo, ali nije pustolovina koja u pravilu obećava uspjeh, nego poslanje s malo nade u povratak. Frodo i Samwise dragovoljno su pristali na žrtvu, svjesni što ih čeka na putu do Klete gore. Tu se može naći dodirna točka sa spremnošću Harryja Pottera da umre ubijajući Voldemorta jer je bilo rečeno da smrt jednoga neminovno znači i smrt drugoga. No čitatelji će na kraju biti zadovoljni jer su i Harry i Frodo izvršili svoj zadatak i ostali živi.

Za Tolkienovu sagu o Prstenu može se reći da je junački roman u kojem „pobjeđuje srce u junaka, a ne svijetlo oružje“. Ali ona nije samo to jer joj se mogu pridružiti i drugi atributi, između ostalog, s pravom se kaže da je taj roman fantastičan, a toga ima napretek i u romanima o Harryju Potteru, samo što fantastika oko Hogwartsa ima drugačiju aromu i učestalost nego ona u Međuzemlju.

Privlačnost zapletenih priča J. K. Rowling o Harryju Potteru pripisuje se i fantastičnim likovima, ambijentima, djelima, predmetima, raznolikim čarolijama... Fantastika živi u svakodnevnom životu – od kuhanja do velikih otkrića i nezamislivih preobrazba. Čarobni štapići u Hogwartsu neprestano su zaposleni, ima ih koliko i učenika, a njima vješto barataju i svi odrasli članovi čarobnjačke zajednice. Služe obrani, napadu, popravljanju štete, preobrazbi, teleportiranju, u kuharskoj rutini i domaćinskim poslovima, kod omiljenih đačkih šala i psina. Škola čarobnjaštva i vještičarenja Hogwarts i mnoga poprišta Harryjevih pustolovina vrve životinjama, običnim, čudesnim, čudovišnim. Pojavljuju se mnogi čarobni predmeti neophodni za obavljanje čarobnjačkih poslova, a sve to čini poseban svijet, odvojen od života običnih ljudi, većine čovječanstva. Kod Tolkiena su čarolije i čaranja „u gostima“, nema ih u svakodnevi, a mnogi ljudi i ne znaju da one negdje postoje. Kod književnice Rowling, mimo svega ostalog na Zemlji, čarolije postoje, oblikuju život u čarobnjačkoj zajednici, ima ih nebrojeno... Ipak, one

nisu odlučujuće za sudbinu čarobnjaka i vještica ako nisu izmakle nadzoru i zakonima. Čaranje nije odredilo život Harryja Pottera i njegovih prijatelja. Oni sami odlučuju o svojoj sudbini.

Fantastičnost *Gospodara prstenova* druge je vrste: nije čarolija rutinski prisutna u svakodnevnom životu niti joj je svrha da raspali maštu i održi uzbudljivost teksta. Kod Tolkiena je fantastika potpuno u službi legende, bajkovita je, logična kao ostvarenje Božjeg (Iluvatar – Eru) nauma o bogatom, raznorodnom životu zemaljskih stvorenja. Varijacije fantastičnosti poput raznolikih boja u prekrasnom tkanju grade, prema zamisli Stvoritelja, bogatstvo oblika života i ljepotu svijeta kako bi njegovi stanovnici živjeli u radosti, slozi i miru. Gandalf je dio te fantastičnosti, a čarolijama se služi samo u slučaju velike nužde. Kao što smo već isticali, on je među Zemljanima više mudrac nego čarobnjak, a došao je kako bi svijet učinio boljim i pridonio uklanjanju prijetećeg zla.

Fantastičnost u Tolkienovu romanu srasla je s likovima koji nisu ljudi, ali su im bliski (vilenjaci, patuljci, enti), a neizbježna je i na strani Neprijatelja kad stvara orke, koristi se čudovištima, zaostalim iz minulih doba (Balrog, Sheloba...). Fantastična je i čudesna ljepota Lotlhlorigena, srca Vilenije. Jednako je fantastična i rugoba Mordora i grozomorno Sauronovo oko, a da ne spominjemo utvare Prstena – nazgûle. U sve tri knjige Tolkienova romana ima samo nekoliko pravih čudesa koja je počinio Gandalf ili su se dogodila njemu (povratak iz smrti u bijelom ruhu). Najljepše čudo „u javnosti“ ono je kad Gandalf tjera Sarumanovu crnu magiju iz Théodena pa se oronuli i nemoćni stari kralj, na očigled svojih bližnjih i gostiju, vraća u punom kraljevskom dostojanstvu aktivnom životu i vladarskim dužnostima. To je doista bilo fantastično!

U *Gospodaru prstenova* pobjeda nad Zlom i uništenje Saurona i njegovih mračnih kula nisu se dogodili posredstvom čarobnih štapića ili samo jednoga moćnog štapa, nego stradanjem puka u selima i gradovima i velikim trudom, mukom i teškom patnjom najmanjih među srodnicima ljudi, hobita, te srcem prihvaćene Gandalfove pouke o samilosti, čak i prema biću koje nam čini zlo. Frodo je imao prijatelja koji pristaje da s njim i za njega umre, imao je i druge prijatelje koji su omogućili da ta dvojica stignu do cilja i unište Prsten. Ti strašni naponi i snažni osjećaji osobne odanosti na putu s malo nade pripadaju fantastičnosti, ali bez čaranja. Sve što su postigli drugi članovi proširene Družine Prstena i ratnici slobodnih zemalja u otvorenom ratu sa Sauronom bilo je neophodno da mu skrene grozno oko na drugu stranu, da ga zabavi

skupljanjem armija za konačni obračun dok se dva mala stvora probijaju kroz njegovo carstvo do Klete gore. To je bila skupa, s mnogo žrtava, ali jedina učinkovita strategija Gandalfa i Aragorna, bez koje Frodo i Sam ne bi mogli stići neprimijećeni do vatre u Raspuklini Kobi. Ti primjeri osobne hrabrosti, mudro vodstvo, podrška naroda, zbivaju se u isto vrijeme dok se dva hobita u društvu s podmuklim vodičem probijaju do Mordora, pa u Mordor, pa do Klete Gore, pa do vatrenog grotla u Raspuklinama. Sva ta nastojanja išla su zasebno. Veza između dvaju hobita na putu kroz Mordor i sile slobodnog svijeta na prostorima Međuzemlja bješe prekinuta; jedni za druge dugo nisu znali. Možda samo Gandalf u svojim slutnjama... A ipak, sve je teklo koordinirano kao u dobro uvježbanoj predstavi. Sve je bilo u pravi čas i na pravom mjestu jer su dobre sile, nevidljive sile, zabrinute sile, bdjele nad svima koji su svatko na svoj način pomagali da se uništi Prsten i osujeti mračna nakana. Zar to nije fantastično?! A bez hokus-pokus čaranja, ni riječju ni djelom!!!

Sukob dobra i zla

Oba čuvena romana imaju dominantnu temu sukoba dobra i zla, što redovito srećemo u bajkama i često u dječjem štivu. Romani o Harryju Potteru potpuno zadovoljavaju želju djeteta za trijumfom Dobra. To osobito dolazi do izražaja u zadnjem poterovskom romanu *Darovi smrti*. Zaslužni za pobjedu Dobra, junaci su nagrađeni sretnim obiteljskim životom s djecom koja će živjeti u svijetu bez straha, kao što biva u bajci.

U *Gospodaru prstenova* nema obaveznog, savršeno sretnog završetka bajke. Naš mudrac, Gandalf, koji nas voli poput oca, vraća se u svjetove izvan našega. Osjećamo se osirotjelima. Frodo nije potpuno ozdravio od rane zadane oružjem Neprijatelja, izgubio je radost i nije našao svoje mjesto u tako dragom Shireu. Napušta život u Međuzemlju i prisne prijatelje odlazeći s vilenjacima u Sive luke jer su se oni također odlučili vratiti u Besmrtnu zemlju koje nisu više u zemaljskom svijetu gdje su negda bile. Tužnim rastankom završava se priča o Prstenu i njegovoj družini. Njezini su se članovi utješili i nastavili sretno i ponosno živjeti svoj život, ali bez Froda. On je kao nositelj Prstena zaslužio besmrtnost u nama nepoznatim svjetovima. Iz Dodatka se vidi da je i Samwise Gamgee na kraju zemaljskog života također otišao u Sive luke gdje ga je čekao brod. Pa to je za mlađu djecu tek napola sretan završetak! A

tinejdžerima, ljubiteljima knjiga, osobito odraslim čitateljima, otvara se prostor za mnoga razmišljanja.

U oba romana Zlo se spominje kao *tama*. (Voldemorta nazivaju Princom Tame.) Kod Tolkiena se približavanje Zla iz Mordora najavljuje sumrakom u pol bijela dana. Prostori kojima je zavladao Zlo (Sauron) „potonuli su u sjenu“. U Rivendellu se vijeća o tome kako zaustaviti širenje sjene. U kontekstu Zla često se spominje mržnja koja u konačnici uništava samu sebe.

Gandalf: „Čudni su obrati sudbine. Mržnja često naudi sama sebi.“

Théoden: „Zlo često naudi zlu. Ali mnoge bi vrijednosti propale i mnoge žrtve pale ako bi se na to čekalo.“

U Tolkienovu romanu Prsten je konačno uništen. Njegova je propast povukla za sobom i Sauronovu. Pred Međuzemljem je doba dobrote i mira. Ali daje se do znanja (vidi citirano Gandalfovo predviđanje u prethodnim fragmentima) da se ne zna što budućnost svijetu donosi. Ako se Zlo opet pojavi, to će rješavati drugi naraštaj... Zlo se ne može uništiti za svagda – uči nas gost na zemlji, Gandalf.

Dumbledore i Gandalf te Voldemort i Sauron protagonisti su dvaju principa, Dobra i Zla, između kojih od samog početka vibrira i teče svakodnevni zemaljski život. Likovi oko kojih se zapliću događaji, rođeni su u mašti dvoje nadahnutih, maštovitih ljudi – jednog sredovječnog pisca koji kopa po runama i mitovima i jedne mlade spisateljice koja obavlja tajničke ili učiteljske poslove ukoliko ima sreću da je zaposlena. Podudarnosti između dvije priče nalazimo u sukobu Dobra i Zla. I tu se u prilog sličnosti mogu nabrojiti još samo neki detalji od male važnosti. A razlike među njima ne možemo pripisati samo različitim društvenim okolnostima, već više osobnim značajkama autora i njihovom životnom okruženju iz kojih proizlazi pristup temi.

Tolkienova trilogija i sedmoknjižje J. K. Rowling imaju svoja dva velika čarobnjaka s malo zajedničkih osobina.

Dumbledore je ravnatelj Škole vještičarenja i čarobnjaštva, čovjek velike čarobnjačke nadarenosti i mudrosti, omiljen među učenicima. Hogwarts je polje njegova djelovanja. On djeluje iz svoga kabineta i tek ponekad odlazi na opasno istraživačko putovanje. Gandalf je čarobnjak samo kad zatreba u nuždi ili pak da vatrometom razveseli djecu. Ali iznad svega, on je mudrac. Kreće se među stanovnicima Međuzemlja u liku dobrodušna starca, prispijeva na pravo mjesto i u pravo vrijeme kao

poslanik iz onostranosti koju naziva Bijelom svjetlošću. Područje njegovih nastojanja u prilog Dobra cijeli je tada poznat svijet.

Obojicu čarobnjaka u dva romana krasi bijela brada i dostojanstvo staračke mudrosti, ali među njima zapažamo veliku razliku u drugim stvarima. Dumbledore saznaje prošlost i budućnost pomoću čarobnih instrumenata (sito mnogih sjećanja koja su prethodno pohranjena u bočicama, obilježenima i složenima kao lijekovi u ljekarni) i vješto usmjerava iznimno nadarena dječaka Harryja kako bi pomoću njega uklonio Lorda Voldemorta. Tijekom sedam školskih godina priprema svog najboljeg učenika za smrt u strašnom dvoboju s Knezom Tame; pomaže mu da sazre do odluke o žrtvovanju vlastitog života kao jedinog načina da osujeti Voldemortov naum – razdvojiti ljude prema načelu plemenite (čarobnjačke) krvi, a one manje vrijedne (bezjake) pretvoriti u robove. Tako bi prema Voldemortovu zločinačkom planu, trebao izgledati svijet. Nama se pak čini da vazda principijelan i pravedan Dumbledore prilično hladnokrvno postupa u svojim nastojanjima da to spriječi. Njemu nedostaje Gandalfove topline prema svemu što živi i što je dragocjeno na ovom svijetu. On nije nikad govorio o samilosti.

Gandalf je beskrajno dobro i mudro biće puno ljubavi, putnik među ljudima, vilenjacima, patuljcima, entima, hobitima te prijateljskim životinjama – saveznicima. Sâm, bez pomoći magije, istražuje istinu i skrovišta Zla na raznim mjestima proučavajući stare zapise u zaboravljenoj pismohrani drevnog Minas Tiritha, razgovarajući s kraljevima, vilin-gospodarima i skromnim ljudima. Slijedi vlastitu snažnu intuiciju i rijetko se vara u svojim predviđanjima. Ni sa kim ne manipulira, već hrabri sposobne i dostojne da se iskažu u obračunu sa Zlom. On, namjesnik Nečega iznad sebe što ga je poslalo na Zemlju, strateg je otpora Tami koja nadolazi. Odnosi se s blagošću prema spremnima da se bore i ustraju, kao i prema svemu što je na svijetu stvoreno s ljubavlju. Taj Svećenik bijele vatre, Anora, pun je razumijevanja, sućuti i praštanja. Samo su njegove riječi o sažaljenju sačuvale život Golumu i to je bilo presudno za uništenje Prstena. Samilost je spasila svijet!

Predstavnici Zla, Sauron i Voldemort jednakih su namjera da zavladaju svijetom i urede ga po svojoj zločinačkoj volji, ali se bitno razlikuju po načinu svog postanka. Rođen kao čovjek, Voldemort je uspio usavršiti svoje čarobnjačke sposobnosti do najvišeg stupnja, preobrazio se u zastrašujući demonski lik okružen istomišljenicima. Sauron je pak nasljednik odmetnutog Valara, nezemaljskog bića, jedan u nizu onih koji

uvijek s istom ulogom i opakom svrhom nasljeđuju jedan drugoga. On nije ljudskog porijekla, već moćan zao duh koji uzima ljudski oblik. U Trećem dobu bješe utjelovljen samo u velikom crvenom oku bez vjeđa, s vertikalnom zjenicom. Zanimljivo je da je autorica knjiga o Harryju ukrasila Voldemortovo zeleno lice očima s takvim zjenicama kakve je imao i Sauron. J. K. Rowling pročitala je više puta *Gospodara prstenova*, a biograf kaže da ga je nosila sa sobom i na putovanjima. Kod Tolkiena se na jednom mjestu kaže da Sauronovo ime ne treba glasno izgovarati pa nailazimo na rečenicu u kojoj se to ime zamjenjuje riječima: „onaj čije se ime ne spominje“, ali se češće zamjenjuje nazivom Mračna sila. Aragorn pak opominje hobite: „Ne izgovarajte riječ Mordor na otvorenom putu.“ I učenici u Hogwartsu redovito izbjegavaju izgovoriti ime Voldemort pa umjesto toga kažu „znaš već tko“ ili „onaj čije se ime ne spominje“. Jedino Harry bez ustručavanja glasno izgovara strašno ime. Autorica je preuzela od Tolkiena taj detalj, ali takve sitne posudbe ne treba zamjeriti. U ovakvim „nеспominjanjima“ imena žive stare praznovjerice koje još postoje u ljudskoj kolektivnoj (pod)svijesti, a jezik ih je sačuvao u nekim uzrečicama. (Kod nas bi se reklo: „Da ne čuje zlo.“)

Sličnosti između Kneza Tame i Mračne sile, u okviru usporedbe dvaju gotovo jednako omiljenih romana, podudaraju se u onome što su htjeli postići i kakvim načinom: želja za vlašću, osvetoljubivost, okrutnost, pohlepa odavno hode utrim stazama. Ali, zanimljiva su pitanja: otkuda su došli? Kako su takvima postali? U tome nema nikakve sličnosti.

Moćni mag, lord Voldemort, bijaše u djetinjstvu zlostavljan dječak, Tom Riddle, izložen brutalnosti oca bezjaka i vječito pijane majke vještice u kojoj je alkohol uništio svaku ljubav, pa i majčinsku, ugasivši i njezine vještije moći. Lord Voldemort, plod ljudskog jada i stida zbog niskog porijekla, čitav je život gradio na mržnji i osveti što ih je ponio iz djetinjstva. Trebala mu je Moć i on ju je stekao svojim genijalnim umom. I u tom strašnom Lordu nitko više neće prepoznati onog malog dečka iz bijedne obitelji. Samo je Dumbledore znao tko je zapravo Voldemort i kako je nastao te je tu istinu povjerio svom učeniku.

Sauron pak bijaše „pali anđeo“, jedan od najsposobnijih Ainura koji su sišli na zemlju da je ožive i ukrase. Bijaše opsjednut pohlepom, zavišću i vlastoljubljem već prije nastanka vremena da bi već od Prvog doba njegov duh stvorio sebi tjelesni lik, a svijet ga je prvi put upoznao kao Kralja Vješca, zatim kao Morgotha. Svidjelo mu se, valjda, mijenjati imena pa se preseljavao u tijela svojih najboljih učenika sa svim svojim

strašnim moćima. Njegovo zadnje ime u Trećem dobu bilo je Sauron. Taj sveprisutni izvor iskonskog zla imao je dostojne protivnike, besmrtnike, tada još nastanjene u Međuzemlju, koji su posjedovali moć Bijele svjetlosti i čudesne prstenove dobrih moći iz svoje pradomovine, Valinora. Njima su se pridružili slobodni ljudi. Sauron i njegovi prethodnici nisu nikad uspjeli potpuno zavladati svijetom. Porazi i pobjede nizali su se u vremenu koje je teklo mimo svih zbivanja i teći će neumoljivo do kraja svijeta.

Rođen kao čovjek, Voldemort je smrtnan (što nastoji promijeniti). On je čovjek monstrum, pripadnik čarobnjačke manjine, dok je Sauron bio samo tjelesno uništiv, a propast svog demonskog duha skrivio je sâm kad je svoju snagu pohranio u Prsten-vladaru. J. K. Rowling nazvala bi taj predmet horkrustom (u čije je središte pohranjen dio Voldemortove duše). Ispada na kraju da je um maloga genijalca Harryja odigrao ulogu horkrusta jer se negdje u njegovu kutku sklonio dio duše onog negdašnjeg dječaka izraslog u Kneza Tame. Ali taj knez nije znao do čega je došlo kad je pokušao ubiti djetesce Harryja i što je tada ostalo iza brazgotine na njegovu čelu. Ni Harry nije znao dok mu se nisu javile vizije u mučnim snoviđenjima. Samo je mudri Dumbledore shvatio što se iza toga krije, ali je tu tajnu dugo čuvao za sebe. Njegova mudrost ipak nije bila tako velika da prepozna u Harryju živu, spasonosnu čaroliju majčine ljubavi. Joanne Rowling rasplela je taj parapsihološki čvor u umovima dvaju protivnika, koji su se nadmetali kroz sedam godina, u sedam knjiga i nije joj bilo teško jer je taj čvor sama svezala. No, valjda i neka starija djeca uspijevaju shvatiti zašto je Voldemort pobijeđen vlastitom čarolijom. Dvoboj Voldemorta s Harryjem bio je boj između dvaju velikih čarobnjaka ali i dvaju različitih ljudi; u presudnom trenutku Harryjeve odluke da se žrtvuje čarolije nisu na njega utjecale.

Kad je riječ o Zlu, treba spomenuti izdaju i pohlepu o koje se spotiču zastupnici Dobra u svojim nastojanjima. U *Gospodaru prstenova* prepoznamo ih u likovima Sarumana, Gujoslova i Billa Papratila. U đačkom životu Harryja Pottera prati u stopu Draco Malfoy, kojeg ne možemo shvatiti kao izdajnika jer ne krije kojem taboru pripada, zajedno s čitavom svojom obitelji. Dracov problem je zavist i zluradost, prezir prema svakome „nečiste krvi“ dok iza svoje čistokrvnosti krije slabosti i manjak hrabrosti.

Smrt i besmrtnost

Kroz oba romana provlači se tema smrti i besmrtnosti. U romanima o Harryju smrt se pojavljuje u kontekstima mržnje i nasilja, slijepe podložnosti kultu Voldemorta, hrabrosti, dobrovoljne žrtve i kao svojevolumni odlazak starog, neizlječivo bolesnog čovjeka (Dumbledore). U konačnom obračunu s Voldemortovim poslušnicima, smrtonošama, poginuli su neki branitelji Hogwarta – učenici i profesori. Autorica je sačuvala glavne junake i osigurala njihov sretan život budućih roditelja novih malih čarobnjacića i vješticića. Ali gdje se ratuje, netko mora i poginuti, čak i među najdražim prijateljima. Smrt u knjigama o Potteru javlja se gdje je neizbježna, u sklopu događaja. O njoj se, kao o sudbini svega što je stvoreno da živi na zemlji, ne raspravlja. Mnogi je čovjek pristao na neizbježnost smrti kad dolazi iza ispunjena života i s mirnom savješću, ali nije malo i onih koji je dočekuju sa strahom. Ali, evo Lorda Voldemorta koji je poželio besmrtnost i postavio smrti zamku – one svoje horkruste na sigurnim mjestima skrivene. Dok postoje oni i u njima pohranjeni dijelovi Voldemortove duše, on će živjeti i vladati budućim naraštajima – i čarobnjacima i potlačenim bezjacima. Na tome se gradi zaplet posljednje knjige o Harryju. Besmrtnost posredstvom horkrusta nategnuto je i ne baš uvjerljivo rješenje, ali se čini da to mladim čitateljima ne smeta.

U *Gospodaru Prstenova* ova se tema raspliće u drugom smjeru: Prvorođeni (vilenjaci) dobili su besmrtnost, mogli su čak živjeti i u dva svijeta istovremeno (Galadriel i Legolas) – među smrtnicima na zemlji i u snovima u Besmrtnim zemljama vječne ljepote i radosti. Drugorođenima (ljudi) bilo je dano da duže žive (nego u naše doba), ali smrt je ipak morala doći na kraju. Postoji nešto nedorečeno u Tolkienovu tekstu u vezi s time: Otac ljudi (rođenih u Iluvatorovim mislima), daje im dar smrti. Kad hobiti slušaju Elrondovu priču o onome što je sve vidio i doživio otkako postoji, a onda se i čitatelj nad tim zamisli – javlja se slutnja da je besmrtnost teret. Dođe valjda vrijeme kada se živ čovjek, ako dugo prati mijene oko sebe i mora im se neoslobođen sjećanja neprestano prilagođavati, poželi odmoriti od života. Sretan ili nesretan, život je naporan i teško je živjeti iz jednog doba u drugo i beskonačno čekati da dođe kraj svijeta. Tako možda razmišljaju Tolkienovi besmrtnici, ali ne i drugorođena djeca na zemlji – ljudi. Premda su u početku živjeli i po 200 godina, to im se činilo kratkim. Zavidjeli su besmrtnicima i zamjerali Stvoritelju

što im je dao tako gorak dar kao što je smrt. Na tome nastaje prva otuđenost među djecom Jedinoga, zbog toga je propalo kraljevstvo Númenor, prva ljudska civilizacija. Od njegovih preživjelih potomaka nastala su kraljevstva u Međuzemlju, a prvobitna ljubav među svom Iluvatorovom djecom izbljedjela je. Među njima se ispriječila smrtnost shvaćena kao nepravda. O tome se više govori u *Silmarillionu*, ali i u *Gospodaru prstenova* saznajemo dosta o tome. Dok u Međuzemlju bude potomaka Númenorejaca, o tome će se sačuvati znanje. Ljubavne pak priče Berena i Tinúviel te Aragorna i Arwen uvjeravaju nas da se istinska, bezuvjetna ljubav neće pokolebati pred sudbinskim izborom: kratak ljudski život s ljubljenim/ljubljenom ili vječni život u Besmrtnim zemljama bez zemaljske ljubavi. U pjesmama će biti izabrana ljubav koja će živjeti dvi-jeka u sjećanju generacija.

Ovo malo filozofskih misli o junačkom, fantastičnom i, kao što ćemo zaključiti, u povijesnom romanu J. R. R. Tolkiena, ne daje nam pravo da ga nazovemo i filozofskim. Mladi čitatelji primit će na znanje „što je pisac htio reći“ i neće nastaviti razmišljati o besmrtnosti. Oni o smrti misle samo kad idu na nečiju sahranu jer se u mladosti ne osjeća potreba za razmišljanjem o vlastitoj smrti. To dolazi kasnije. Tolkien je svoje misli o toj temi napisao s puno razumijevanja za ljudsku mudrost kratka daha i s puno nježnosti u lirskom pristupu trenucima kad dođe „smiraj, čas da se plati ono što smo bogato trošili“ (Aragorn svojoj Arwen u izabranom smrtnom času).

Stariji čitatelji Tolkiena bit će dirnuti što su otkrili pisca koji je s njima podijelio nerado izgovarane misli.

Tajnovitost

U svakom od sedam romana o Harryju Potteru čitamo o otkriću neke velike tajne. Ove pustolovne, fantastične romane mogli bismo nazvati i tajnovitima. Riječ je o nečemu što djeca i mladež jako vole jer je ljekovito protiv dosade od koje mnogi današnji mladi pate. Baš je zgodna ta igra pogađanja što je skriveno, gdje se nalazi i kako će otkriće tajne djelovati na događaje! Tajnovitosti u tom smislu nema u *Gospodaru prstenova*. Već se na prvim stranama otkrivaju sve tajne Prstena: tko ga je stvorio, što je u njega ugradio, jedini način kako se može uništiti. Iznosi se opširno i jasno čitav životopis Prstena-vladara i sve o njegovoj

moći da naškodi svakom nositelju, osim onome tko ga je iskovao. Uspjeh Prstenove družine neizvjestan je, sa slabim izgledima, ali to nije nikakva tajna. Zna se kamo se ide i što se sve na tom putu može dogoditi. Pa ipak, sva su pitanja otvorena i sve ovisi o snazi, upornosti i vjernosti... Ništa nije unaprijed određeno. Uza svu dvojbenost uspjeha, opcije su otvorene do samoga kraja. Dakle, knjige mogu biti uzbudljive i bez tajnovitosti. *Gospodar prstenova*, pa ni druga Tolkienova djela nisu tajnovita. Time ne želimo oduzeti tajni privlačnost, smatramo je izvrsnom dopunom sadržaju nekih knjiga koje se rado čitaju, kao što je slučaj s romanima o Harryju Potteru.

Povijesnost

Gospodar prstenova ima odlike povijesnog romana, uz pretpostavku da legendu prihvaćamo kao povijest, premda znamo da je izmišljena. No budući da je genijalno smišljena, svjesno ćemo uživati u iluziji o njezinu postojanju. U romanu se spominju povjesničari koji tu povijest zapisuju u Trećem dobu – Bilbo, Frodo i na kraju Samwise.

Dogodovštine pak Harryja Pottera zbivaju se u nedavnosti i ne doživljavaju se kao legenda, nego kao nešto što se događa tu pokraj nas, samo što je nevidljivo.

Lirski ugođaj

Mjestimični lirski ugođaj i poetika zacijelo su izrazita odlika Tolkienova romana. Prepoznamo ljubav, nježnost, sjetu, čežnju kojima zrače pojedini likovi u međusobnim povezanostima: Aragorn i Arwen, Éowyn i Faramir, Sam i Frodo, scena s Goldberry i lopočima, rastanak s Galadriel, zaljubljenost patuljka Gimlija u vilinsku Gospodaricu, koja ga pogodi u srce ističući ljepotu izgubljenoga patuljačkog kraljevstva. A najviše će ga osvojiti toplim smiješkom kakav nikada nije vilinsko biće uputilo jednom patuljku (zbog svoje različitosti ta se dva roda nikad ni u čemu nisu slagala), smrt kralja Marke Théodena i njegov očinski odnos prema hobitu Meriadocu, opisi Bijelog drveta u Minas Tirithu i cvjetova na grobovima kraljeva Rohana i pjesma nesretne djeve u žuboru potoka Nimrodel... Lirski treptaj osjetit ćemo u nekim rečenicama opisa mjesta događaja.

Na pragu spaljene zemlje Mordora Frodo iznenada spazi glavu staroga kralja, obasjanu sunčevim kosim zrakama; ležala je na zemlji kraj ceste. (...) Oči bijahu šuplje i isklesana brada slomljena, ali je visoko strogo čelo krasila zlatna i srebrna kruna: puzavica sa cvijećem, nalik na bijele zvjezdice, bila se ovila oko čela kao da želi iskazati poštovanje palom kralju, a u pukotinama kamene kose blistao je žuti žednjak.

„Ne mogu oni pobijediti zauvijek!“ reče Frodo.

Tad iznenadni, letimični prizor zgasne. Sunce je utonulo i iščeznulo, pala je mrkla noć kao da je netko utrnuo svjetiljku.

Takvih treptaja nema u romanima o Harryju Potteru.

Ljepota i ružnoća

Ljepota je dio Tolkienova viđenja svijeta, koliko god život bio težak. Ona je postojana i ravnodušna prema dobitku i gubitku, svakom ponuđena ako je umije vidjeti. Ljepota natapa mnoge stranice sage o Prstenu; njihov je pisac zapaža u prirodi: zori i sutonu, zvijezdama i oblacima, šumama, drveću i cvijeću, vodama koje teku ili žubore, špiljama s jezerima i kristalima te špiljskim ukrasima koje je stvorilo vrijeme, godišnjim dobima, ženskoj ljepoti... Nalazi je i u djelima patuljačkih, ljudskih ili vilenjačkih ruku: prekrasnim građevinama, ukrašenim dvoranama, kruni kralja, sjaju dragog kamena na balčaku mača ili prstena na ruci vile, pjesmi i osmjehu...

Ljepoti je suprotstavljena ružnoća Mordora, njegovih mračnih kula, tunela Cirith Ungola i brloga grozomorne Shelobe, Balroga iz utrobe zemlje, trolova, orka... Ružno je opisano s jednakom revnošću kao i lijepo.

U romanima o Harryju Potteru gotovo da nema opisa prirode. Kad se pojavi kakva šuma ili livada, spomenut će se što se tamo dogodilo, a jedva nešto o izgledu mjesta. Radnja se odvija uglavnom u zatvorenim prostorima, a kad se prenese izvan Hogwartsa, obično na neko strašno mjesto, pojavit će se prikladan opis rugobe i strahotnosti.

Prijateljstvo

Oba romana čvrsto su povezana temom o prijateljstvu; osjeća se da su autorica priča o Harryju Potteru i autor priče koja se vrti oko Prste-

na-vladara bili veoma zaokupljeni ovom temom jer je prisutna gotovo u svakom trenutku zapletenih događanja.

Čuvena trojka – Harry, Ron i Hermiona – sjajno se uklapa u bitne najvažnije sadržaje kad se u životu mladog bića javlja zasićenost roditeljskom brigom i zamjenjuje je snažnom potrebom za društvom i podrškom vršnjaka. U Hogwarstu se prisjećamo vlastite mladosti: tu su družine, klape, sportski tim, nerazdvojna mušketirska sloga u zajedničkom podvigu; pamti se ono staro: „Od kolijevke pa do groba najljepše je đачko doba“. Sigurno ne zbog stjecanja znanja, dobrih ocjena i sportskih rezultata, nego zbog novih potreba koje će zamijeniti važnost roditeljske zaštite dok se rađa nova, često luda i neoprezna samosvijest. Ona se potvrđuje i hrani solidarnošću grupe, prijateljstvom pod egidom „Svi za jednoga, jedan za sve!“ Sjetimo se samo *Junaka Pavlove ulice* (Molnar), *Družine Pere Kvržice* (Lovrak), *Hrabrog razreda profesora Justusa* (Kästner)! Upravo zbog toga, a ne samo zbog fantastičnosti i uzbudljivosti, dospio je lik Harryja Pottera među evergrine dječje književnosti, sve dok zapažena navala nekih drugih „vrijednosti“ (čije nadiranje pratimo već više od pola stoljeća) ne pomete s crvenog tepiha iskreno i nenarušivo prijateljstvo. Nadajmo se da se to neće dogoditi.

Gospodara prstenova, uza sve što smo do sada rekli da to djelo jest, možemo nazvati i poemom o prijateljstvu. Ono cvjeta poput zlatnih cvjetova u vrtu svakovrsna cvijeća: Frodo i Samwise, Merry i Pipin u prvoj knjizi nastupaju kao četvorica neustrašivih u strahotama koje ih ne uspijevaju razdvojiti. Prijateljstvo Gimlija i Legolasa, za ono vrijeme neobičnog dvojca, započinje u ludom lovu na orke koji su zarobili dva člana družine. Tada Rohanci imaju za svakoga po konja kako bi progonitelji prestali trčati, samo nema za patuljka, jer je prekratak za jahanje. Onda Legolas kaže: „Dođi, dragi prijatelju Gimli, jahat ćemo zajedno... ovaj konj će to lako podnijeti.“ I tako se patuljak, ustrašen od same pomisli na jahanje velikog konja, priljubio uz vilenjaka koji je jahao uspravan, bez sedla kao što vilenjaci jašu. I od tada su uvijek jahali na leđima jednog konja. U bitkama su se borili jedan uz drugoga. Nisu se razdvojili ni kad su vilenjaci i Frodo napustili Međuzemlje. Vilenjak Legolas putovao je s patuljkom Gimlijem najljepšim šumama, a onda su obojica posjetila najljepše kristalne špilje kakve je priroda stvorila u Međuzemlju. U ratu protiv Mračne sile prijateljstvo je bilo zastupljeno i u trolistu predstavnika vilenjačkog, patuljačkog i ljudskog roda: uz spomenuti dvojac – treći je Aragorn, vodeći lik među ljudima. U njemu su

sjedinjene sve vrline koje se mogu razviti u čovjeku. Njihovo je prijateljstvo nepokolebljivo i nema toga što bi ga moglo oštetiti. Kad je Aragorn odlučio izložiti se smrtnoj opasnosti odlazeći na Staze mrtvih, nije tražio ni želio suputnike. No Legolas i Gimli ne htjedoše ga pustiti samog ususret živim mrtvacima, negdašnjim ratnicima u samotnom gorju. O tome zbori Éowyn:

Aragorn: Gospo, ostanite ovdje! Vi nemate nikakva posla na jugu.

Éowyn: Nemaju ga ni oni koji odlaze s tobom. Oni odlaze samo zato što neće da se rastanu s tobom... zato što te vole.

Njezine riječi „zato što te vole“ otkrivaju bit prijateljstva o kakvom piše Tolkien. Nema te sile koja bi natjerala Samwisa da napusti Froda zatočenog u mordorskoj kuli, pa se penje do samog vrha u orkovsko gnijezdo, premda još ne zna kako će prijatelja iznijeti odanle. Tako osjećaju Legolas i Gimli prema Aragornu. Legolas je vilenjak pa ne poznaje strah pred sablastima, ali patuljak Gimli ulazi s Aragornom u mračne i ledene prostore, u srce uklete planine, oko njega se čuje mrmljanje i šapati ukletih, on se trese od užasa, noge mu klecaju, ali u stopu slijedi prijatelja. Toliko ga voli da ništa drugo nije važno.

U *Gospodaru prstenova* ističe se prijateljstvo među narodima. Ono će cvasti i nakon nestanka Mračne sile. Odavno je postojalo kao najljepši uzor svim narodima i rodovima u Međuzemlju, to stoljetno prijateljstvo stanovnika Gondora i Rohirrima, zlatokosih jahača i uzgajivača konja u Riddemarku:

Kamo god kralj Elessar krenuo u pohod odazivljući se pozivu u pomoć, s njim je išao i kralj Éomer; grmljavina konjanika Marke razlijegala se do mora i nad dalekim poljima na jugu, a bijeli se konj na zelenom polju zastave vijorio na mnogim vjetrovima.

Na samom kraju (nakon pada Mordora) Aragorn pozdravi Éomera iz Rohana, izgrli se s njim i reče mu: „Među nama ne može biti govora ni o kakvom davanju i uzimanju niti o nagradi, jer smo braća. U sretan čas stigao je Éorl na konju sa sjevera i nikad savez naroda nije bio sretniji, jer nikad ni jedan nije iznevjerio drugoga niti će ga iznevjeriti.“

Na kraju, kad je gotovo nemoguć cilj postignut, Prsten uništen, a Sauronov duh razniješe vjetrovi, otkriva se da bi svi napori i patnje, bitke

i pogibanja u njima bili uzaludni da sažaljenje nije spriječilo opravdano kažnjavanje Goluma. Frodo ga je iskreno žalio jer je taj stvor u svojoj zloći, pohlepi i nakaznosti bio beskrajno jadan. Frodova dobrota srca probudila je trunčicu dobra i u Prstenom zatrovanom i pohlepom opsjednutom biću. Jedino je tako bilo moguće – u društvu s Golumom – naći put do Mordora. Ispalo je kao što je Gandalf u svojoj mudrosti predviđao – nitko nije oduzeo život Golumu, smrt ga je zatekla vlastitom krivnjom u času ushita kad je osvojio „svoje zlato“.

Čarolija majčine ljubavi

U raspletu sedme knjige o Harryju Potteru već je usput spominjana sudbonosna uloga čarolije majčine ljubavi. Lily Potter zaklonila je svojim tijelom trogodišnjeg sina Harryja prema kojem je krenuo Voldemort. Zнала je da neće preživjeti, ali to joj nije bilo važno. Silina te ljubavi ostavila je trag u djetetu – majka je mrtva, ali i dalje brani svoje dijete, snaga te obrane bila je jača od svega čime je najveći crni mag svoga vremena mogao napasti. U njegovu moćnom umu nije mogla postojati spoznaja o snazi majčine ljubavi niti o bilo kakvoj ljubavi ili sućuti. On to nije iskusio u svom životu. Pao je sa svoga tamnog prijestolja srušen neznanim mu osjećajem čiju snagu možda nemaju sve majke u jednakoj mjeri, ali u vidljivom i nevidljivom svijetu Joanne Rowling nose je u srcu mnoge među njima.

U *Gospodaru prstenova* postoje likovi vilinskih žena (gospodarice Galadriel i Arwen, te Goldberry, kći riječne vile) i lijepa Éowyn iz kraljevske kuće; tu je i Ioret, žena iz naroda... Ali nema ni jedne majke, stoga u toj knjizi, gdje se čini da nema čega nema, nedostaje majčinske ljubavi.

U mnogim bajkama, ali i u ljudskom iskustvu, živi majčina ljubav i onda kad majke odavno nema u našem životu. Taj je motiv značajno prisutan u narodnoj predaji slavenskih naroda, srećom na vrijeme zabilježenoj. Komparativno proučavanje svjetske književnosti također iznosi na vidjelo raširenost tematike majčine ljubavi u mnogim, međusobno udaljenim kulturama: drvo na majčinu grobu u izvornoj verziji *Pepeljuge*; u indijskoj narodnoj priči krava u koju je sišla majčina duša doji siroče svojim mlijekom dok ne ojača, U *Pričama iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić sirotoj Palunkovoj ženi košuta govori na majčinu grobu, a malešnom Jaglencu nisu naudile strahote Kitež planine jer nije

zaboravio ono čemu ga je pokojna majka naučila.

Joanni Rowling dugujemo zahvalnost što nas i ona dirljivo podsjeća da i majka koje više nema može djelovati na odluke i ponašanje odrasla čovjeka. Kao što je on nekad bio u njoj, zatim u njezinu naručju, onda na njezinu krilu, ona će nevidljivo ostati skrivena u njemu i pružati mu pomoć kad mu je teško. Nažalost, u užurbanom životu zaboravljenih svjetionika, u nesnalaženjima na raskrižjima i u slijepim ulicama, zaboravljamo da se ono što nam je mati dala u našem djetinjstvu nikad ne može izgubiti.

Sjećanje

U *Gospodaru prstenova* ističe se važnost sjećanja na velika junaštva, na žrtve, na zasluge u promicanju dobra i čuvanju vrednota, kao i važnost spominjanja onih koji su svojim djelima stvarali povijest, krčili staze kroz neprohodnost, otvarali radosne vidike... Neka se zna da sve to nije došlo samo od sebe i da smo nečiji dužnici. Bez sjećanja čovjek je ništavan, prazan, ispunjen samo sobom, ne nalazi svoje mjesto jer ne mari za ono što je iza njega, kao ni za ono što je pred njim. Veoma je važno pamtit i one koji su nas zadužili, spominjati ih i sjećanje prenositi dalje. O tome razgovaraju Frodo i Samwise u preteškom času. Pitaju se hoće li itko znati da su postojali i što su učinili, jer u Trećem dobu sve se pamtilo i pohranjivalo u pjesme i priče. Tolkien nas, u trenutku propasti Prstena i njegova tvorca, pred kraj svog pripovijedanja, opet podsjeća da treba njegovati sjećanje – djelo je završeno, svijet je oslobođen velikog zla, a dva hobita putuju na stijeni koju zajedno s njima nosi u propast rijeka vulkanske lave.

Sam je još držao Froda za ruku i milovao je. Uzdahne i reče: „U kakvoj smo se priči našli... Da je bar mogu slušati od drugih! Mislite li da će je ovako najavljivati: A sad slijedi priča o devetoprstom Frodu i o Prstenu usuda? Onda će svi utihnuti ko što smo i mi kad su nam u Rivendellu pričali priču o jednorukom Berenu i Velikom dragulju. Da je bar mogu čuti! I zanima me kako će ići dalje, poslije nas?“

Preživjeli su i dobili najveću nagradu – ušli su u pjesmu koja će živjeti dugo, dugo.

A što bismo drugo očekivali od J. R. R. Tolkiena, znalca svekolikih

mitova i legendi europskog Sjevera? Što drugo doli još jedan mit koji se pojavio među nama kad se činilo da ih više neće biti.

Zaključak

Tolkienovo djelo *Gospodar prstenova* monumentalno je i velebno književno ostvarenje višestrukih vrijednosti po sadržaju i načinu realizacije. Po svom zastupanju neospornih etičkih vrednota, djeluje odgojno na mlađi naraštaj i vraća ga čitanju kao zadovoljstvu, ali i izvoru duhovnog rasta.

Romane o Harryju Potteru J. K. Rowling ne bismo mogli nazvati velebnim ni monumetalnim, ali ih doživljavamo bliskim čitateljima mlađe dobi, prepoznavajući Harryja kao jednoga od njih u poznatom ambijentu dok im fantastičnost čarobnjačkog svijeta obilno hrani maštu u dobi kad je gladna. Djeca i još nedorasli izvršno se zabavljaju i nisu svjesni da usput uče ono najvažnije što im treba da se ne slome pred teškoćama i zakorače u odrasli život uspravni, spremni da pomognu i prime pomoć. Nešto od hrabrosti, dobrote i nesebičnosti Harryja Pottera ostat će u svakom čitatelju.

Gospodar prstenova neosporno se pridružuje klasicima svjetske književnosti. Romani o *Harryju Potteru* ne traju među nama dovoljno dugo, a njihova recepcija nije još do kraja proučena da bismo već sada zaključili hoće li se Harry trajno pridružiti Oliveru Twistu, kapetanu Nemu, Huckleberryju Finnu, Heidi, Mowgliju, Stasiu (Staši) i Nelli na putu kroz pustinju i prašumu... Našli bi se razlozi da dodamo tom društvu Tarzana i Winnetoua, premda to nije sasvim isto.

Eto širokog, šarenog polja truda i rada za vrijedne radnike na poprištu književnosti i čitatelje svih dobi, koji vole knjige.

Summary:

The paper compares two great fantasy works of classical and contemporary literature: *The Lord of the Rings* by J. R. R. Tolkien and the *Harry Potter* novels by J. K. Rowling.

The comparison includes differences and similarities regarding theme, genre, expression, language of characters, and the temporal and spatial circumstances of the plot of each novel.

Keywords: The Lord of the Rings, Harry Potter, comparison

Marija Drobnjak Posavec

GLAS IZ PRAKSE – DJEČJE LITERARNO STVARALAŠTVO

Radeći u razredu četrdeset godina mislila sam da mnogo znam o dječjoj književnosti kao i o dječjem literarnom stvaralaštvu, ali još uvijek sam u prilici da se začudim i zadivim nad nečim što je napisano, osobito nad onim što su napisala djeca. Djeca nose u sebi čiste osjećaje, čistu istinu i spoznaju i podsjetite nas na ono najljepše i najdublje što čovjek nosi u sebi i što ga može učiniti sretnim, a mnogi odrasli to su već zaboravili jer ih je život tako često surovo premlatio.

Dječja je književnost ono što su odrasli napisali za djecu, no ovdje želim nešto progovoriti o onim literarnim radovima koje su pisala djeca, a ne moraju biti pisani samo za djecu, nego ih mogu čitati i doživjeti svi koji vole lijepu riječ, svi koji još nisu izgubili u sebi osjećaj i potrebu da vide i dožive svijet i s one druge strane svakodnevnih surova borbe za goli materijalni opstanak.

Mislim da baš toj vrsti literarnog stvaralaštva ne dajemo onoliko prostora koliko zaslužuje. Istina da postoje književni susreti, manifestacije, smotre i natječaji na kojima se učenici mogu sa svojim radovima natjecati i prosudbena povjerenstva koja to prosuđuju, izdaju se i zbornici u kojima se taj dječji književni izričaj ponudi našoj javnosti. Traže se sponzori i dobronamjernici koji će materijalno pripomoći. Kad sve bude gotovo, odloži se na neke police i tamo čeka priliku da dopiše do čitatelja. Čitatelja ima sve manje, a najmanje je onih zainteresiranih. Da ne jadikujem sad o tome kako se kod nas čita sve manje, a piše sve više u obliku kratkih poruka, elektronski, u svim varijantama i formama, htjela bih samo podsjetiti da bi bilo dobro s vremena na vrijeme odabrati ono najbolje što djeca napišu i češće te radove predstaviti čitateljima, gledateljima i slušateljima putem javnih medija.

Naši javni mediji, nažalost, nisu osobito skloni nikakvoj vrsti umjetnosti, a književnost je negdje na najnižim granama pa se tu i ne može mnogo očekivati, ali bilo bi dobro barem pokušati naći kakvu priliku.

Drugo je pitanje tko bi to mogao i trebao uraditi. Učiteljima, nastavnicima i profesorima nisu baš pri ruci javni mediji, a ne može se reći ni da su motivirani i stimulirani jer ih nitko ne plaća dovoljno ni za ono što rade svakodnevno kao svoju primarnu zadaću. Osobito nisu na cijeni oni koji bi htjeli nešto negdje i objavljivati, što ne donosi novac ili druge privilegije. Kako onda odškrinuti vrata javnosti koja se zanosi šarenim slikama lažnog sjaja, a nema ni vremena ni volje uložiti malo duhovnog napora i vidjeti što sve djeca mogu kad ih se potakne, kad im se pruži prilika i kad ih neka vješta ruka povede i pokaže im put u čarobni svijet ljepote i mudrosti, svijet koji pruža užitek i uči o životu. To je danas težak posao i nesiguran put.

Nećemo ipak baciti koplje u trnje, tim više što ima afirmiranih i priznatih časopisa za djecu koji redovito objavljuju i učeničke uratke pa bi se moglo naći načina da se barem nešto od toga objavi u kojoj radijskoj ili TV-emisiji. To bi sigurno doprinijelo popularnosti dječjega pisanja, ne samo kod najmlađih, nego i drugih koji još uvijek u ovom svijetu prepoznaju i duhovne vrijednosti. Nažalost, vrlo je malo prilika i mogućnosti da dječja književnost dopre do široke javnosti. No, to je žalosna stvarnost, ne samo za književnost, nego i za mnoge druge vrijedne aktivnosti koje nisu dovoljno vidljive niti se promoviraju.

Činjenica je da se danas sve broji i vrednuje najčešće novcem, no to je još jedan razlog više da se nešto pokuša učiniti s ovom granom umjetnosti.

Dnevnik Ane Frank najočitiji je primjer da djeca mogu stvoriti književna djela koja imaju trajnu vrijednost, ali to se često zaboravlja.

Kao dobar primjer nagrađenih radova dječje književnosti želim ovdje spomenuti i vrijedan zbornik učeničkih literarnih i likovnih radova objavljen prigodom obilježavanja 40 godina rada IV. osnovne škole u Bjelovaru pod naslovom *Srce se ne vidi kao nos*. Uredila ga je Slobodanka Martan, voditeljica literarne skupine, a radovi su nastajali u razdoblju od 1998. do 2013. godine.

„Svaka je priča moćna jer se temelji na vrijednostima istine, nenasilja, mira, ljubavi i ispravnog djelovanja. Njeguemo li samo jednu od vrlina, postajemo bolja osoba, a onda sve pa i svi oko nas postaju bolji. Djeca znaju to, zato je svaka priča priča o dobroti, istini i ljepoti“ – kaže

u predgovoru profesorica Martan.

Prof. dr. Dragutin Rosandić o tom zborniku piše: „Raduje nas što je 220 učeničkih radova, ta neponovljiva izvornost dječje vizije svijeta, zauvijek otrgnuta zaboravu.“

Ljude treba podsjetiti da su bića koja trebaju duhovne vrijednosti, ne samo kruh i fizička zadovoljstva.

Uostalom, djeca koja imaju potrebu pisati i stvarati naša su vrijednost i naše bogatstvo. Ako im damo više prilika za to i ako to adekvatno vrednujemo i promoviramo, obogaćujemo našu sadašnjost i našu budućnost.

KRITIČKI PROZOR

Kritike, prikazi, osvrti

Nada Mihoković-Kumrić

JEDANAEST POSTAJA ODRASTANJA

Nada Mihelčić. 2014. *Edbin*. Zagreb: Semafora

Nakon socijalnih uspješnica o odrastanju, romana *Bilješke jedne gimnazijalke* (2005) o djevojčici koja nakon stradavanja roditelja u prometnoj nesreći, uz udaljenu podršku brata pomorca na stranom brodu, samostalno nastavlja život te romana *Zeleni pas* (2009) u kojem kroz svjedočenje mlađe trinaestogodišnje sestre saznajemo koje posljedice drogiranje jednog člana ostavlja na cijelu obitelj, novi autoričin također socijalni roman, *Edbin*, bavi se odrastanjem šesnaestogodišnjega gimnazijalca, isfrustriranoga mršavca, koji živi u situiranoj ali disfunkcionalnoj obitelji.

Kad je saznala da čeka dječaka, majka mu je počela tražiti neobično i posebno ime. I našla ga je u skandinavskom nazivu jednog vjetera: Edbin. Mamin hir s odabirom imena dječaku stvara velike probleme. Vršnjaci mu ime smatraju glupim, a on sam ga smatra kretenkim i nimalo mu se ne sviđa. Ali kako se ime ne mijenja tako

lako, barem ne dok ne postaneš punoljetan, moraš se nositi s tom nevoljom kroz pubertet.

Roman *Edbin* lako je prohodno štivo, s puno ironije i satire na odrastanje u izobilju. Na vrlo dinamičnih, zanimljivih i duhovitih sto dvadeset stranica, kroz 11 poglavlja, mogli bismo ih nazvati i jedanaest postaja križnog puta odrastanja, saznajemo kako se Edbin nosi s „razdobljem života, kad svi odrasli počnu lagati“, kad za roditeljeve prijatelje više nisi „cukren“, kad „rasteš kao iz vode...“, (...) kad ti starci (...) govore, (...) da moraš prestati jesti kao svinja, da trebaš (...) pod tuš jer smrdiš kao tvor...“ Ne zna se što ga više smeta, to što ga djevojčice iz razreda gotovo nikad ni ne gledaju ili što muški dio razreda nakon tjelesnog za vrijeme tuširanja dobacuje „idiotske“ komentare na račun njegove „špaget figure.“ Čak je i nastavnik zbog njegova mršava izgleda pomislio da od nečega boluje.

Dječakovi roditelji posebna su priča.

Majka je bahata, arogantna, jezičava. Na roditeljskim sastancima „... povješa po sebi dva-tri kilograma nakita, stavi (...) parfem čija svaka kap košta kao (...) suza kakvog sveca, pa uzme neki od svojih krznenih kaputa i onu bezveznu torbetinu koju je platila koliko bi dala i za malo rabljen polovni automobil i (...) ležerno parkira svoj bijeli BMW tik uz ravnateljovu krcinu...”

Otac, prezaposlen poslovni čovjek još je posebnija priča. I kad je kod kuće neprestano misli na sastanak koji počinje „za dva sata“, a još se mora tuširati i presvući! Ni za kakav razgovor o Edbinovim problemima ne samo da nema vremena (o kojem se informira s originalnog Rolex-a) nego ga i ne želi imati, a bome još manje ima živaca. Edbin se osjeća kao bogataško derište, još k tome i s kretenskim imenom, s osjećajem da je ocu tri godine starija sestra Tamara više prirasla srcu od njega. Edbin misli da je otac njezin „pokorni rob“ od trenutka kad je sestra kao „mali anđelak prvi put profrfljala: *Dlaga tata*.”

Roditelji nikako da progledaju i shvate da je sestra, danas studentica rehabilitacijskog fakulteta, od malih nogu manipulatorica i psihička zlostavljačica mlađeg brata. Kako i bi kad se u toj obitelji, ... međusobno razgovara samo kad se

prepire.“ U njihovoj kući „inače je takva tišina da možeš čuti muhu kako se češe po guzici.”

Nakon osnovne škole koju je doživio „kao sumorno razdoblje samovanja, rješavanja šahovskih problema i surfanja po internetu“, polazak u gimnaziju dočekao je s velikim olakšanjem. Edbin ipak nekako pliva kroz svakodnevicu, naročito zbog dolaska nove učenice Eme u razred do njega. Svidjeli su se jedno drugome nakon prvoga izmijenjenog pogleda. Osim toga, Ema je gledala u njega s toliko oduševljenja da nije imao hrabrosti odbiti volontiranje (jer i ona sama volontira) iako je u prvi tren pomislio kako „sigurno nije toliko lud da bi išao nekamo nešto raditi bez dobre plaće.”

Gotovo se onesvijestio kad su mu „uvalili adresu nekog starca koji je, umjesto da umre kako se to u njegovim godinama i pristoji, živio sam kao duh na zagrebačkoj periferiji bogu iza nogu i ovisan o tuđoj pomoći.“ Gospodinu Alojzu Kolariću, kojega susjedi zovu Lojzek, treba odlaziti po namirnice, po lijekove, izvoditi psa i, kako su mu posebno istaknuli, ponekad ljubazno porazgovarati s njim o temama koje ga zanimaju. Edbin starom Alojzu u početku ne lijepi baš pristojne epite. Za njega je on: *senilni prdonja, leš, jedva živi storkelja, stari luđak, hibrid između Tamare i Hitlera*.

Pri prvom susretu dječaka za-
prepaštava starčeva tjelesna građa.
Za razliku od njega koji je imao
špagetsku građu tijela, Alojz je bio
najširi čovjek kojeg su Edbinove oči
ikad vidjele. „Izgledao je kao foto-
montaža, kao da je netko na fotku
bildera montirao glavu penzionera.“

Iako Edbin već samo nakon
nekoliko dana druženja shvaća da
se Ema ne valja u lovi, kad mu ona
predbaci što i on nema bicikl „jer
bi se više družili“, on vrlo netak-
tično i bahato reagira te odgovara
da „ako mu je do vozikanja, odve-
zu ga starci ili uzme taksi“, a ne da
se „vozi na metalnoj ragi, kakva je
njezina i koja je odavno dala svo-
je.“ Edbin shvaća da ju je uvrijedio,
ali ne shvaća zašto je vrijeđa pri-
mjedba da „joj je bicikl stara raga,
kad to doista jest.“

Međutim, ta stara raga dar je
njezina djeda. On je dio po dio ku-
povao na Hrelicu i s puno ljubavi
sastavljao bicikl gotovo pola godi-
ne. Edbin ne razumije oduševlje-
nje i toplinu s kojom Ema priča o
svojem djedu. On svojega djeda iz
Slavonije viđa jednom godišnje u
vrijeme svinjokolje kad idu k njemu
po kobasice, čvarke i meso za zimu.

Iako se Edbinova i Emina veza
prekida prije nego je pravo i po-
čela, Edbin nastavlja volontiranje.
Malo-pomalo, odlazak k starcu
Edbin ne doživljava kao obavezu
nego kao zadovoljstvo i ispunje-

nje. S njegovim psom Martom čak
je ostvario i „neko“ prijateljstvo.
„Čim me vidi, maše repom i po-
žuri mi ususret. Točno joj vidim u
očima da to nije samo radi šetnje
nego se baš meni veseli.“

Zbog toga, a i zbog činjenice
što nedjeljama ne zna što bi sa so-
bom, Edbin jedne nedjelje, nakon
mise i kurtoaznog druženja s ma-
minim i tatinim prijateljima i po-
znanicima, koje on naziva „obitelj-
skim cirkusom“, izvan dogovora
navrati do starca.

U gostima mu je prijatelj Ivek.
Dječak otkriva čudnu atmosferu,
istočnjački uređenu sobu sedefom,
arabeskama i intarzijama s nargi-
lom, fildžanima i kolekcijom hlad-
nog oružja, sablji i mačeva. Ubrzo
saznaje da je starac zajedno s Ive-
kom bio u Legiji stranaca i propje-
šao pola Afrike.

S vremenom Ema i Edbin za-
ključe da si nedostaju i počinju se
ponovno družiti, ali socijalni jaz
među njima kao da je nepremo-
stiv jer se već nakon prve rečenice
posvađaju. Edbin ne razumije što
znače Emine riječi kad se oprav-
dava da ovaj vikend ne može izaći
nego tek sljedeći mjesec jer joj je
otac „na čekanju.“

Edbinova netaktičnost, od-
nosno neinformiranost o pravom
značenju riječi „čekanje“ te Emina
osjetljivost na očevu nezaposlenost
opet otvaraju ponor među njima i

nemogućnost komunikacije, usprkos osjećajima. Pokušaj obnavljanja veze u trenu završi Eminom konstatacijom da je Edbin „kreten“ te Edbinovu da su sve cure „neubrojive luđakinje s kojima se uopće ne može normalno razgovarati.“

No iako Edbinu u ljubavi ne cvatu ruže, odnos s Lojzekom i Ivekom, nakon mnogo nerazumijevanja i vrijeđanja, razvija se u iskreno prijateljstvo. Na kraju otrovne primjedbe i podbadanja prerastaju u zdravu šalu i zafrkanciju. Edbinu druženje s tima dvama starcima otkriva jedan nov opušten svijet u kojem se razgovara o glupostima i beskrajno zabavlja. Ali se razgovara! S užitkom se izmjenjuju riječi i rečenice što je za Edbina otkriće.

Iako Edbin pred roditeljima taji volontiranje, na kraju se nehotice oda. Čitatelj se zgrozi nad reakcijom Edbinove majke: „A tako! Pa zašto *meni* ne volontiraš!? Mogla sam hotel sagraditi novcem koji sam spiskala na sluškinje samo da vas djecu oslobodim služinskih poslova...“ Majka mu još priznaje da njegov otac posluje na rubu zakona samo zato da sestra i on imaju sve što im srce poželi, a Edbin im uzvraća tako da je „dragovoljni sluga nekom prokletom starom prdonji.“

Slijedi konstruktivna svađa majke i sina u kojoj Edbin napo-

kon smogne snage braniti svoje stajalište.

Često i odrasli i djeca smatraju da novac rješava sve probleme. Mnoge da, ali ne baš sve. Nije lako odrasti u zdravu i zadovoljnu jedinku društva u obitelji u kojoj je otac „zgrnuo toliku lovu da sljedećih stotinu godina nitko od potomaka ne mora ni prstom maknuti“, a majka ostaje s njim da djeci „sačuva iluziju kako imaju miran i siguran dom.“

Budući da roman završava u predbožićno vrijeme, a otac „mora na put“, neka za čitatelja ostane iznenađenje kako će Edbin potrošiti „velikodušni“ očev božićni dar u eurima. Majka sa sestrom također odlazi „malo prozračiti kućicu na moru“, no Edbin ne želi s njima jer ima drugi dogovor... E, da, dogovor! Ne s Emom, ni s prijateljima, ni s Lojzekom i Ivekom... Iznenađenje! Iznenađenje za sve a najviše za osobu s kojom je Edbin odlučio provesti božićne blagdane.

Iako se u prvi tren čini da su Emin i Edbinov svijet odvojene galaksije, autorica im uspješno omogućava razumijevanje, no s odgođenim ljubavnim *happy endom*. No, nada za vezu ostaje. Ema odlazi u Split jer je njezin otac tamo napokon dobio posao. Ostaje otvoreno hoće li im *skype*, mobilni i e-mail osigurati budućnost veze. Ali možda autorica i nije

htjela završiti roman romantično, nego je željela staviti naglasak na Edbinovo pronalaženje sebe i poduzetnost zbog sebe i djelovanja koje on smatra ispravnim.

Edbin je na završetku romana zreliji i svjesniji što u životu ima vrijednost, a što cijenu... Kroz cijeli roman promiče se dječakov osobni rast s naglaskom na emocionalnu i socijalnu osviještenost. A što je s roditeljima i sestrom? Jaz između njih gurnut je do daljnjega pod tepih. Kao da nemaju nimalo volje da osjećajno rastu te napokon odrastu

i razlikuju vrijednost od cijene.

Roman će biti zanimljiv ne samo tinejdžerima nego i roditeljima da se zamisle ako im se jezik „zaigra“ pred djecom. U fikciji poput *Edbina* Nade Mihelčić tome svjedoči samo čitatelj i, naravno, zgražava se. U stvarnim obiteljima osjetljive uši imaju djeca. Razmišljaju li roditelji da ih u stvarnom životu slušaju krhka živa bića koja tek traže svoje mjesto pod suncem i da je njihova dužnost i obveza da im to olakšaju?

NEPRILAGOĐENA MAJA TRAŽI PRIJATELJICU

Ivana Guljašević. 2014. *Neprilagođena*. Zagreb: Igubuka.

Svijet nam je na dlanu i vijesti u trenu iz najudaljenijega kutka planeta stižu do nas. Premreženi smo nevidljivim vezama i vezicama, čini nam se da svi o svima sve znamo, a usamljeniji smo nego ikad. Zar se vama tako ne čini? Imate *fejs*, *lajka* vas tisuće prijatelja, dive se vašem *luku*, a pojma nemaju kakva ste zapravo osoba u srcu i duši, niti ih zanima. Ni vi ne znate kakva vas je osoba u srcu i duši *lajkala* ili će vas *lajkati*. *Lajka* vas u trenu, pritiskom na tipku, onako u prolazu, a u slje-

dećem trenutku pritiskom na tipku *lajka* već nekoga drugoga... A vi svejedno ponosno zbrajate *lajkove* nepoznatih ljudi i laska vam ako ih je više.

Ni u jednom trenutku ne pitate se koga je to netko *lajkao*, doista vas ili osobu kakva biste željeli biti, jer se niste prikazali onakvom osobom kakva doista jeste, nego onakvom kakvom biste željeli da vas drugi vide. Zar doista to može laskati?

Jedino je opravdanje okrutni zakon profita koji zaboravlja na osobu koja ga stvara pa je toj osobi na tre-

nutke i potrebno malo iluzije i virtualnog uvažavanja.

Događa se da u stvarnosti nemate s kime progovoriti riječ, podijeliti osjećaj, prepričati doživljaj i izmijeniti riječ-dvije oči u oči. Nemate najbolju prijateljicu. To zabrinjava i Maju, glavnu junakinju novoga romana Ivane Guljašević *Neprilagođena*. „A da ima prijateljicu, imala bi svijet“, informira nas Maja već u drugoj rečenici romana.

Prijateljstvo je autoričina omiljena tema. Dok se Mia, lik iz njezina prvog romana *Moja slavna prijateljica* bavila prijateljsko-neprijateljskim postupcima svoje slavne prijateljice, u novom romanu *Neprilagođena* glavni lik, Maja, traži najbolju prijateljicu. Već osmašica, a još nema najbolju prijateljicu „Prijateljicu za čitav život.“ (...) „A takvi prijatelji se, sudeći po knjigama i filmovima, obično nalaze u tijeku osnovnoškolskog obrazovanja. Ili još bolje, u vrtiću.“ Zbog toga se smatra „posebnim“ slučajem i to je ozbiljno muči. U stvari, misli da bi bila izvrsna najbolja prijateljica jer je vedre naravi, zna čuvati tajne, primjećuje stvari i nekako ih uspijeva predvidjeti i prije negoli se dogode, a to uopće nije loša karakterna crta. Lako stječe poznanstva.

Problemi su nastajali kod održavanja poznanstva. Svemu je kriv način života njezinih roditelja. Majini roditelji su posebni. Tata je umjet-

nik, mama agentica za nekretnine – naoko, normalna obitelj. No iza te naoko-normalnosti skriva se tata umjetnik, zapravo egocentrik koji ne voli predugo ostajati na jednom mjestu. Osjeća se ustajalo, kiselo i gnjecavo, a tako ustajao i kiseo ne može stvarati. Trebaju mu novi poticaji, novo mjesto. Ni u jednom trenutku ne pita se treba li novo okruženje i onima s kojima živi. Njegov diktat promjene sredine, obitelj bespogovorno prihvaća. U trinaest i nešto Majinih godina selili su se ravno dvadeset puta. Dok Majin tata svako malo u novom mjestu stvara „nešto veliko i važno“ za svijet, ona je ostala bez najbolje prijateljice.

Još se bez pogovora poštuje jedna očeva želja. U kući nemaju televizor „jer tata smatra da je gledanje televizije totalno jedno i za luzere.“ Ali Maja voli gledati televiziju, voli i mama... Maja se ne usudi glasno buniti, a mama „se zbog tate pravi da također ne voli gledati televiziju.“ Žena, supruga i majka trinaest godina slijedi muževljeve želje za promjenom prebivališta, ali ne razmišlja o svojim i djetetovim željama. Možda ih ona i nema. Ili se podsvjesno uvjerava da ih ne smije imati. No zaboravila je da njezino dijete raste i da bi moglo imati vlastite želje u pubertetu. Nije joj palo na pamet da njihovo dijete, koliko god poštuje tatu umjetnika, potajno misli „da je umjetnike sto

puta bolje poznavati onako izdaleka, nego baš stalno živjeti s njima“, „da je živjeti s tatom umjetnikom ponekad totalna gnjavaža“ i da njezin tata „nikad nije odrastao.“

Zanimljivo je to bespogovorno ugađanje i prilagođavanje ocu/mužu, jer se kroz radnju i neke postupke u romanu čini da upravo majka/žena organizira svakodnevicu i zapravo drži sva četiri ugla u kući.

Majine želje nisu pubertetski hirovi, nego normalna spontana želja da ima najbolju prijateljicu kao rame za plakanje, ali i za radovanje. Rame za normalan i iskren razgovor, ne na *facebooku* nego *face to face*.

Maju upoznajemo na početku osmoga razreda opet u novoj školi i u novom mjestu u kojem je čvrsto odlučila pronaći najbolju prijateljicu. Već prvog dana sreće Ivanu i Nou – „nove prijateljice“ kojima je i ona bila „totalno zanimljiva i nova.“ No ubrzo je Maja shvatila da su upravo njih dvije „najbolje prijateljice“ i da zbog toga nijedna od njih ne može postati njezina „najbolja prijateljica.“ Ali Maja nakon upoznavanja novog okruženja zaključuje „da u cijelom razredu nema potencijalnih najboljih prijateljica...“ pa potraga za najboljom prijateljicom započinje po raznim radionicama i tečajevima.

Prvi izbor je tečaj pilatesa na kojem već nakon drugog susreta zaključuje da također nema „materijala“ za najbolju prijateljicu. Sljedeći

tečaj je tečaj poezije. Na tom tečaju pravi debakl. Nekoliko kultura gnjavi ostale polaznike sa svojim mračnim stihovima, jer pišu poeziju isključivo kad su nesretni, pa Maja ni na tečaju poezije ne nalazi „materijal“ za najbolju prijateljicu. „Ne možeš stalno biti s nekim tko je cijelo vrijeme nesretan.“

I evo Maje na satu slikanja. Ni tu se nije našla. Još gore, s tečaja slikanja je izbacuju jer se ponašala djetinjasto i neozbiljno prema „modelu koji je sjedio gol, raširenih nogu na stolici, zavaljen gornjim dijelom tijela“ i predstavljao *objekt* za slikanje akta.

Sljedeći pokušaj da ima neko ga za druženje želja je za kućnim ljubimcem. Obitelj udomljuje kugu Fridu iz azila zanapustene životinje. Iako Maja kaže da „sa psom nikad nisi sam“, ipak nastavlja potragu. Istodobno se druži s Ivanom i Noom, prijateljicama s početka romana, a jedna Kristina postala joj je nešto najbliže najboljoj prijateljici. I na tečaju bubnjanja okušala se u potrazi, ali bezuspješno. U međuvremenu su se Ivana i Noa zaratile s Majom, zbog Brune. Maja se naime sviđa Bruni, a Bruno se još od šestog razreda sviđa Noi. Maja sve više vremena provodi s Brunom i na trenutak se čitatelju čini da odustaje od potrage. Međutim Maja nije odustala, nego se u traženju pritajila. Bruno je doista razumije jer on ima

najboljeg prijatelja još od vrtića, drugim riječima iz vremena kojih se u detalje i ne sjeća, ali ima osjećaj da su prijatelji oduvijek. Ali Bruno oduvijek i živi u istom kvartu. No Brunino tješenje je iskreno. Prenosi Maji mudrost svoje bake „da se stvari događaju onda kad ih ne siliš.“

Manjak informiranosti zbog negledanja televizije u njihovoj kući Maja nadomješta čitanjem i gledanjem filmova s interneta. Ta očeva odluka (s kojom se složila i majka) da u kući nema televizora, ali da malodobno dijete ima neograničen pristup internetu, čak i na stranice zabranjene djeci, pomalo je nesmotrena. Srećom, Maja je odgovorno dijete i to ne zlorabi. Kroz ljubav prema knjizi najlakše je naći srodnu dušu, misli Maja, pa najbolju prijateljicu traži i u Klubu čitatelja. Ali u čitateljskom klubu se pojavljuju Ivana i Noa. Noa ne prašta Maji „krađu“ dečka i zagorčava joj trenutke u klubu.

Vrijeme u zgodama i nezgodama potrage brzo prolazi, a *neprilagođena* Maja završava osmogodišnju školu bez pronalaska najbolje prijateljice. No *neprilagođena* Maja sve je prije nego *neprilagođena* jer se zapravo savršeno cijeli život prilagođava novim sredinama. Autorica joj nije smjela prišiti samoomalova-

žavanje, premda je to osjećajna realnost mnogih pubertetlija. Za one koji osjećaju posljedice samoomalovažavanja, roman je dobar recept kako ojačati samopouzdanje.

Od prve do posljednje stranice romana naglašava se kako je prijateljstvo važan odnos dvoje ljudi i kako ga treba njegovati. Kao da se između redaka skriva biblijska poruka „tko prijatelja nađe, našao je blago“ i Erazmusovo mišljenje da je „prijatelj potrebniji od vatre i vode.“

Napokon, tko traži – nađe! Tako je i Maja pronašla najbolju prijateljicu. Slučajno i spontano. Kada i gdje, prepuštam da otkriju čitatelji.

Još se mnogo novosti dogodilo u Majinoj obitelji. Stiže prinova, a mama je napokon odlučila da se do daljnjega ne sele! „Dosta su Maju potucali po svijetu i vrijeme je da misle i na nju...“, napokon zaključuje. Tata umjetnik nije rekao ništa. Doista, prilagodljiv neki umjetnik, premda povijest umjetnosti ne poznaje puno prilagođenih i prilagodljivih umjetničkih duša. Malo tanko. Ali zašto ne? Književnost je zapravo fikcija. Kao i roman *Neprilagođena*. Zanimljiva fikcija. Čitka i pitka. Napisan u *ich-formi*, iz Majine perspektive zvuči još pitkije.

Martina Jurišić

ARTIFICIJELNA ADOLESCENCIJA

Mirjana Mrkela. 2014. *Mea, mlađa sestra.*

Zagreb: Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade

Porast proizvodnje domaćeg predadolescentuskog i adolescentuskog romana odražava dvostruki paradoks. S jedne strane, popularnost je adolescentskih tema vidljiva samo u književnika koji o njima pišu, dok o krajnjem recipijentu, čitatelju, ne postoje povratne informacije, no s obzirom na sveopće stanje u hrvatskoj književnosti, može se zaključiti kako statistika ne bi bila zadovoljavajuća. S druge strane, postoji i određeni nesrazmjer između proizvodnje i sadržaja, tj. iako je sve više autora koji pišu (pred)adolescentSKU književnost, svi oni dijele jedan tematski/sadržajni obrazac koji varira jedino s obzirom na vrijeme i mjesto radnje te imena protagonista. Situaciju bih mogla usporediti s 19. stoljećem i širokom proizvodnjom čudorednih pripovijedaka, samo što u 21. stoljeću dominira proizvodnja *detabu-izirane* književnosti.

Mea, mlađa sestra (Biblioteka velika, 2014) autorice Mirjane Mrkele, još jedan je u nizu domaćih predadolescentSKIH romana, u kojem pratimo godinu dana života protagonistice Lidije. S obzirom na slične (pred)adolescentSke romane, glavna bi se protagonistica mogla okarakterizirati kao netipična tinejdžerica iz dva razloga: (1) diskurzivni okvir unutar kojeg je smještena nije toliko usmjeren na tipične motive (pred)adolescentSKOGA romana kao što su izgled, prve ljubavi, prvi seks, pijanstva i ovisnosti. Svi navedeni motivi u drugom su planu ili su uzgred spomenuti kao nešto što se događa drugima, ali ne i Lidiji; (2) svijet je protagonistice usmjeren na školu, znanstvenu karijeru matematičarke, vjeru, rodnu problematiku i obitelj. Navedeni motivi potaknuli su me na isticanje nekoliko bitnih elemenata koji su vidljivi u

ovom romanu, ali se jednako tako mogu primijeniti i na šire područje (pred)adolescentškoga romana.

(1) Konstruiranje protagonistica na dvama suprotnim temeljima¹: lakomislene i površne adolescentice sklone eksperimentiranju, većinom loše učenice koje krajnju sreću i realizaciju sebe pronalaze u muškom subjektu te s druge strane, racionalne i odgovorne adolescentice, dobre učenice koje promišljaju o svojoj budućnosti te se, u većini slučajeva, ne pokušavaju realizirati kroz pronalaženje adekvatnoga partnera. Protagonistica romana *Mea, mlađa sestra* pripada posljednjoj skupini što se lako može iščitati iz njezine usredotočenosti na školu, želje za znanstvenom karijerom u matematici, iz promišljanja o stvarima netipičnim za njezine godine, iz diskursa ispunjena intelektualizmima, razmišljanja o vjeri i društvenim nepravdama. U širem kontekstu ovaj način oblikovanja likova u hrvatskoj književnosti za mlade svjedoči o nepostojanju *središnje struje*, već o egzistiranju dviju suprotstavljenih krajnosti, pri čemu je potrebno istaknuti kako se to odnosi isključivo na ženske protagoniste koji su u 21. stoljeću većinom no-

sitelji radnje. Muški protagonisti sporedni su likovi, ali su također prikazani iz dvaju suprotnih očista: (1) loš dečko (*bad boy*) u kojeg se glavna protagonistica isprva zaljubljuje i zbog kojega pati, no na kraju ipak uviđa svoju zabludu; (2) prijatelj koji pomaže u potonjoj situaciji, potajno je zaljubljen u glavnu protagonisticu što se pri kraju otkriva te oni postaju sretan par. Oba načina konstruiranja likova u (pred)adolescentškom romanu održavaju specifične stereotipe o romantičnoj ljubavi i društvenim projekcijama o adolescentškom razdoblju.

Spomenute društvene projekcije o adolescenciji nadovezuju se na drugi element (2) karakterističan za obje konstrukcije ženskih protagonista, a to je težnja za što uspješnijim prevladavanjem adolescencije kao prijelaznog razdoblja u kojem pojedinac treba uspješno proći inicijaciju u svijet odraslih. Istu težnju pokazuje i Lidija. U trenutku kada saznaje da joj je majka trudna optužuje oca da je „silovatelj“, no nakon burne reakcije Lidija razmišlja:

...Ali, što da radim? Kako ću se ispričati? Trebam li početi plakati? **Ne, to rade mala djeca! Nisam više dijete. Ipak nerazborita sam i nezrela.** Sad uviđam. (25)

¹ Smatram da je jedino autorica Nada Mihelčić uspjela uspješno spojiti elemente jednog i drugog tipa adolescentice te proizvesti *realnu* protagonisticu u svojim djelima.

Društvena konstrukcija o adolescenciji kao inicijacijskom razdoblju stvara pomutnju u svijesti adolescenata/adolescentica što je vidljivo i na citiranom primjeru. Lidija nije više dijete po nekim društvenim standardima, ali ti je društveni standardi jednako tako ne smatraju ni odraslom osobom. Koliki je nesrazmjer između svijesti adolescenata i društvenih očekivanja, vidljivo je u izjavi kojom odlomak završava, a gdje se očituje Lidijina još uvijek *djetinja* svijest:

„No, ne želim priznati kako se kajem“ (25).

Barbara Pleić Tomić u radu *Skoro pa ljudi: društvene predodžbe o djeci i njihove praktične primjene*² navodi kako se prihvaćanje „(...) mjera odraslosti smatra ključnim elementom pravilnog sazrijevanja. (...) Put u zrelost podrazumijeva pronalaženje svog mjesta unutar suprotstavljenih silnica moći, usvajanjem i usavršavanjem metoda podložnosti i otpora.“ Lidija, kao i većina drugih protagonistica (pred)adolescentskih romana, još uvijek nije prihvatila mjere odraslosti niti je pronašla svoje mjesto unutar suprotstavljenih silnica moći upravo zato što se nalazi u prijelaznom razdoblju kada je

društvene strukture postavljaju između ideologija o *nerazboritom* djetinjstvu i *razboritoj* odraslosti, a postati poželjnim članom društva podrazumijeva odbaciti prvu i prihvatiti drugu ideologiju, iako su obje konstrukt odraslih. Težnja za što bržim odrastanjem očituje se u dvama motivima: prenamagana racionalnost i odgovornost (čemu teži Lidija) te prenamagano eksperimentiranje s alkoholom, cigaretama, seksualnošću itd. (što je ujedno znak bunta, znak odraslosti, ali i znak mučnog procesa prijelaza).

Specifičnost domaće (pred)adolescentske književnosti ovoga stoljeća vidljiva je i u sve češćem tematiziranju rodne problematike i feminizma, što bih označila kao treći element. S jedne je strane senzibiliziranje mladih za te teme hvalevrijedan pothvat, no s druge strane one sve više poprimaju obilježja trivijalnoga. Njihova se trivijalnost očituje u dva aspekta: (1) ovostoljetnu (pred)adolescentku književnost obilježila je dominacija ženskih likova. No, bez obzira na taj svojevrstan *napredak* u kojem su žene postavljene u središte književne radnje, one su i dalje u većini djela pasivni objekti podložni roditeljima, društvenim stereotipima i muškarcima. Iako muškarci kao što je već navedeno imaju ulogu sekundarnoga protagonista, oni i

²<http://muf.com.hr/2015/09/23/skoro-pa-ljudi/> pristup ostvaren 24. 9. 2015.

dalje prevladavaju kao aktivni subjekti; (2) tematiziranje konkretnih diskriminirajućih situacija, ali bez mogućnosti njihova razrješavanja. Drugim riječima, hrvatska književnost za mlade ne posjeduje *psihorelaksirajući čimbenik*³ kada se bavi rodnom diskriminacijom. Čini se kako uvođenje sporne teme služi samo kao popunjavanje sadržaja i odraz popularizma današnjice. Potonji je element posebno vidljiv u romanu Mirjane Mrkele gdje autorica živo opisuje patrijarhalni sustav u dalmatinskoj sredini u kojoj Lidija odrasta. Protagonistica je svjesna diskriminacije, ali ne pruža otpor, već ostaje pasivni promatrač/objekt. Kako bi se predočio patrijarhalni sustav u kojem Lidija boravi navodim nekoliko primjera iz knjige:

Kod nas u selu, mudonje su uvijek povlašteniji od pišulja. (...) Broj ženskinja je nebitan. Treba im kuran, nasljednik i budući vođa horde! (18)

Žena nema nikakvih prava, to se samo po sebi razumije. Muškarci o svemu odlučuju. Mama zna reći: – Možda je i bolje! 'Vako nismo ništa krive! (30)

Žene zauvijek ostaju samo krave, potrebne su za rasplod i mužu.

³ Termin Tee Škokić iz knjige *Ljubavni kôd: ljubav i seksualnost između tradicije i znanosti* (2011)

(31)

Po tko zna koji put sanjarim o Mei. Ne bi li bilo bolje da se rodi kao muškarac? Time bi izbjegla mnoge nedaće. Jer muški rod tako čvrsto drži primat, da ni dvadesetprvo stoljeće u tome ne će donijeti znatniji pomak. (44)

Čuvši vapaj brata u nevolji, stric će spremno priskočiti, urgentno teoretizirajući o prednostima patrijarhalnog ustroja, ili prorokujući skorou propast tog istog, izopačenog, cilog sveta.

– E, br'te, ne triba žensko slati ni da kvas kupuje! Kuću bi one raskuć'le, samo da in je dati. (62)

Iako Lidija zrelo i jezgrovito opisuje *mentalitet* sredine u kojoj odrasta te ga kritički promišlja, ona se ipak ne bori protiv takva stava, već dodaje:

Slušam i ne slušam, znajući da ove njihove mudrolije ne treba shvaćati doslovce. To je samo mala scenska igra koju je najbolje gledati kroz prste. Nikada nećemo ove pučke artiste upitati zašto tako nastupaju, jer nitko zapravo ne želi pokvariti predstavu. Čak da se koje žensko čeljade sad i stane buniti, ni to ne bi bilo izvan kodeksa. (62)

Vedrana Lovrinčić u članku *Bećarske provokacije*⁴ kontekst žen-

⁴ <http://muf.com.hr/2015/10/01/becar->

ske šutnje kao reakcije na mušku provokaciju objašnjava citatom Emily Heist Moss⁵ kako se „djevojke uči da ublaže svoje stavove kako ne bi zvučali radikalno i ljuto, da ne budu glasne i izravne kako ne bi preplašile i od sebe otjerale muškarce, da ne prave scene“, dok Maša Grdešić u radu *Zamke pristojnosti*⁶ ističe kako muškarci „itekako računaju na našu društvenu kondicioniranost kao djevojaka, žena ili načelno pristojnih osoba koje će im dopustiti takvo grozno ponašanje. Računaju na to da ćemo kao dobro odgojene djevojke biti prepristojne da izazovemo scenu.“ Ta je *zamka pristojnosti* vidljiva i u Lidijinu slučaju pri čemu ona dodatno naglašava kako je svaka pobuna i sama dio muškog/patrijarhalnog kodeksa zbog čega ona ne poduzima ništa kako bi se oduprla provokacijama, već ublažava svoje stavove te smatra kako je sve što se odvija pred njenim očima ionako *predstava*. Navedeni razlozi svu priču o rodnoj problematici i feminizmu u hrvatskoj (pred)adolescentskoj književnosti čine trivijalnom, budući da ne nudi nikakvo smisleno rješenje.

ske-provokacije/ pristup ostvaren 1. 10. 2015.

⁵Američka blogerica, uglavnom piše o rodnoj problematici, politici i feminizmu. Radovi joj se objavljuju i u časopisima kao što su *Jezebel*, *The Huffington Post* itd.

⁶<http://muf.com.hr/2015/06/23/zamke-pristojnosti/> pristup ostvaren 1. 10. 2015.

Posljednji element koji bih izdvojila inače nije toliko zastupljen u (pred)adolescentskoj književnosti, a tiče se tematiziranja religioznosti. Jednako kao i pisanje o rodnoj problematici i feminizmu, pisanje o religioznosti nema neku smislenu umjetničku ili egzistencijalnu funkciju. U ovom romanu autorica tematizira religioznost, pri čemu je naglašen kršćanski svjetonazor glavne protagonistice, dok se kao *drugi* navode Jehovini svjedoci i ateisti koje Lidija pokušava shvatiti:

Uostalom, zašto bih odbila jednu različitost više? Svikla sam već na tolike, zašto ne bih i na ovu? Ne mogu povjerovati da se u Taniji krije neka potencijala opasnost za moju dušu. Hoće li me, zaista i jedino, moja privrženost katoličanstvu, spasiti od pakla? (127)

Iako autorica ovim motivom želi ukazati na važnost tolerancije i uvažavanja drugačijih, ipak to čini na sasvim neobičan način. Naime, Lidija ne prihvaća *druge* jer ih razumije, već ih prihvaća kao nešto što se *mora*, pri čemu i dalje propitkuje ispravnost svoje odluke. Pisati o kompleksnoj temi kao što je religioznost u žanru kao što je (pred)adolescentska književnost očito nije dovelo do željenoga cilja, budući da ostavlja dojam suvišnosti

i nedovoljno razrađenog motiva.

Većina se istaknutih elemenata može pronaći u velikom broju (pred)adolescentских romana što samo svjedoči o neinovativnosti i nepostojanju poticaja za stvaranje drugačijih sadržajnih struktura unutar hrvatske književnosti za mlade. Mirjana Mrkela, u romanu *Mea, mlađa sestra*, proizvodi kontekst utemeljen na obrascu koji dominira gotovo petnaest godina u hrvatskom (pred)adolescentском romanu, no autorica pokazuje i određene odmake unutar propisanog okvira, prvenstveno u

korištenju intelektualizama, dijalektalizama i detaljnom isticanju patrijarhalnoga mentaliteta dalmatinske sredine (iako ne daje mogućnost aktivnoga ženskog otpora). No, potrebno se je zapitati jesu li pojedinačne devijacije unutar *propisanoga* obrasca dovoljne ili je potrebna potpuna dekonstrukcija hrvatskog (pred)adolescentškoga romana koji sve više ulazi u sferu krajnje trivijalnog žanra? S obzirom na paradoksalan odnos ponude i potražnje, autori bi svakako trebali razmišljati o pronalaženju novih i drugačijih sadržajnih obrazaca.

FIKCIJA, PRIVATNO, TRIVIJALNO: REPREZENTACIJA ŽENSKOG U (PRED)ADOLESCENTSKOM ROMANU

Ljiljana Jelaska. 2014. *Leti, leti*. Rijeka: Studio TIM.

Fiktivni dnevnički zapis književni je oblik u kojem se možda najbolje artikulira suvremena hrvatska (pred)adolescentска književnost. U većini književnih djela potonjeg žanrovskog određenja iščitava se opis života uglavnom ženskih protagonistica unutar određenoga vremenskog razdoblja, a iz čije priče, iako ograničene vremenom i prostorom, saznajemo o njihovoj proš-

losti i mogućoj budućnosti. Razvojem diskursa, suvremenu hrvatsku (pred)adolescentску književnost karakteriziraju dva elementa: središnje mjesto u narativu počinju zauzimati ženski likovi, protagoniste, dok najčešća književna forma postaju fiktivni dnevnički zapisi ili dnevničke crtice zbog čega je (pred)adolescentска književnost uglavnom usmjerena na privatnu sferu, tj.

više se ne može pronaći „pobunjeni“ adolescent. Oba navedena elementa svjedoče o kontradikciji unutar hrvatske (pred)adolescentske književnosti: ženski likovi preuzimaju primat unutar žanra, ali time žanr postaje sveden isključivo na privatnu sferu bez mogućnosti širega javnog djelovanja. Na taj se način može opisati većina recentnih hrvatskih (pred)adolescentskih romana pa tako i roman *Leti, leti* autorice Ljiljane Jelaske. U romanu je kroz fiktivne dnevničke crtice napisane izmaštanom prijatelju u Francuskoj prikazana jedna godina u životu četrnaestogodišnjakinje Eme, u kojoj se može saznati o prošlosti, budućnosti i svim nedaćama sadašnjosti u Eminoj užoj okolini.

Roman Ljiljane Jelaske ne donosi inovacije unutar žanra, već se nalazi u dobro znanim okvirima specifičnim za hrvatsku (pred)adolescentku prozu. Teme oko kojih autorica izgrađuje narativ mogu se pronaći u većini nedavno objavljenih (pred)adolescentskih romana: izgled odnosno tijelo i tjelesno, prva zaljubljenost, prvi seks, problematično ponašanje te eksperimentiranje. S obzirom na to, iščitavajući roman *Leti, leti* nametnula su se dva problema koja se prepoznaju kao ključna u diskursu suvremene (pred)adolescentske književnosti: problem realističnosti te problem izostanka javnoga djelovanja.

Žanr (pred)adolescentske književnosti prvenstveno teži realističnosti, tj. opisuje probleme koje autori smatraju primarnima u životima adolescenata. No s druge strane, ta potreba za realnim, hiperprodukcijom istih tema, postaje sve više trivijalna projekcija te ima sve manje veze sa stvarnim adolescentskim svijetom. U cjelini, realnost (pred)adolescentske književnosti poprima oblik fikcije u teorijskom kontekstu književnosti kao produkta mašte te s obzirom na realističnost stvarnoga svijeta, onoga što je zbiljsko. Realizam zastupljen u ovome žanru izgrađuje se na gomilanju problema koji su uglavnom povezani s nametnutim tabuima. Također, svaki je problem svojvrstan poligon koji autorima služi za promicanje određene lekcije ili po(r)uke.

Problem izostanka javnoga djelovanja adolescenata povezan je sa žanrovskim usmjeravanjem diskursa na privatnu sferu. U dekonstrukciji navedenoga problema nameću se dva razloga od kojih je prvi svakako dominantna predodžba o adolescenciji kao razdoblju u kojem su mladi uglavnom usmjereni na sebe i svoje probleme. Tako i u romanu *Leti, leti* čitatelj prati radnju koja je vezana uz Emu, njezinu obitelj i prijatelje, dok o svijetu izvan toga uskoga kruga čitatelja ne saznaje ništa. S druge strane, pojedini problemski sklopovi zadiru i u sferu javnoga interesa, po-

put adolescentske trudnoće, nasilja u vezama, eksperimentiranja s drogom i alkohola, no i te su epizode prikazane kao dio pojedinačnih tragičnih sudbina.

Kao drugi razlog izostanka javnoga djelovanja navela bih formu (pred)adolescentske književnosti. Dnevnička forma svojom strukturom i procesom unutar kojeg nastaje predstavlja privatni čin. No ograničenost na privatnu sferu nije karakteristika jedino djela napisanih u formi dnevničkih zapisa/crtica, već i u onima koji narativ oblikuju i na drugačiji način. Ta specifičnost (pred)adolescentske književnosti utoliko je značajnija što većinu glavnih i sporednih protagonistica čine ženski likovi. Iščitavajući dnevnik Ivane Mažuranić, Dubravka Zima navodi tri načina čitanja i tumačenja spisateljičinih dnevničkih zapisa: razina javnog, odnosno društvenog života; javno koje je postalo privatno, a povezano s promišljanjem o ženi, ulozi žene i ženskoj reprezentaciji te privatnost adolescencije, tj. dnevničko zapisivanje kao privatni čin. Uz navedeno Zima kao važan aspekt dnevnika Ivane Mažuranić ističe i političko koje je procesom dnevničkog zapisivanja postalo privatno. Fiktivni dnevnički zapis u romanu *Leti, leti* s dnevnikom Ivane Mažuranić korespondira u trećoj točki te djelomično u prvoj, budući da se pod

društvenim životom protagonistice Eme smatraju problemski sklopovi koji su temeljna veza s ostalim, sporednim likovima romana. Pitanje ženskog Emine dnevničke crtice ne tematiziraju, dok je reprezentacija ženskog svedena na trivijalne elemente kao što su izgled/tjelesno i materijalno. S obzirom na to ženske protagonistice u (pred)adolescentskim romanima, iako zauzimaju središnje mjesto unutar diskursa, više u radnji sudjeluju kao promatračice i zapisivačice, nego kao aktivni subjekti.

Neizostavan dio privatne sfere (pred)adolescentskih romana čini detabuiziranje tzv. tabu-tema, a među njima dominira (prvi) seksualni odnos. Značenje koje se pridaje seksualnim odnosima u (pred)adolescentskim romanima podudara se s teorijom Michaela Foucaulta koji u knjizi *Znanje i moć* navodi kako svatko mora proći kroz seks da bi imao pristup vlastitoj pojmljivosti, cjelini svoga tijela i svom identitetu, a iz potonjega, ističe Foucault, proizlazi strahopoštovanje i značenja koja se seksu pridaju. On kroz stoljeća postaje važniji od naše duše, tj. „seks postaje vrijedan smrti.“¹ Seks, u (pred)adolescentskoj književnosti, postaje osnovica adolescentskog identiteta. U knjizi Ljiljane Jelasko protagonistica nije spolno aktivna, no sve njezine

¹ Foucault, M. (1994). *Znanje i moć*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

prijateljice jesu. Emino neparticipiraju u seksu, kao nečemu toliko bitnom za izgradnju njihova identiteta, djelomično nailazi i na osudu:

Ti ili doista ne znaš o čemu ja govorim ili ne želiš znati! Zar doista ne znaš da ste ti, Tereza i još par cura jedine jungferice u razredu ?! (117)

Potonju spoznaju Ema izravno povezuje sa svojim identitetom, dok neizravno njezina izjava upućuje na važnost koja se pridaje spolnom odnosu u određivanju pojedinca:

Najviše me povrijedilo to što sam u razredu prešutno okarakterizirana kao konzerva koja samo mlati jezikom, a o konkretnom nema pojma. (117)

Iako je seksualnost vezana uz privatnu sferu, istovremeno ona postaje jedini način javnoga priznanja i procjenjivanja nečijega identiteta u društvu. Stupiti u spolni odnos znači detabuizirati, iskazati bunt prema svijetu odraslih i djelomično participirati u njemu. No, kako navodi Foucault, treba imati na umu kako „da“ seksu ne znači „ne“ moći, već se time slijedi nit općega mehanizma seksualnosti, a ironija je toga mehanizma što „(...) nas navodi na uvjerenje da se radi o našem oslobođenju.“²

Emine dnevničke crtice obavje-

² Ibidem

štajnog su karaktera, s obzirom na teoriju Andreje Zlatar koju prenosi Dubravka Zima³, te se ne mogu iščitavati kao „dobra literatura“, epitet koji Andrea Zlatar pridaje dnevnicima pisaca i spisateljica. Osim potonjeg elementa, dnevničke crtice u romanu Ljiljane Jelasko podsjećaju na svojevrsan adolescentski *self-help* gdje autorica nizom primjera „olakšava“ mladima prijelaz u željenu odraslu dob. Zanimljivo je da se u pogovoru knjizi takva funkcionalizacija i izriječkom navodi: autorica svojom pričom daje čitateljima nadu u bolji život.

Roman *Leti, leti* spoj je već dobro poznatih (pred)adolescentских tema i pokušaja stvaranja adekvatne književnosti. Usmjeravajući se većinom na ženske protagoniste, sustav koji izgrađuju ti pokušaji odraz je kapitalističko-patrijarhalnog društva u kojem ne postoji nada za bolje sutra, posebno za mlade djevojke, budući da se ni u literaturi ne mogu izboriti za javnu dimenziju svojega identiteta. Trivijalizirajući ženskost i adolescenciju, hrvatska književnost za mlade postaje aktivni promicatelj društvenih stereotipa i predrasuda s malom mogućnošću za ikakvu promjenu.

³ Zima, D. 2013. „Adolescentska književnost i adolescentica. Javni i privatni lik adolescentice u drugoj polovici 19. stoljeća“. U: *Veliki vidar – stoljeće Grigora Viteza*. Marina Protrka Štimec, Diana Zalar, Dubravka Zima, ur. Zagreb: Učiteljski fakultet.

Nada Kujundžić

IZ ŽIVOTA OSNOVNOŠKOLACA

Jasminka Tihi-Stepanić. 2014. *Baš kao Harry Potter*.
Ilustrirala Branka Hollingsworth. Zagreb: Alfa.

Jasminka Tihi-Stepanić popularna je i rado čitana domaća spisateljica za djecu i mlade. (Pred)adolescenti čitatelji izvrsno su prihvatili njezine romane *Imaš fejs?* (ovjenčan nagradom Mato Lovrak 2011.) i *Bacit ću ti kompjutor kroz prozor* (2013) koji obrađuju njima bliske teme poput odrastanja, odnosa s vršnjacima i članovima obitelji te zamki virtualnih svjetova. Spomenute teme u središtu su i autoričine prve zbirke priča *Baš kao Harry Potter*.

Zajednički nazivnik devetnaest priča okupljenih u ovoj zbirci (neke od njih već su objavljene u časopisima *Modra lasta*, *Naša djeca* i *Književnost i dijete*) život je učenika završnih razreda osnovne škole. Oni se zaljubljuju („Ošišala sam te u križ“), sanjare, brinu se zbog loših ocjena („Kako me povijest spojila sa Stelom“), jadikuju jer su prisiljeni ljetovati sa „starcima“ („Univer-

zalni pseći jezik“, „I ti si sa starcima na moru“), druže se s vršnjacima, a katkad upadaju i u neprilike, najčešće uzrokovane lošim odlukama ili žarkom željom da zadive svoje simpatije („Božanska narukvica s kristalnim patuljcima“), odnosno vršnjačku okolinu („Priča o dječaku koji je zaboravio gdje je parkirao svoj bicikl“). Riječ je dakle o temama bliskima mladenačkom čitatelju koji će u zanimljivim, duhovitim, a možda i tužnim zgodbama nerijetko prepoznati sebe. Čitateljsku identifikaciju i zanimanje za pripovijedano dodatno pojačava naracija u prvome licu, prisutna u svim pričama. Tri pripovjedačice i šesnaest pripovjedača često se izravno obraćaju čitatelju, osvještavajući vlastitu pripovjedačku poziciju: „Najradije se ne bih prisjećao strave koja se zove ljetovanje s roditeljima, ali moram jer je to potrebno da biste razumjeli priču koju ću vam ispri-

povijedati“; „idemo redom, kao što je i red kad se priča“; „Zaboravila sam spomenuti mamu, tatu i sestru, ali to je samo zato što oni za ovu priču nisu nimalo bitni kao likovi“, itd. Dinamično pripovijedanje velikim se dijelom odvija kroz živopisne dijaloge obilježene suvremenim mladenačkim žargonizmima i kajkavskim dijalektom.

Junake i junakinje priča Jasminke Tihi-Stepanić najvećim dijelom muče školske, obiteljske i ljubavne brige – kako se svidjeti mladiću koji ni ne primjećuje da si samo zbog njega nokte obojila u „plavu boju Dinama“ („Vidovnjakinja“)? Kako preživjeti ljeto u opustjelom gradu („Poslije sunca dolazi kiša“), a kako na moru u društvu roditelja kojima je „glavna atrakcija izležavanje na luftićima“ („I ti si sa starcima na moru“)? Kako izaći na kraj s majkom koja te (u javnosti!) naziva svojim anđelom („Anđele moj“), a kako s onom koja ti neprestano prigovara jer nisi pospremio sobu („Sutra“)? Većina priča duhovito je intonirana i tematizira uobičajene probleme s kojima se susreću mladi te manje nesuglasice koje često imaju duhovite posljedice (npr. u priči „Sutra“ Branimirova majka slijedi primjer svoga neurednog sina i prestaje pospremati stan). No čak i takve priče (uglavnom neizravno) otvaraju brojna etička pitanja i ukazuju na razne društvene probleme.

Manji broj priča otvoreno zahvaća u osjetljivije teme kao što su rastava braka i odnosi između (pred)adolescenata i novih partnera njihovih roditelja („*Sorry*, stari moj“), bolest i uz nju vezane socijalne stigme („Dodatna oprema“), te ambiciozni roditelji opsjednuti školskim uspjehom svoje djece („Petice, petice, samo i isključivo petice“). Među ovim, provizorno nazvanim, problemskim pričama, posebno se ističu „Dodatna oprema“ u kojoj mladića koji pati od šećerne bolesti pomisao na mogućnost padanja u komu čime bi se, uvjeren je, „[o]sramotio (...) pred razredom i svima pokvario raspoloženje“, odvrća od odlaska na maturu te „Boca istine“ čija protagonistica (kći upravitelja lunaparka koji zbog naravi svoga posla često seli svoju obitelj) žarko želi negdje pripadati i stvoriti krug prijatelja.

Bez obzira na konkretnu tematsku preokupaciju, priče u ovoj zbirci na nenametljiv način promiču toleranciju i prihvaćanje različitosti, kompromis i suradnju, marljivost, ljubav prema čitanju, te prihvaćanje i zadovoljstvo sobom. Osobito se dosljedno promovira ljubav prema čitanju, uglavnom neizravno (npr. protagonista „Univerzalnog psećeg jezika“ romani Kena Folletta spašavaju od dosade na ljetovanju „bez interneta, bez igrice i bez *fejśa*“), a posve eksplicitno u

priči „Poslije sunca dolazi kiša“ čija se protagonistica identificira kao zaljubljenica u pisanu riječ: „Ja volim čitati i mislim da je to skroz *cool*, iako mnogi čitanje smatraju najdosadnijim i najglupljim načinom ubijanja vremena. Ja ne čitam da ubijem vrijeme, nego zato jer volim čitati“.

Pozitivna valorizacija obitelji i prijateljstva naročito dolazi do izražaja u fantastično profiliranoj priči „Igrač“ u kojoj se zaljubljeniku u *online* igricu *World of Warcraft* pruža mogućnost prelaska u virtualni svijet. Iako virtualna egzistencija junaku nudi beskrajne mogućnosti, stvarni svijet u kojem su njegova obitelj, prijatelji i simpatija na koncu ipak odnosi prevagu. Uz izuzetak nekoliko pripovijesti čija se radnja odvija u primorskim kra-jolicima, većina priča smještena je u prostor Velike Gorice, grada u kojem živi i radi i sama autorica.

Njezin humorističan, lepršav i zaigran stil naročito dolazi do izražaja u pričama koje se poigravaju žanrovskim konvencijama, kao što je blaga parodija detektivskog *noir* diskursa „Kako je dolijao Roki Mašina“. Pripovjedač Filip, strastven gledatelj detektivskih serija koji za sebe drži da ima „policijski nos“, i sam se nađe u ulozi istražitelja kad se njegova simpatija odluči sastati s neznancem kojega je upoznala na Facebooku. Autorica se na duhovit način referira na vlastiti ro-

man o opasnostima koje vrebaju na društvenim mrežama *Imaš fejs?* koji Filipova simpatija „obožava“ (on sam ne smatra da je roman „nešto posebno“). Nažalost, u mrežu metatekstualnih referenci i duhovitih autorefleksija samog pripovjedača koji ulogu detektiva shvaća vrlo ozbiljno, upleteni su i pokroviteljski komentari na račun njegove simpatije kojoj „bistrina nije jača strana“, ali je zato „dovoljno lijepa da ne mora biti previše pametna“.

Zbirke priča o mladima i za mlade, kojih je u posljednje vrijeme sve više na domaćim knjižarskim policama, kreću se u rasponu od duhovitih zgoda kojima je cilj razonoditi čitatelja, do ozbiljnijeg štiva koje obrađuje teme kao što su međuvršnjačko nasilje i nasilje u obitelji, ovisnosti i socijalne nejednakosti (npr. djelo Đurđice Stuhlreiter *Kao da se ništa nije dogodilo* objavljeno 2012.). *Baš kao Harry Potter* uspješno kombinira problemsko i zabavno štivo, pri čemu sadrži suptilno poučnu notu, odnosno ukazuje na odabrane društvene i ineprobleme. Ime autorice vrlo čitanog romana *Imaš fejs?* zbirci će zasigurno osigurati put do mladih čitatelja, a priče iz života njihovih vršnjakinja i vršnjakinja, koje su im jezično i sadržajno bliske, lako će zadržati njihovu pozornost nudeći im obilje materijala za razonodu i poticaja na razmišljanje.

ZA BOLJI, TOLERANTNIJI SVIJET

Silvija Šesto. 2014. *Palac Sim palac Tam*. Ideja i fotografije Ana Šesto. Ilustracije i dizajn Davor Šunk. Zagreb: Naklada Semafora d.o.o.

Kritički se osvrnuti na djelo koje je već ovjenčano prestižnom (iako, sudeći prema medijskim objavama, sada već ugaslom) nagradom Kiklop za najbolju knjigu za djecu i mlade, prilično je nezhvalan posao. Srećom, u slučaju inovativne te vizualno i sadržajno bogate slikovnice *Palac Sim palac Tam* koju potpisuje autorski trojac u sastavu Silvija Šesto, Ana Šesto i Davor Šunk, lovorike su i više nego zaslužene.

U središte te kreativne i poučne fotoslikovnice, objavljene u biblioteci Šarena nakladničke kuće Semafora, nalazi se djevojčica Sonja, točnije njezin lijevi (Sim) i desni (Tam) palac. Sve započinje prilično idilično: Sim i Tam odlično se slažu i dobro surađuju, no stvari se stubokom mijenjaju kad Sonja krene u školu gdje s vremena na vrijeme mora podići ruku. U nižim razredima situacija je još koliko-toliko pod kontrolom: brižna i pažljiva djevojčica trudi se dizati i desnu i lijevu ruku, kako se ni jedan palac ne bi osjećao zanemarenim. Međutim, kada na satovima povijesti Sim i Tam doznaju

da je život gladijatora u rimskim arenama ovisio o položaju carskog palca, silno se uobraze. Još gore, počnu se prepirati jer obojica žele biti palac Gore. S vremenom svađe postaju sve intenzivnije i izbijaju oko običnih sitnica: kojim palcem Sonja više gladi bradu, a kojim jede šlag? Koji će palac biti bliže prozoru u avionu, a kojega će Sonja nalakirati? Uhvaćena između dvije vatre, najviše pati upravo Sonja koja usprkos silnom trudu ne može udovoljiti vječno nezadovoljnim palčevima, a njihove neprestane razmirice negativno se održavaju i na njezinu kvalitetu života. Na kraju, Sima i Tama toliko zaokuplja njihova glupa svađa – „Jer, na kraju krajeva, sve su svađe glupe. Provjereno!“ – da i zaboravljaju na Sonju. Umjesto da se s njome raduju zbog udaje za ljubav iz školskih klupa, njih više zanima kojim će od njih Sonja držati svadbeni buket. Štoviše, njezina sreća i uspjesi (završen studij na medicinskom fakultetu, zaposlenje i sl.) za njih su samo povodi za uvijek nove svađe. Doduše, pogled na složne palčice na rukama Sonjino-

ga novorođenog djeteta natjera ih da se posrame i razmisle o vlastitom ponašanju, no i to je primirje kratkoga vijeka.

Kroz likove dvaju naizgled identičnih, ali vrlo svojeglavih palčeva, Silvija Šesto na efektan i poentiran način progovara o „toleranciji i posljedicama njenog odsuća“ (37). Na pisanje o toj relevantnoj i aktualnoj temi Silviju Šesto potaknula je spoznaja o paradoksu suvremenoga društva u kojem se neprestano naglašava važnost mira i tolerancije, no koje je istovremeno doseglo „svojevrstan maksimum netolerancije, nehumanosti, otuđenja svake vrste i tupe sebedostatnosti, one vrste sebičnosti koja čak ni na tren ne zadovoljava ni nositelja ni ‘primatelja’“. Svi, dakle, posjedujemo svijest o važnosti tolerancije, kompromisa i prihvatanja različitosti, no to ne znači da se uvijek ponašamo u skladu s tom spoznajom. Sebičnost i konzumeristički imperativ trenutačnog zadovoljenja vlastitih potreba često nas čine neosjetljivima za potrebe osoba koje nas okružuju. Nadalje, vođeni isključivo osobnim interesima i željama, zaboravljamo da naši postupci, čak i oni usmjereni isključivo na nas same, nužno utječu na našu okolinu. Tako posljedice vlastitih (loših) postupaka ne osjećaju samo Sim i Tam, već i Sonja i svi s kojima ona dolazi u

doticaj, poput njezinih pacijenata i članova njezine obitelji. O tome možda najrječitije svjedoči prizor prometne nesreće koju palčevi nehotice prouzroče. Kad posvađani Sim i Tam počnu vući Sonju svaki na svoju stranu, ona ostaje stajati na ulici raširenih ruku poput prometnika: „Palac Sim je vukao na lijevu stranu, palac Tam na desnu stranu, a pješaci, biciklisti i automobili nisu znali kuda, pa su se pošteno istreskali“.

Ispredajući ovu zanimljivu i vrlo slojevitu priču Silvija Šesto služi se dinamičnim, jezgrovitim i humorom impregniranim rečenicama. Slikovit jezik prepun je inovativnih sintagmi i figura koje se često poigravaju osnovnim značenjem riječi ili izraza. Tako se, primjerice, kaže da „kad ljubav plane ne može se samo tako lako ugasiti. Uostalom, nitko i ne zove vatrogasce“, dok se izraz posvađati se na mrtvo ime tumači na sljedeći način: „Mrtvo ime? Kao Mrtvo more. Može li ime umrijeti? Iteka-ko. Nažalost, ime umre kad je svađa jako živa. Uslijedila je grobna tišina“. Kao što i priliči dvostruko diskurzivnom mediju slikovnice, sadržaj knjige ne prenosi se samo riječima nego i slikom. Tekst Silvije Šesto sjajno komplementiraju zanimljivi i duhoviti kolaži sastavljeni od fotografija i crteža za koje su zaslužni dizajner i crtač stripo-

va Davor Šunk (ilustracije) i fotografkinja i novinarka Ana Šesto. Svi kolaži rađeni su u crno-bijeloj tehnici koja odražava crno-bijeli, isključivi mentalitet Sima i Tama koji zauzimaju vrlo ekstremna i međusobno suprotna stajališta od kojih nisu spremni odstupiti. Na svim ilustracijama u prvom su planu fotografije palčeva (izuzetak je ilustracija u kojoj Sonja ruke drži u džepu, pa se Sim i Tam ne vide, i slika je posve crna) postavljenih u razne položaje i s različitim (narisanim) izrazima lica. Dodavanjem ekspresivnih očiju i usta ne samo da se uspješno dočaravaju (uglavnom ljutita) raspoloženja Sima i Tama, već se svakom od načelno identičnih palčeva dodaje njemu svojstven karakter. Na ilustracija-

ma je zamjetna stripovska ikonografija, vidljiva u oblačićima koji sadrže uglavnom onomatopajske riječi (bum, tres, zvrk, mljac, i dr.) te crtežima koji sugeriraju emocije (npr. tamni oblačići, munje i sl. koji označavaju ljutnju).

Izuzetno s(p)retan spoj verbalnoga i vizualnoga te kreativno i inovativno kombiniranje stripa, fotografije i crteža *Palac Sim palac Tam* izdvajaju iz domaće slikovničke ponude. Dodamo li tome snažnu i aktualnu poruku o važnosti kompromisa i tolerancije te toksičnosti sukoba i jednoobraznog mišljenja, koja se prenosi na zanimljiv i upečatljiv način lišen dociranja, jasno je da je riječ o djelu koje možemo preporučiti bez imalo zadržke.

SVE ŠTO STE ODUVIJEK ŽELJELI ZNATI O UMJETNOSTI (A NISTE SE USUDILI PITATI)

Vladimir Rismondo. 2014. *Zgode iz Mihine sobe, u koje su se umiješale teorija, umjetnost, Barbara i jedna slijepa mačka*. Ilustrirala Tena Letica Tkalčević. Zagreb: Muzej suvremene umjetnosti

Kako šestogodišnjoj djevojčici objasniti što je to pejzaž, pita se ugledni povjesničar i teoretičar umjetnosti Vladimir Rismondo u predgovoru knjizi *Zgode iz Mihine*

sobe, u koje su se umiješale teorija, umjetnost, Barbara i jedna slijepa mačka. Učene definicije i stručni žargon u spomenutoj nam situaciji neće previše pomoći (štoviše,

vjerojatno će nam odmoći). Spas se naime krije u jednostavnosti i „prevođenju“ apstraktnih pojmova na „običan“ jezik, odnosno u njihovu povezivanju sa svakodnevnim iskustvom. Drugim riječima, da bismo šestogodišnjakinji objasnili što je pejzaž, najprije ćemo ga morati pronaći u njezinoj okolini, „na putu od kuće do vrtića“. U protivnome, „zaludu je djevojčicu gnjaviti Cezanneovim pejzažima“.

Rismondo koji već ima mnogo iskustva u pisanju udžbeničke i priručničke literature (npr. udžbenik za 4. razred gimnazije *Povijest umjetnosti XX. stoljeća*) ovoga je puta odlučio maksimalno pojednostaviti osnovne pojmove iz područja vizualnih umjetnosti i približiti ih dječjim čitateljima. Kao što je vidljivo iz spomenutoga primjera šestogodišnje djevojčice, djeca najviše zanimanja pokazuju za stvari koje su im bliske, s kojima se susreću u svakodnevnom životu, stoga je autor za ovu prigodu udžbeničko-priručnički diskurs zamijenio crticama iz života jedne sasvim obične obitelji koju čine dvanaestogodišnji dječak Miha, njegova šestogodišnja sestra – „tužibaba“ Barbara, njihovi roditelji (nije nevažno da je mama slikarica) te slijepa mačka Husein. Ta strategija korištenja fikcijskoga teksta u edukativne svrhe potaknula je urednicu knjige Nadu

Beroš da *Zgode iz Mihine sobe* usporedi s romanom *Sofijin svijet* (1991) norveškoga književnika Jostaina Gaardera koji pustolovnu pripovijest o eponimskoj djevojčici koristi kao poligon za poučavanje o povijesti filozofije.

Priča o Mihinoj obitelji uglavnom je lišena vanjske događajnosti (u tom su smislu usporedbe s Gaarderovim opsežnim romanom koji povijest filozofije upliće u pustolovno-detektivsku priču tek djelomično opravdane). Drugim riječima, teško da bismo mogli prepričati radnju knjige jer radnje u punom smislu riječi zapravo i nema. Interakcije članova obitelji i svakodnevnih situacija u kojima se nalaze služe kao poticaj za promišljanja i raspravu o nizu pojmova iz područja vizualnih umjetnosti, ali i semiotike, lingvistike, estetike i filozofije. Najčešće su roditelji ti koji djeci skreću pozornost na određene pojave koje potom nastoje pojasniti, oslanjajući se uglavnom na dijalog kao sredstvo poučavanja. Obična, neuredna dječja soba tako postaje povod za razgovor o redu i kaosu, a blatne mrlje koje Miha ostavlja po zidovima za objašnjavanje razlika između crtanja i slikanja. Na primjeru obične izvrnute majice vješto se tumače pojmovi konstrukcije i arhitekture, dok mačka koja leži na tepihu postaje ilustracijom metafore.

Devetnaest crtica odnosno zgoda, da se poslužimo pojmom iz naslova, podijeljeno je u tri dijela, omeđena općim razmatranjima o teoriji (prvi dio), „malim“ i „velikim“ pitanjima (drugi dio) te komunikaciji općenito. Baviti se teorijom, piše Rismondo, znači promatrati, čuditi se i postavljati pitanja, stoga je prvi, uvodni dio knjige posvećen promatranju svijeta Mihine sobe i istraživanju pojmova koji nadilaze granice (vizualnih) umjetnosti, kao što su vrijeme i prostor, bića i oruđa, uzroci i posljedice. Štoviše, tek se u petoj zgodi susrećemo s pojmom umjetničkih djela koja se određuju kao „oruđa koja sadržavaju vrijeme“. Umjetnošću i njezinim raznim oblicima (slikarstvo, kiparstvo, fotografija, film, i dr.) detaljnije se bavi drugi dio knjige, dok nas treći uči kako „čitati“ umjetničko djelo. Svaki dio sadrži šest crtica, a trećemu je prirodan i svojevrsan zaključak koji nas vraća na početak priče, ponovno otvarajući temu kaosa u Mihinoj sobi.

Iako ih ne povezuje čvrsta fabulativna nit, zgode se ipak nastavljaju jedna na drugu pa ih (barem pri prvom čitanju) nije preporučljivo čitati proizvoljnim redoslijedom. Svaki novi pojam nadovezuje se na prethodni pa svaka priča postavlja temelje za onu koja slijedi. Tako primjerice kroz nekoliko zgoda

pratimo razvoj od crteža preko fotografije do stripa i filma. Ne samo da čitatelj na taj način ima priliku utvrditi ranije stečeno znanje, već nove pojmove umjesto u vakuumu upoznaje kroz suodnos s konceptima koji su mu otprije poznati. Nadalje, strategija poučavanja *peu à peu*, uparena s dijaloškom formom te učestalim obraćanjem čitatelju i postavljanjem stimulativnih pitanja, potiče čitateljski angažman i poziva na aktivnu komunikaciju sa sadržajem knjige.

Naglašeno obrazovna namjena knjige ponajprije se očituje kroz posebno istaknute pojmove u tekstu koji su, osim posebnim tipom slova, obilježeni i zelenim strelicama te izdvojeni na marginama. Svi istaknuti pojmovi (tj. „važne riječi“) uvršteni su u abecedni popis na kraju knjige. Uz visoke obrazovne, djelo zadovoljava i pojednako visoke likovne i grafičke standarde, što je najvećim dijelom zasluga Tene Letice Tkalčević čije atraktivne ilustracije u boji vješto komplementiraju tekst i pridonose boljem razumijevanju sadržaja. Osim šarenih i dopadljivih crteža Mihine obitelji i njihove okoline, Letica Tkalčević osmislila je i originalan i simpatičan dizajn naslova priča, koji djeluju kao da su pisani rukom.

Iako je sam autor knjigu izvorno naslovio „Teorija za dvanae-

stogodišnjake“, djelo je zapravo namijenjeno mnogo širem čitateljskom krugu. Čak bi i odrasli čitatelji, uvjereni da dobro poznaju pojmove kao što su mjesto, prostor ili apstraktno slikarstvo, mogli ponešto naučiti iz zanimljivih i pristupačnih objašnjenja koje nudi Rismondo. Ipak, teško je odrediti tko je zapravo idealni čitatelj ove knjige. Šarene ilustracije u kombinaciji s dobi glavnih likova (dvanaestogodišnji dječak i šestogodišnja djevojčica) sugeriraju nešto mlađu populaciju kojoj bi međutim manjak vanjske događajnosti u kombinaciji s apstraktnim pojmovima (ma koliko razumljivo objašnjeni) mogao predstavljati prevelik zalogaj. U smislu stručnog sadržaja, odnosno objašnjenih pojmova, knjiga kao da se obraća srednjoškolskoj populaciji koja se s osnovama teorije i povijesti umjetnosti susreće već u prvom razredu. Međutim, te bi čitatelje od posezanja za knjigom mogao odvratiti njezin „dječji“ izgled.

Usprkos manjim zamjerkama, kao što je nedostatak kazala, knjiga Vladimira Rismonda vrijedno

je i dobro osmišljeno djelo koje podjednako dobro funkcionira kao lektira i kao nadopuna nastavi likovne kulture u višim razredima osnovne, odnosno u srednjoj školi.

Djelo *Zgode iz Mihine sobe* već je poslužilo kao poticaj za nekoliko kreativnih i edukativnih radionica u organizaciji zagrebačkog Muzeja suvremene umjetnosti u sklopu kojih su polaznici iz prve ruke mogli doznati više o pojmovima objašnjenima na stranicama knjige. Osim toga, njegovim objavljivanjem pokrenuta je biblioteka Čitanje umjetnosti Pedagoškog odjela spomenutoga muzeja, čiji je cilj predstaviti niz tema i pojmova iz područja umjetnosti na pristupačan način, koristeći spoj teksta i slike kao sredstvo poučavanja. U pripremi je već i idući naslov *Zar je to umjetnost?* koji će istražiti utjecaj Marcela Duchampa na umjetnost 21. stoljeća. Preostaje nam tek izraziti svesrdnu podršku tom vrijednom književno-obrazovnom projektu koji će, nadamo se, pridonijeti popularizaciji i širenju znanja o umjetnosti.

KRONOLOGIJA

Srpanj — prosinac 2015.

17. kolovoza u 86. godini života preminuo je hrvatski književnik Miroslav Slavko Mađer (v. U spomen na str. 126).

18. kolovoza preminuo je Arsen Dedić, hrvatski skladatelj, književnik, prevoditelj, pjesnik, kantautor, član Hrvatskoga društva skladatelja i Društva hrvatskih književnika. Uz nagrađivana djela za odrasle, Arsen Dedić 2005. zbirkom poezije za djecu *Dječje oči* osvaja i književnu nagradu Mali princ. Godine 1981. potpisuje glazbu za audio-knjigu za djecu s poznatim pričama (*Carevo novo ruho*, *Postojani kositreteni vojnici*, *Crna knjiga Djeda Mraza*). Godine 1982. objavljuje album *Arsen pjeva djeci* na kojemu se nalaze neke od najizvođenijih dječjih pjesama (*Nije lako Bubamarcu*, *Čemu služe roditelji...*). Komemoracija za autora održala se u Hrvatskom narodnom kazalištu Šibenik te u Hrvatskom glazbenom zavodu u Zagrebu.

18. rujna na godišnjoj skupini Društva hrvatskih književnih prevodilaca dodijeljene su nagrade Josip Tabak za 2015. godinu. U nizu nagrada za najbolje prijevode, u kategoriji za najbolji prijevod djela namijenjenog djeci i mladima *Zla zubarica* Davida Walliamsa (Mozak knjiga, 2015.) dobio je Ozren Doležal. Ozren Doležal prevodi beletristiku iz anglofonih knji-

ževnosti, a u njegovu opsežnom opusu ističu se djela Sue Townsend, zatim *Transatlantik* Columa McCanna, *Biser Kine* Anchee Min, *Pročišćenje* Andrewa Millera i *Glasnik* Marcusa Zusaka te *Sveci* *Biblije sjena* Iana Rankina.

22. rujna održana je Tribina u gostima s Melitom Rundek. Sa spisateljicom Melitom Rundek družili su se učenici Centra za odgoj i obrazovanje Goljak. Melita Rundek prezentirala je dvije svoje knjige – *Psima ulaz zabranjen* i *Mirko i 7 prigovora*. Tijekom opuštenog razgovora s djecom koja su tijekom cijelog susreta bila usredotočena i postavljala brojna pitanja, autorica je uspjela objasniti da je svatko od nas poseban i da se moramo voljeti takvi kakvi jesmo. Uz to je naglasila važnost čitanja, odnosno mašte koju ono potiče. Oduševljenje je bilo obostrano. Učenici su nespupatano iznosili svoja razmišljanja koja su bila jednako pozitivna, mudra i topla kao i sadržaji knjiga. Uz to su djeca izradila plakat te darove za književnicu i voditelja Tribine u gostima, Hrvoja Kovačevića.

U knjižnici i čitaonici Bogdana Ogrizovića, **26. rujna** održala se promocija slikovnice Nine Vađić i Ane Kadoić *Crvena jabučica*. Riječ je o slikovnici koja je pobijedila na

natječaju Hrvatskog društva književnika za djecu i mlade, Piširiši. Natječaj je prvi put pokrenut ove godine, a ovogodišnja je tema natječaja bila posvojenje.

26. rujna održana je trideseta Mala tribina. Djeca zagrebačke Osnovne Montessori škole Barunice Dedee Vranyczany za susret su odabrala književnika Tita Bilo-pavlovića. Pokazalo se to kao mudar izbor jer je Tito (osim što je majstor pera i veteran književnih susreta) omiljen među književnicima pa su susretu nazočili, a i aktivno sudjelovali, njegovi prijatelji Mladen Bjažić, Stjepan Čuić i Ivan Bauman tako da su djeca bila u prilici potpuno osjetiti ozračje Društva hrvatskih književnika. Lirika je kao književna vrsta danas uglavnom marginalizirana, no s druge su strane pjesnici u puno povoljnijem položaju nego prozai- ci kada se nađu pred publikom jer je izgovorena poezija (pogotovo

u dobroj interpretaciji) dojmljivija od proze. Stoga je Tito odlučio učenicima Osnovne Montessori škole predstaviti isključivo dio svoga poetskog opusa. Djeca su prepoznala i osjetila dobre stihove te su nakon recitiranja zasula književnika zanimljivim pitanjima. Nisu posustajala ni nakon sedamdesetak minuta intenzivnog druženja koje je završilo potpisivanjem knjiga, zajedničkim fotografiranjem i obećanjem da ćemo se družiti ponovo, tijekom neke nove Male tribine ili nekog drugog događanja u prostorima Društva hrvatskih književnika. (Hrvoje Kovačević)

29. rujna Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade, Klub prvih pisaca, objavilo je rezultate 2. natječaja za književnu nagradu Zvonko. Žiri (u sastavu Sanja Smolec, Snježana Babić Višnjic i Silvija Šesto) nagradu je dodijelio autorici Petri Puh, za neobjavljene

ni roman *Bio sam pas i opet sam*. Književna nagrada Zvonko prošle je godine pokrenuta u čast književnika Zvonimira Todorovskog, a dodjeljuje se najboljem neobjavljenom rukopisu za djecu i mlade.

7. listopada održana je Mala Tribina sa Sanjom Pilić. Osamdesetak učenika trećih razreda Osnovne škole Stjepana Radića iz Božjakovine stiglo je u Društvo hrvatskih književnika sa željom da se druži sa svojom omiljenom spisateljicom. Sanja Pilić na dru-

ti važnost čitanja te neke osnovne ljudske vrijednosti. Književni je susret trajao otprilike koliko i školski sat, no zatim je barem još pola sata trajalo fotografiranje i dijeljenje autograma. Siguran sam da će većina djece koja su danas prvi put došla u prostorije DHK-a prije ili kasnije doći ponovo. (Hrvoje Kovačević)

12. listopada održana je Mala tribina na kojoj je gostovao Pavao Pavličić. Učenika Osnovne škole Miroslava Krležje pristiglo je više

ženje je stigla s velikim kovčegom punim knjiga (bilo je to tek manji dio onoga što je do sada objavila), poslagala knjige na stolu, a onda se s djecom upustila u opušten razgovor. Tijekom razgovora uspjela je predstaviti većinu svojih djela, na posve nenametljiv način objasni-

od šezdeset, koliko je bilo najavljeno. Očito je i profesor Pavličić, gostujući književnik, osjetio pozitivno ozračje pa je učinio nešto što je na književnim susretima s djecom riskantno – preskočio je uvod i pozvao nazočne da mu odmah počnu postavljati pitanja. Brojne

su se ruke smjesta digle u zrak. Sva su pitanja bila smisljena, a neka uz to uistinu originalna, tako da je književnik svoj rad i sebe predstavio opsežnije nego što bi uspio u pripremljenom predavanju. Djeci je vrlo dojmljivo objasnio važnost čitanja. Ubrzo se pokazalo da je svaki učenik pročitao barem dva romana Pavla Pavličića (bilo ih je koji su čitali i njegove knjige koje nije namijenio djeci). Zasluge za to svakako pripadaju i učiteljicama i učitelju koji su također postavljali pitanja. Druženje je potrajalo duže od šezdeset minuta, a završilo je potpisivanjem brojnih knjiga koje su djeca donijela te zajedničkim i pojedinačnim fotografiranjem s književnikom. (Hrvoje Kovačević)

14. listopada održana je Tribina u gostima sa Snježanom Babić Višnjic. Četrnaesta Tribina u

gostima održana je u Klinici za tumore. Snježana Babić Višnjic nastupila je pred pet malih pacijenata, njihovim roditeljima, jednom bakom, medicinskim i nastavnim osobljem. Druženje je potrajalo šezdesetak minuta. Književnica je predstavila svoje knjige (neke je i darivala), razgovarala je s djecom o književnosti i ljepoti čitanja. Uz to je djeci darovala veliki paket časopisa za djecu. Snježana Babić Višnjic tijekom druženja nije bila samo spisateljica. Bila je i čitateljica. Jedna joj je sedmašica pokazala svoje prekrasne književne uratke inspirirane borbom s teškom bolešću. Književni je susret završio zaključkom da Snježana Babić Višnjic mora doći ponovo, čak su dogovorene i pojedinosti – slijedeći će put održati književnu radionicu.

22. listopada održana je Mala tribina sa Silvijom Šesto. Susret učenika šestog i osmog razreda OŠ Ivana Filipovića i Silvije Šesto potrajao je sedamdesetak minuta, a da nitko od nazočnih nije zapazio da se oduljio. Silvija Šesto iz svog je bogatog opusa za ovu priliku izabrala dvije knjige – *Tinuninu* (za koju je dobila nagradu Grigor Vitez) i *Tko*

23. listopada održana je Tribina u gostima. Gostovanje u bolnici za književnika je izuzetno zahtjevno zbog brojnih razloga. Između ostalog ne zna unaprijed koliko će biti djece ni koje će biti dobi. I zato se izbor Silvije Šesto za gošću u Klinici za dječje bolesti Zagreb (neslužbeno, Klaićeva bolnica) pokazao mudrim. Među dvadesetak

je ubio Pašteticu?. Govorila je o knjigama, ali i o životu općenito. Djeca su tijekom cijelog susreta aktivno sudjelovala. Na posve nenametljiv način saznali su zašto je važno čitati. Uz to je Silvija Šesto (kao i obično tijekom druženja s čitateljima) podijelila dvije knjige te desetak straničnika i krasno dizajniranih bilježnica. (Hrvoje Kovačević)

malih pacijenata gotovo trećina je bila predškolske dobi, a spisateljica se odlično snašla. Predstavila je nekoliko svojih slikovnica, a posebno se posvetila knjizi *Bum Tomica* iz koje je pročitala dvije priče. Nakon toga je uslijedila nagradna igra. Mali pacijenti i njihovi roditelji odgovarali su na pitanja i za to su bili nagrađivani knjigama

i suvenirima. Ne treba posebno napominjati da su svi bili aktivni i na kraju je svatko dobio poneku nagradu. Osim djeci, autorica je i bolničkoj knjižnici darovala petnaestak vrijednih knjiga. Petnaesta Tribina u gostima organizirana je u suradnji sa Školom u bolnici.

sti PAZI, KNJIGA! u organizaciji udruge pisaca i ilustratora Knjiga u centru. U sklopu festivala održala su se brojna događanja koja su pretežito namijenjena djeci i mladima, a koja su uz predstavljanje knjiga i autora iz Hrvatske i svijeta, uključivala brojne radio-

Silvija Šesto i Hrvoje Kovačević uvjerali su se kako djelatnici Škole predvođeni Marinom Sedlaček Bartol i medicinsko osoblje zbilja daju sve od sebe kako bi djeca što lakše prebrodila traumu boravka u bolnici. (Hrvoje Kovačević)

29. listopada u 69. godini života preminula je hrvatska književnica za djecu i mlade, **Nada Mihelčić** (v. U spomen na str. 130).

Od 2. do 14. studenoga održan je Festival knjige i književno-

nice, izložbe, slušaonice, dramske izvedbe. Ovogodišnji zaštitni znak Festivala PAZI, KNJIGA! bile su maske. Inspiracija za temu dolazi od sarajevskog likovnog umjetnika Saše Škorića čiji je moto „maskiram da bih demaskirao“ postao lajtmotiv ovogodišnjeg festivala. Saša Škorić tom je prilikom održao umjetničke radionice maski za djecu, tinejdžere, ali i odraslu publiku. U okviru programa Stihu gosti! predstavili su se gosti iz Srbije, pisac i pjesnik za djecu Dejan Aleksić, te ilustrator Dušan

Pavlić. S druge strane, u Beogradu se predstavila mlada hrvatska autorica Irena Zelena, autorica slikovnice *Mala noćna mora*, kao i njemačko i srpsko izdanje romana *Recepti za sreću* Ane Đokić. U Zagrebu je festivalska publika imala prilike upoznati Igora Ču-mandru, ovog puta kao pjesnika za djecu. Program Afrička bajka prvi se put održao u okviru Festivala, a omogućio je publici da upozna su-vremene pripovjedače iz Senegala koji su kroz afričku glazbu, pjesmu i ples pričali tradicionalne priče različitih afričkih naroda, priče koje se i danas prenose usmenim putem. Od brojnih izložbi koje su se održale na Festivalu izdvajamo međunarodnu izložbu slikovnica pod nazivom Slikovnica – prozor u svijet, na kojoj su u suradnji s Iran-skim kulturnim centrom, Alliance Francaise iz Zagreba i Teatrom Puna kuća bile izložene slikovnice iz Irana, Srbije, Francuske, Hrvat-ske. Povodom inicijative kojom bi se na jednom mjestu dostupnom kazalištarcima (kazališnim redatel-jima u potrazi za tekstovima, dra-maturzima i glumcima) našli tek-stovi (i dramski i prozni) hrvatskih pisaca za djecu i mlade, održao se Okrugli stol o ulozi pisca u kaza-lištu za djecu i mlade u Hrvatskoj. Program radijskih slušaonica (u suradnji s Dramskim programom Hrvatskog radija) predstavio je

dramatizirane tekstove hrvatskih pisaca za djecu i mlade, a nakon od-slušane drame mladi su slušatelji biti u prilici saznati kako se pišu drame, kako se snimaju radiodrame te dati svoj sud o drami koju su upravo čuli. Tradicionalno se održalo i predstav-ljanje knjiga pristiglih na natječaj za najbolju hrvatsku slikovnicu Ovca u kutiji, kao i dodjela nagrada za naj-bolju slikovnicu. **14. studenoga** proglašeni su dobitnici nagrade Ovca u kutiji koja se dodjeljuje za najbolju hrvatsku slikovnicu. Ove je godine nagradu stručnog žirija dobila au-torska slikovnica Stanislava Marija-novića *Ribalica i druge tajnovite riječi* (naklada Sipar). Nagradu dječjeg žirija osvojila je slikovnica Zorana Pongrašića (tekst) i Bobe Živkovića (ilustracije) *Najsporiji kralj na svijetu* (naklada Knjiga u centru).

4. studenoga obilježen je 110. rođendan hrvatskoga književni-ka Dragutina Tadijanovića. Na njegovu rodnu kuću u Rastušju postavljena je spomen-ploča. Spo-men-ploču su postavili Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Društvo hrvatskih književnika i Društvo Dragutina Tadijanovi-ća, a svečanost njezina otkrivanja okupila je broje goste i uzvanike. U ime Društva hrvatskih književnika govorio je Mirko Ćurić, predsjed-nik Slavonsko-baranjsko-srijem-skog ogranka DHK, a stihove

Dragutina Tadijanovića interpretirao je dramski umjetnik Darko Milas. Spomen-ploču je otkrio akademik Dubravko Jelčić.

4. studenoga u 77. godini života preminuo je Pajo Kanižaj, hrvatski književnik za djecu i mlade (v. U spomen na str. 136).

5. studenoga održana je Tribina u gostima s Mladenom Kušecom. Pojava Mladena Kušeca u Klinici za tumore podjednako je oduševila roditelje, medicinsko te

smo zagonetke, ispravljali pjesničke pogreške, glasali se kao domaće, a i divlje životinje. Na kraju smo svi zajedno pjevali i plesali. Mladen Kušec i na ovaj je književni susret stigao s naramkom svojih knjiga koje je darivao bolničkoj knjižnici u nastajanju, a otišao s obećanjem da će se vratiti. (Hrvoje Kovačević)

6. studenoga na završnoj večeri 12. festivala Vezeni most u Tuzli dodijeljena je književna nagrada Mali princ. Mali princ regionalna je nagrada za dječju knjigu koja se

nastavno osoblje kao i male pacijente kojih je na susretu bilo petoro, no poslije je klasik hrvatske književnosti obišao i one koji su ostali u sobama. Svi smo aktivno sudjelovali u nastupu. Rješavali

dodjeljuje svake godine za jezično područje Bosne i Hercegovine, Crne gore, Hrvatske i Srbije. Dva hrvatska autora nominirana za nagradu bili su Nada Mihelčić za roman *Edbin* te Igor Knížek za zbir-

ku bajki *Moj pustolovni planet*. Žiri u sastavu Svetlana Kalezić-Radonjić (Crna Gora), Marina Gabelica (Hrvatska), Zoran Opačić (Srbija), Ibrahim Kajan (Bosna i Hercegovina) i Azra Softić (predsjednica Društva Mali princ) jednaki je brojem glasova pobjednicima proglasila hrvatsku autoricu Nadu Mihelčić i srpskog spisatelja Dejana Aleksića (za knjigu *Cipela na kraju sveta*). Na žalost, nagrada hrvatskoj književnici Nadi Mihelčić dodijelila se posthumno jer je autorica nedavno preminula.

U utorak, **10. studenoga** održano je u Zagrebu književno druženje Pazi, knjiga u galeriji Karas! Sudjelovali su suvremeni hrvatski i srpski pisci, ilustratori i istraživači knjiga za djecu: Darko Macan, Zoran Pongrašić, Ljiljana Marinković, Silvija Šesto, Dušan Pavlić, Sonja Zubović, Dejan Aleksić, Ljiljana Marinković, Jasminka Petrović, Saša Krnic, Željka Mezić, Sanja Pribić, Sanja Pilić, Igor Čumandra, Dubravko Marijanović, Nikolina Manojlović Vračar, Robert Mlinarec, Dubravka Zima, Ranka Javor, Ana Đokić i Diana Zalar. Druženje je bilo zamišljeno tako da svatko od sudionika, vođen voditeljicom Anom Đokić, sam ili u društvu, upozna nazočne s onim čime se trenutačno bavi, onim o čemu piše, viđenjem suvremene

slikovnice kao medija u vremenu i prostoru ili da predstavi svoju kolegicu (kolegu) itd. Prvi se predstavio auditoriju pisac Dejan Aleksić čitajući svoje pjesme tako da je u svoj nastup uključio i razgovor sa slušateljima. Nakon toga je pravi mali performans izvela Nikolina Manojlović Vračar glumeći svoju poeziju. U dobroj i veseloj atmosferi slijedili su više ili manje zaokruženi, posve improvizirani ili samo čitateljski nastupi, duhovita viđenja putovanja i nastupa na književnim susretima s djecom, profesorska iskustva sa studentima na kolegijima iz dječje književnosti, itd. Problematiku izdavaštva i honoriranja pisaca dotaknulo se sporadično jer je to odmah uozbiljilo auditorij (pa je razvijanje tih tema ostavljeno za neformalno druženje uz domjenak). Za ovu priliku Galerija Karas bila je ukrašena raznobojnim jesenskim lišćem i najnovijim izdanjima slikovnica te prigodno osvijetljena. Stoga nije čudno da se ugodno druženje nastavilo i puno dulje nego što je trajao službeni program. (Diana Zalar)

Od 10. do 15. studenoga na Zagrebačkom velesajmu održan je 38. Interliber. Na poznatom sajmu knjiga ove je godine bilo 266 izdavača koji su predstavljali domaće i strane književnike. Interliber je i ove je godine nudio mnoštvo izložbeno-kulturnih, edukativnih i

zabavnih sadržaja, gostovanja autora, predstavljanja knjiga i sl., no i jednu novost – Znanstveni kvart u 6. paviljonu, osmišljen kao šestodnevni program popularizacije znanosti na praktičan i zabavan način. Sajam je ove godine posjetilo stotinjak tisuća ljudi.

Povodom 65. obljetnice Saveza društava Naša djeca Hrvatske, **od 10. do 15. studenoga** u Muzeju Mimara u Zagrebu održao se program Vremeplov dječje igre. Osim dokumentarne izložbe, program je uključio svečanu sjednicu Skupštine saveza društava Naša djeca Hrvatske, gostovanja dječjih zborova (Zabočki mališani DND-a Zabok, Dječji zbor OŠ Remete) te raznolike radionice za posjetitelje. Realizaciju aktivnosti pomogli su, između ostalih, Dyalli – udruga za kulturnu suradnju i promicanje afričke kulture, Nacionalna zajednica Bugara u Hrvatskoj, Francuski institut, Francuska Alijansa, ABC tečajevi talijanskog jezika i kulture, Udruga za ruski jezik i kulturu, Društvo Naša djeca Zabok, Makoto – hrvatsko-japansko društvo, Konfucijev institut u Zagrebu i Etnografski muzej u Zagrebu.

U Hrvatskom centru za dječju knjigu **3. prosinca** je dodijeljena nagrada „**Zvonko**“ za najbolji neobjavljeni prozni rukopis za djecu

i mlade **Neni Lončar** za rukopis **Pepa Puh: „Bio sam pas i opet sam“**. Nagradu posvećenu prerano preminulom, nagrađivanom autoru knjiga za djecu i mlade, Zvonku Todorovskom, dodjeljuje Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade (HDKDM). Odluku je donio tročlani žiri u sastavu Snježana Babić-Višnjić, spisateljica i urednica, Silvija Šesto, spisateljica, urednica i predsjednica Hrvatskog društva književnika za djecu i mlade te Sonja Smolec, spisateljica i predsjednica žirija. Nagrađenoj autorici i ujedno prevoditeljici s psecég jezika, dodijeljena je medalja, tiskat će se knjiga te će dobiti 60 autorskih primjeraka nagrađena djela.

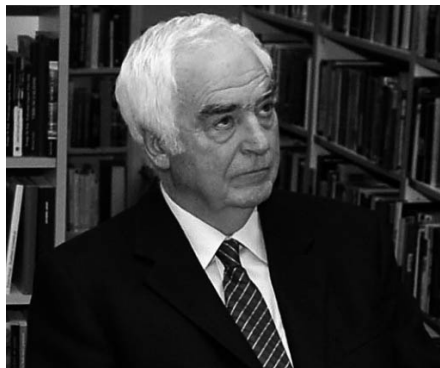
Obrazloženje nagrade

Hrvatsko društvo pisaca za djecu i mlade/klub prvih pisaca i ove je godine otkrilo mali biser među romanima pristiglima na drugi natječaj – rukopis Pepe Puh „Bio sam pas i opet sam“. Između trideset i osam pristiglih proznih radova književnika za djecu i mlade izdvojilo se to djelo svojom inovativnom kompozicijom, stilom i temom, a ujedno i zaigranošću u pristupu autorstvu, s obzirom da je riječ o autorici koja je osvojila i prvog i drugog „Zvonka“ jednoglasnom odlukom žirija – Neni Lončar. Riječ je o istodobno tuž-

noj, duhovitoj, na mahove grotesknoj, ali i potresnoj priči o psu Van Dogu ispričanoj iz njegove, pseće perspektive. Neobičan rakurs i pseće tumačenje našega ljudskog svijeta, svjež a su pojava u literaturi za djecu i svakako dobrodošla u trenucima kada se sve više osvještavaju prava životinja, ali i preispituje naša ljudska narav. Autorica je i opet osvojila žiri ludizmom, dosjetkama i duhovitostima koje jednostavno pršte dok se iz pseće perspektive nižu problemi s kojima se danas suočavaju naši četveronožni ljubimci koji pokušavaju održati s nama korak dok nastojimo izgraditi uspješan suživot.

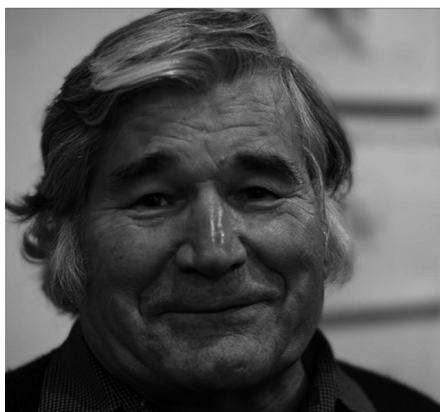
10. prosinca u Hrvatskom centru za dječju knjigu održano je predstavljanje najnovije knjige **Nade Mihelčić** *Draga mama* u izdanju Nakladničke kuće Ljevak. O knjizi je govorila Andrijana Kos-Lajtman, a na cjelokupno stvaralaštvo nedavno preminule autorice osvrnule su se Silvija Šesto, Ranka Javor i Dubravka Težak.

12. prosinca hrvatski književnik Kazimir Klarić proslavio je 75. rođendan. Kazimir Klarić rođen je u Okučanima 1940. godine. Diplomirao je na Pravnome fakultetu u Zagrebu 1964. Radio je kao pravnik, a potom kao urednik Dramskega programa na Radio Zagrebu do

umirovljenja 1994. Uz brojna djela za odrasle, za djecu i mlade napisao je: *Mrnjau, grizu me* (1976), *Imam rep* (1976) i *Afrčka jaja iznenađenja* (1994). Za djelo *Imam rep* 1977. godine nagrađen je nagradom Grigor Vitez. Velik uspjeh postigao je i kao scenarist televizijskih drama i komedija među kojima se ističe serijal, a kasnije i film za djecu *Ne daj se, Floki!* (1984, 2000). Na radiju su mu izvedene mnoge drame, komedije i igre za djecu.

17. prosinca spisatelj i pjesnik **Josip Palada** obilježio je 80. rođendan. Josip Palada, pjesnik, pro-

zni i dramski pisac, rođen je 1935. godine u malome dalmatinskom selu Dogradu, blizu Marine, a nedaleko od poznatijeg Trogira. U scenskoj literaturi za djecu pročitao se komedijom *Carev paž* za koju je na prvom natječaju Jugoslaven-skog festivala djeteta u Šibeniku dobio prvu nagradu. Uz tu komediju nagrađene su mu i mnoge druge komedije i igrokazi. Osim spomenutoga, Palada je objavio i niz pjesama, eseja, drama i igrokaza. Igrokaze mu izvode kazališta za djecu i mnoge dramske skupine po školama. Djela su mu uvrštena u razne izbore i antologije. Već pet godina Palada uređuje časopis

Tragovi koji izlazi u nakladi Hrvatskoga književnog kruga Zagreb, a član je i Društva hrvatskih književnika.

Objavio je zbirku pripovijesti za djecu *Lutke* (1974) i *Mucava ulica* (1980), roman za mladež *Iz poštanske torbe* (1975), igrokaze *Silno junaštvo* (1975), *Lastavice* (1975), *Carev paž* (objavljen 1980. u *Izboru igrokaza* Jože Skoka) i *Mrvica* (2002), zbirku igrokaza *Divlje jagode* (1977) i *Veliki prijatelji* (2009), slikovnicu *Pisma* (1982), znanstveno popularne slikovnice na slovenskom jeziku *Pošta* (1979) i *Od krika do automatike* (1979) i druga djela za djecu i za odrasle.

Pozivamo vas da najave ili kratke prikaze događanja vezanih uz dječju književnost pošaljete na adresu kid.kronologija@gmail.com kako bismo ih mogli uvrstiti u kronologiju.

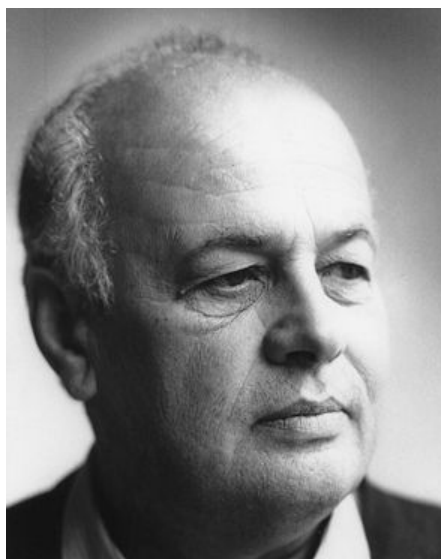
U SPOMEN

MIROSLAV SLAVKO MAĐER

(Hrtkovci, 1. srpnja 1929. – Zagreb, 14. kolovoza 2015.)

PJESNIK SVJETOVA

Miroslav Slavko Mađer rodio se 1. srpnja 1929. u srijemskom selu Hrtkovcima. Osnovnu i srednju školu završio je u Vinkovcima, a 1955.

diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Radio je kao profesor i ravnatelj Gradskoga kazališta u Vinkovcima, a od 1965. na RTV-u Zagreb kao radijski urednik-dramaturg. Kao novinar i književnik surađivao je u brojnim zagrebačkim novinama, književnim listovima i časopisima (*Izvor, Republika, Novine mladih, Vjesnik, Radio-Zagreb, Forum, Mogućnosti*). Napisao je i adaptirao više književnih djela za kazalište, radio i televiziju. Brojna su mu djela doživjela i uprizorenje na hrvatskim kazališ-

nim pozornicama, a pjesme uvrštene u nekoliko antologija. Autor je više zbirki pjesama, drama, novela, kratkih priča, eseja crtica i humoreska. Književna djela su mu prevedena na poljski, talijanski, mađarski i druge jezike. Za svoje je stvaralaštvo primio nekoliko uglednih nagrada; godišnju nagradu za književnost „Vladimir Nazor“ (1979); nagradu za životno djelo na 4. pjesničkim susretima „Visoka žuta žita“ (1989); nagradu za životno djelo „Vladimir Nazor“ (1998); godine 2014. dobio

je književnu nagradu „Crikveničko sunce“ na Jadranskim književnim susretima te nagradu „Dragutin Tadijanović“ koju dodjeljuje Zaklada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (HAZU).

Miroslav Slavko Mađer afirmirao se u razdoblju tzv. krugovaške generacije, književne generacije koja se početkom pedesetih godina 20. stoljeća okupljala oko časopisa *Krugovi*. U čast svoga prerano preminulog brata, također pjesnika, Mađer u svoje ime dopisuje i njegovo. Za svoga brata Slavka, Miroslav je i sam rekao¹ da je utjecao na njegovu potrebu za pisanjem, a u počecima stvaranja, uzore je nalazio u vrsnim domaćim (Tadijanović, Krleža, Kozarčanin, Ujević i Cesarić) i stranim autorima (Jesenjin, Leonid Leonov, Verhaeren, Whitman, Faulkner i Baudelaire). Prvu zbirku pjesama *Raskršće vjetra* objavio je 1955. godine. Mađer je u svojim djelima izrazito tematski vezan uz zavičaj, a njegova pjesma *Pjevat će Slavonija* (1969), koju je uglazbio Branko Mihaljević, postala je svojevrsnom himnom Slavonije.

U njegovu bogatom opusu ističu se i djela za djecu: knjiga dječje poezije *Pišta s vašarišta* (1975), zbirka priča *Djedovo slovo* (1986; kasnije objavljena i kao zvučna knjiga), pripovijetke za djecu *Leteći šaran* (1996), zbirka pjesma i priča *Dječje...* (2007), slikovnica *Pišta oko svijeta* (2013) i dr.

U stvaralaštvu za djecu, primjećuje se da je Mađer prije svega bio – pjesnik te se njegove pjesničke preokupacije osjećaju čak i u proznim djelima. Pritom, glavninu inspiracije za djela namijenjena mlađim čitateljima Mađer pronalazi u svome djetinjstvu:

Da, pišem i za djecu, i pritom mislim da to radi onaj vječni dječak, koji ne zaboravlja dane djetinjstva. Dakle, projiciram djeda Marka iz Hrtkovaca i one male junake s kojima sam se igrao u vinkovačkom parku Lenije ili naganjao loptu po travi ili pecao babuške i kedere na Bosutu. To su uvijek najprirodnije priče u stihu. Mislim da nema književnika koji ne počinje od dječje igre, bez obzira usmjerio se perom na mladež ili starež... (ibid.)

U zbirci pripovijedaka *Djedovo slovo* (1981) autor tako lirski oživljava svoje uspomene i doživljava iz djetinjstva. U nizu pripovijedaka inspiriranih vlastitim djetinjstvom, Mađer slikovito i metaforično pripovijeda o svom dječjem svijetu, o djetinjstvu obilježenom životom u

¹ Intervju Seada Begovića i Miroslava Slavka Mađera, objavljen 12. ožujka 2009. u Vijencu (392), Matica hrvatska.

prirodi, daleko od gradske vreve u kojoj žive suvremena djeca. Mađeru – dječaku, priroda je scenografija, ali i prijatelj i igračka s kojom provodi djetinjstvo. Autentičnost autorovih uspomena osjeća se i u uporabi lokalizama specifičnih za srijemski kraj u kojem je odrastao, kao i u živopisnu liku djeda koji svoje priče završava arhaičnim stihovanim porukama o životnim vrijednostima i mudrostima čime se postiže spona s usmenom književnošću. Maštoviti i tematski raznovrsni autobiografski doživljaji kao i jezični lokalni kolorit, ove pripovijetke čine slikovitim spomenarom na odrastanje slavonskog dječaka, ali nose i univerzalne poruke o životu i ljubavi prema prirodi, ljudima i životinjama.

Zbirka neobična naslova *Dječje...* (2007) predstavlja svojevrsnu kru- nu Mađerova stvaralaštva za djecu. Riječ je o bogatoj zbirci priča, pjesama, humoreski i radio-igre (*Krstarica na Savi*). Ti su tekstovi nastajali od 1956. do 2006. godine, a autor ih je izabrao iz svojih dotadašnjih knjiga (*Pišta s vašarišta, Ispod klupe, Zavičajni tim, Djedovo slovo, Leteći šaran*). Također, zbirka sadrži pjesme i priče koje su tijekom godina tiskane u dječjim časopisima (*Radost, Smib, Modra lasta, Maslačak*). Značajan su prilog zbirci i priloženi kritički osvrti (Tita Bilopavlovića, Božidara Prosenjaka, Zdravka Zime i Jože Skoka).

Kvalitete koje su Mađera proslavile u poeziji za odrasle jednako se snagom očituju i u poeziji za djecu. Mađer je pjesnik inspiracije koji svojim pjesmama nenametljivo stvara ode prirodi – od slavonske ravnice do sinjega mora. U rimovanim, ritmičnim i počesto duhovitim stihovima, prozaični pejzaži postaju poetskim motivima koji najavljuju mnogo dublje, egzistencijalne teme. Osjećaj za slikovito, metaforično i lirsko izražavanje koje se očituje u Mađerovim djelima, izrazita je odlika slikovnice *Pišta oko svijeta*. Riječ je o pjesmi koja je uz bogate ilustracije Danila Dučaka preoblikovana u slikovnicu – metaforičnu odu svim dječacima i djevojčicama koji se usuđuju maštati.

Početni stihovi (*Tko je Pišta? / Junak laži ili snova? / Veseljak s vašarišta / ili mjesecar s krova?*) najavljuju pjesmu koja će utjeloviti lik svakog djeteta koje u svojoj mašti istražuje svijet i bezbrižno luta bespućima svemira. Humorističan i rimovan dijalog između Pište i neimenovanog pripovjedača (u ilustracijama prikazanog kao dječaka) koji propitkuje Pištine odluke za avanturom, konstantno ponavljajući riječ „šteta“, pojačava kontrast između dvaju svjetova – svijeta razuma i svijeta mašte. Taj će kontrast postupno postati uporište za sve veću čitateljevu naklonost

dječaku otvorena duha, koji svaki problem vidi tek kao izazov za još hrabrije putovanje. Pa iako je možda Pišta *nitko i ništa / sastavljen samo / od papira i slova*, Maderov je dječak opjevani heroj – i djeci i odraslima koji ruše granice svijeta oko sebe.

Književnik Miroslav Slavko Mader preminuo je u 86. godini života, 14. kolovoza 2015., u srži dragog mu ljeta – svetkovine prirode.

...Naprašio sam se prašine i nablatio blata, nariječio rijeke. Sunce me je peklo, ali ništa nisam osjećao. Boljeli su me tabani od strnike, ali ja sam i dalje trčao poljem bos. Ljeti. A ljeto je velika svetkovina prirode. Nema veselijeg godišnjeg doba od ljeta. Ono je prava gozba sunca.

(Uvodna priča)

Miroslav Slavko Mader iza sebe je ostavio tridesetak djela za odrasle i djecu, koje su prepoznali i čitatelji i kritika. U svojoj je prozi i poeziji opjevao svjetove – i one pejzažne, i one iz djetinjih sjećanja, i one kojima je plemenitošću ljudskog duha težio. Njegova su djela za djecu vremenska kapsula u kojoj su sačuvane uspomene na djetinjstvo kakvo je bilo nekada, ali i univerzalni testament o ljepoti prirode i snazi ljudskoga duha.

Marina Gabelica

NADA MIHELČIĆ

(Zagreb, 1. prosinca 1946. – Zagreb, 29. listopada 2015.)

U ime Društva hrvatskih književnika s Nadom Mihelčić oprostila se Dubravka Težak.

Dragi Nadini prijatelji, kolege i znanci, zapala me tužna dužnost da se oprostim u ime Društva hrvatskih književnika od izuzetne književnice, borca za poštenje i iskrenost i nadasve drage osobe.

Nadu Mihelčić upoznala sam prije petnaest godina kada je donijela svoj prvi rukopis u izdavačku kuću Znanje, gdje sam uređivala biblio-

teku za tinejdžere HIT junior. Kako sam u to vrijeme dobivala mnogo svakakvih rukopisa, čini mi se da sam bila podlegla određenom stereotipu jer sam literarnu svježinu i novost očekivala od rukopisa koji su donosili mladi pisci, a nikako ne od prvijenca koji donosi sredovječna žena. Međutim, kad sam počela čitati, shvatila sam da pred sobom imam izuzetan tekst, a kad sam završila čitati, bila sam zbunjena jer tom tekstu nisam mogla naći baš nikakvu zamjerku. I tada sam se upitala: *Pa gdje je bila ta žena do sada? Kako je moguće da se netko takvoga literarnog potencijala pojavljuje tek u šestom desetljeću svojega života?* Iako je knjiga

stjecajem okolnosti objavljena kod drugog izdavača, pozorno sam pratila Nadin rad jer je svaka nova knjiga bila dragocjen prilog hrvatskoj dječjoj književnosti.

Nada Mihelčić rodila se 1. prosinca 1946. godine u Zagrebu gdje je završila gimnaziju i studirala političke znanosti. Radila je u propagandi Izdavačke kuće „August Cesarec“. Propašću tog poduzeća ostaje bez posla i proživljava duge i teške godine u kojima se počinje baviti prevođenjem s engleskoga jezika. Sprega dobrog poznavanja jezika i literarne osjetljivosti rezultirala je kvalitetnim prijevodima. Najviše je prevodila znanstveno-fantastična djela K. S. Robinsona, U. Le Guin, I. Asimova i drugih. Pisala je pjesme na kajkavskom narječju i objavljivala ih u zbornicima kajkavskih festivala.

U prvom romanu *Bilješke jedne gimnazijalke* progovara o sudbini nadarene djevojčice koja rano ostaje bez roditelja i sama se probija kroz život. Riječ je o socijalno-kritičkom romanu kojim autorica na zanimljiv i promišljen način ukazuje na probleme mladih kao i na probleme suvremenoga društva i svijeta. Kritika je odmah prepoznala roman kao dobar primjer adolescentske literature i ubrzo je uvršten u lektiru za osme razrede. Sljedećim romanom *Zeleni pas* pokupila je sve prestižne nagrade koje se dodjeljuju za dječju i adolescentsku književnost u Hrvatskoj. Tema je tog romana ovisnost o narkoticima, ali novost je što autorica ne progovara iz perspektive ovisnice, nego njezine mlađe sestre, čime je pomaknut naglasak na situacije i događaje koje proživljavaju obitelj i bližnji, a ne sama ovisnica. Iako i jedan i drugi roman govore o kriznim situacijama u odrastanju, bez idealiziranja, ipak autorica uz te tragične događaje pronalazi mjesta i za humor.

Napokon brucšica nastavak je njezina prvijenca i tematski se posve oslanja na njega, samo sad junakinja više nije gimnazijalka nego studentica.

U posljednjem objavljenom romanu *Edbin* učinjen je rodni zaokret i glavna uloga je dodijeljena mladiću, a ne djevojci, koji živi u dobro situiranoj, ali disfunkcionalnoj obitelji. I tu je naglašen socijalno-kritički pristup mladima, ali i onima koji ih odgajaju.

Mlađoj je djeci namijenila zbirke simpatičnih priča *Priče i pjesmice iz daleke Afrike*, *Medalja za hrabrost*, šarmantni igrokaz *Tajni život miševa* i roman *Pustolovine Arna i Didija*. Tim je romanom učinila žanrovski zaokret u naraciju koja fluktuirala između pustolovnoga i fantastičnog uobličavanja. Roman je nastao na temelju njezine radio-drame *Arno i zlatna ribica* koja se mnogo puta reprizirala na hrvatskom radiju.

Iako joj opus nije velik, svojom kreativnošću i originalnošću Nada se uzdigla iznad većine svojih suvremenika. Njezini romani imaju sve odlike bestslera za mlade: dobro odabranu aktualnu temu iz suvremenoga života, jezičnu komunikativnost i dinamičnu fabulu, a na najboljem su putu da budu svrstani u visoku, to jest estetsku književnost, što vodi kanonizaciji djela.

Tvojim odlaskom, Nado, hrvatska je dječja književnost jako puno izgubila, a izgubili smo i svi mi koji smo te poznavali. Više te nećemo sretati u parku kao šećeš s Dragicom, najboljom četveronožnom prijateljicom, niti u kafiću gdje ste dijelile kavu tako da Dragica poliže šlag, a ti popiješ gorku crnu tekućinu. Nadali smo se još mnogim lijepim riječima iz tvog pera. Jako smo žalosni što si nas napustila, ali ćemo poput tvoje gimnazijalke nastaviti hrabro dalje i nadam se da ćemo uspjeti barem neke od tvojih literarnih poruka prenijeti u život.

U ime Društva hrvatskih književnika izražavam sućut svima koji tuguju za Nadom, bila joj laka zemlja...

U ime Hrvatskoga društva književnika za djecu i mlade s Nadom Mihelčić oprostila se predsjednica Silvija Šesto.

Nadu Mihelčić upoznala sam prekasno i družila se s njom premalo. Ipak, ono zgusnuto vrijeme u kojem smo komunicirale bilo je dovoljno da upoznam svu širinu njenih obzora i nevjerojatno rastrt dijapazon interesa i znanja. Nepomučenost njenih ideja, sloboda jednog samosvojnog života, u vremenima našeg poznanstva, bila je skršena banalnostima. Kao da je život po mjeri mediokriteta na dnevnoj bazi kršio njena krila koja bi joj svakog jutra, bez obzira na zdravstveno stanje, uvijek iznova nicala. Strast za kasnim otkrićem pisanja za djecu i mlade te nemoguća pritisnutost pukim preživljavanjem, akcelerirale su brojčano njen opus, ne na štetu kvalitete. Pisala je kolumne, javljala se na društvenim mrežama beskompromisnim komentarima i osvrtima, a u tišini svoga doma, iznad svoje pasje družice Dragice, pisala i pisala. Nažalost, mnoge ideje, zamisli i započete naslove nikada nećemo čitati, no ono što je ostavila generacijama čitat će se s užitkom i dakako proučavati, kako to već ide na relaciji kreator-verifikator.

Iskreno, vrlo mi je teško išta pisati o Nadi. Sada kad je, da se tako izrazim, humak još svjež. Prije svega ne želim da upravo mediokriteti

koje je Nada uvažavala iskrenom manirom velikog čovjeka, kao zamornu činjenicu koja se mora prihvatiti, dobivaju na pozornosti kao i sve ono vezano uz krajnje nedostojne zadnje godine Nadina života i stvaranja. Naravno, napisat ću o tome i puno i malo, no dajem si vremena, hvatam odmak kako bih što vjernije i koliko je moguće hladnije dokumentirala.

Nedostaje mi. Svjesna kako emocije moram barem na trenutak izmjestiti i zaključiti kako je i ovdje bila riječ o velikoj emociji i književnoj ingenioznosti nedovoljno pripremljenoj za banalan život. Kao i uvijek, samozatajnost koja se veže uz velik talent i apsolutni nedostatak ambicije za salonskim statusom umjetnika i ostvarenjem holivudske vizije pisca, doveo ju je na sam rub života s kojeg je poletjela tamo odakle je i doletjela. Zvijezda čiji smo zvjezdani prah, u njenom strelovitom i začudnom preletu, oćutjeli i zamislili se.

Hvala joj za svaku minutu u kojoj smo se zajedno smijale, ponajviše stvarima, pojavama i ljudima nad kojima je trebalo plakati.

Branko Braum, dugogodišnji Nadin prijatelj

Draga naša Piksa!

Sjećam se kad smo šezdesetih skakali po kvartovskim krovovima. Nijedna ti četverokatnica nije bila previsoka. Previsok ti nije bio ni Mont Blanc, prestrma ti nije bila ni sjeverna triglavska stijena. Nijedna planina ti nije bila prestrma ni previsoka. Kad si zatvorila knjigu zvanu alpinizam, otvorila si druge knjige. I nijedna ti nije bila predebela. Sve si ih pročitala!

A onda si počela pisati knjige. I nijedna ti nije prošla bez nagrada.

Jedino kaj te život ni baš mazil i nagrađival! Nagradil te samo po tom kaj si bila ikona alpinističkog odsjeka Planinarskog društva Sveučilišta Velebit, kaj si bila ikona naše dječje literature, kaj si bila jedna od najvećih i najposebnijih u Lijepoj Našoj.

Snivaj mirno, danas je stigao paket od tvoje drage Frflje, pakiran s ljubavlju. I nema u njemu čega nema, jedino kaj je stigel dan prekasno. A kad budemo bacali laticice prema lijesu koji polako tone, bacit ću k njemu dio tog paketa. Umjesto latica, tu će biti stručak mediteranskog bilja, složen od Frflje s ljubavlju. Jer tebe je trebalo voljeti!

Arno Vinković, Nadin prijatelj i nadahnuće za neke likove iz njezinih djela

Draga Nadek,

Nada je paradoksalan karakter o čijem se životu može napisati barem deset romana. Iako je Nada književnik za djecu, ona nije nikad bila sklona infantilnosti karakterističnoj za djecu, a i za odrasle. Iritirala ju je dječja cendravost i galama... Ispričat ću vam jednu zgodu... U parku smo pili kavu, Nada, Dragica i ja, dok se za stolom pored nas deralo i vrištalo neko dijete. Nada je u svojoj maniri, odrješito i glasno rekla majci djeteta: „Dajte smirite to dijete!“ Nakon Nadine izjave nastao je muk i gospođa majka ju je pitala: „Pa tko ste vi da se možete tako postavljati?“ Nada joj je mrtvo-hladno odgovorila: „Pa, ja sam Nada Mihelčić, književnica za djecu!“ „Vi ste Nada Mihelčić?“ začuđeno ju je upitala gospođa. „Da, ja sam.“ odgovori Nada. Ona joj zatim izjavi: „Ja sam pročitala sve Vaše knjige i obožavam Vaše priče!“ Nada joj na to odgovori: „Gospođo, bolje da ste odgajali svoje dijete nego čitali moje knjige.“ Nastao je muk, a onda smo se vratili našoj kavi. Njezina slika humanosti, koju njeguje u djelima i komunikaciji s drugima, vezana je uz nevinu maštovitost i iskreno čuđenje – uvijek postavljati pitanja! Zašto? Zašto? Zašto? Kako radi ovo? Kako funkcionira ono? Tjera me da uvijek oko svega postavljam pitanja jer jedino tako mogu stvar dovesti do kraja. Nedavno sam je pitao kad bi mogla, što bi ponovno upisala? Ozarena lica mi je rekla: „Etnologiju.“ Ona voli istraživati različitosti i dopušta svojoj mašti da putuje po cijelom svijetu – od pijenja kave u Damasku, preko ribolova s Eskimima do prijateljskih inicijacija Indijanaca... Ona je iskonski kozmopolit koji se odbija svrstati u bilo koju kategoriju. Spisateljica, planinarka, fenomenalna kuharica, sportski navijač, kritičar, enigmatičar... samo su neke od ladica u njezinu ormaru. Njen karakter nikad nije znao plivati u moru mediokriteta, koji najčešće glume iskrenost i osjećajnost. Ona je tvrdoglava kao sam vrag i ostala je dosljedna tome do kraja. Kad voli, voli do kraja, kad mrzi, onda vam nema spasa. Ona je izgubila čitav vagon prijatelja koji su od nje zahtijevali iskrenost, a kad im je to pružala, onda su pobjegli glavom bez obzira. S njom je trebalo znati. Mnoge stvari koje su je zadesile nije zaslužila, ali čak i tada nije bila zlonamjerna. Trudila se i dalje biti odgovorna prema svijetu oko sebe. Ponajprije kao pisac, zatim prema drugima, a najmanje prema sebi. Dok mediokriteti imaju uzak dijapazon djelovanja i življenja, Nada je samo išla iz ekstrema u ekstreme – zdravstvene i financijske, što pozi-

tivne, što negativne kulminacije iz kojih se uvijek nekako izvitoperila, borila se i vraćala, ali više nije imala snage za to. Bila je umorna. Ona zna da je Dragica dobro i da ćemo joj svi mi pružiti ljubav. Žao mi je što će još toliko vrijednih priča ostati nenapisano i što toliko likova iz njezina pera neće ugledati svjetlo dana. Uskoro ćete je i dalje imati prilike čuti u romanima koji će tek biti objavljeni. Nada je osoba koja oplemenjuje život i čini ga vrijednim življenja, a njezin duh je uz njezina djela dobio priliku vječno biti uz nas. Nada je napisala pjesmu o Tiburangi, o otoku snova, u kojem se svira, pjeva i čuje glas vječnog djetinjstva.

PAJO KANIŽAJ

(Đelekovec, 22. srpnja 1939. – Zagreb, 4. studenoga 2015.)

ŽIVI KINČ

Je malo menši
borek postal najvekši!
Jastreb na vrhu!

EKO MUŽIKA

Sem vuni kinčil
boreka. Ga na vetru
vidiš i čuješ!

MALI SPOMEN NA PAJU KANIŽAJA

Pavao Kanižaj, poznatiji kao Pajo – pjesnik, prozni pisac, urednik televizijskih emisija, humorističkih emisija i serija za djecu, urednik časopisa i scenarist, preminuo je u sedamdeset i sedmoj godini života. Da je napisao samo *Zapise odraslog limača*, ritmičnu humorističku autobiografsku prozu, zaslužio bi već da uđe u sve tiskane knjige povijesti hrvatske književnosti. Međutim, napisao je i učinio mnogo više. Kritičari su već pisali o autentičnoj kerempuhovskoj optici njegove lirike (J. Skok), o jedinstvenosti njegove grafičke ili konkretističke poezije (I. Zalar), o ludizmu njegovih pjesama i kratkih priča (D. Zalar) itd. Njegov je prinos razvoju suvremene hrvatske književnosti, televizije i filma neprijeporan. Između svih njegovih zasluga provlači se jedna konstanta – nismo u Hrvatskoj imali mnogo humorista takva formata. O njegovu umjetničkom djelu i zaslugama pisalo se mnogo, pa ovom prilikom želim samo iznijeti nekoliko svježih sjećanja na Paju Kanižaja kao čovjeka. Posljednji put surađivala sam s njime točno prije godinu dana, kad smo bili zajedno u povjerenstvu za ocjenu dječjih literarnih radova na dvadeset i prvom Hrvatskom dječjem festivalu (održanom 23. studenoga 2014. u Koncertnoj dvorani Vatroslav Lisinski). Oni koji poznaju Paju Kanižaja shvatit će zašto sam se malo pribojavala te suradnje, tim više što smo Pajo i ja imali jednu epizodu, doduše dosta davno, kad sam osjetila njegovu polemičku ostricu i ljutnju. To se zagladilo, pa sam potom i pisala pogovor za njegovu zbirku *Čudo u djetetu*, sastavljala jednu antologiju (neobjavlenu), viđali smo se na promocijama. Prošloga studenoga sastali smo se da usuglasimo stavove oko pristiglih dječjih literarnih radova za Festival. Sve je proteklo u radnom i vedrom tonu, najviše zahvaljujući Mariji Tuksar, predsjednici povjerenstva i vrlo taktičnoj osobi. Kad je usuglašavanje bodovanja i stavova završilo, zajedno smo htjeli izaći iz zgrade Hrvatskoga društva skladatelja, međutim netko je zaključao iznutra ulazna vrata u vežu. Pajo, Marija i ja našli smo se na stubištu u čudu, a nikoga tko bi nam mogao otvoriti i pustiti nas na ulicu. Naslušala sam se viceva, a kad je konačno dotrčala jedna gospođa iz Društva s ključem u ruci da nas pusti iz zatočeništva, Pajo je rekao: „Lepo Vas prosim, gospodična, ak bi nas pustili prek vikenda doma, imam neku proslavu v nedelu.“

U Lisinskom, kako to već biva kad je Hrvatski dječji festival, bila je velika gužva, puno djece pristiglih autobusima iz drugih gradova i mjesta, njihove mentorice, profesorice, glazbenici. Nas „literate“ smjestili su u predvorju prvoga kata, uz izložbu likovnih dječjih radova duž cijele te strane zgrade. Svatko od članova povjerenstva trebao se predstaviti pristiglim gostima. Pajo je to učinio visoko profesionalno, na razini zadatka. Zapamtila sam kako je ispričao djeci i okupljenima svoju djetinju želju davnih dana. Kad su ga znali pitati: „Što ćeš ti, mali, biti?“, neko vrijeme je odgovarao da će biti dimnjačar (jer ljudi su se uvijek za dimnjačarima primali za gumbе da im donesu sreću); onda je htio biti vozač (da može pobjeći kud hoće i kad hoće)... itd. Na kraju se domislio da će živjeti u cirkusu, da može nasmijavati ljude. Zaključio je da mu je to najljepši posao. U tom tonu je otvorio i izložbu likovnih radova izrekavši nekoliko svojih pjesama i pohvalivši djecu, mlade literature koja pokazuju svojim radovima koliko ljube jezik kojim govore. Bilo je vrlo svečano i lijepo, a meni je bila čast i jako drago što sam tom prilikom bila u povjerenstvu Festivala.

Desetljećima već Kanižajevi stihovi oduševljavaju generacije studenata Učiteljskoga fakulteta koji svake godine odgledaju scensku antologiju hrvatske poezije naslovljenu prema njegovoj pjesmi *Pavao i njegov glavao*, pa mogu posvjedočiti da je Pajo ostvario svoju djetinju želju. Živio je u ovom našem europskom „cirkusu“ i nasmijavao je ljude.

Ovih dana, na velikom oproštajnom plakatu u blizini Britanskoga trga uočila sam napisanu njegovu pjesmu *I onda neš pil!* koja ga oslikava i kao politički osviještena čovjeka u bespućima hrvatskih povijesnih mijena. Međutim, čitajući taj plakat, poželjela sam ipak ovaj zapis započeti i završiti pjesničkim minijaturama Paje Kanižaja koje on naziva *kaiku* i koje ga pokazuju u dosta nesvakidašnjem, nježnom i lirskom svjetlu, unutar podravskoga kajkavskog govora koji mu je bio najviše prirastao srcu. A nekako je i prigodno, jer je vječni zaljubljenik u svoju domovinu, Pajo Kanižaj, okončao ovozemaljski hod baš pred početak blagdanskog kićenja grada koji mu je bio drugi dom.

Laka nek' mu je hrvatska zemljica.

NAJLEPŠI KINČ

Kak pahulice
one prave ti nišče
ništ ne okinči!

DOMAČI GOST

Sem si boreka
okinčil krej obloka.
Što mi to kuca!?

Diana Zalar

NOVE KNJIGE

Informacije preuzete s mrežne stranice Knjižnica grada Zagreba. Anotacije izradili: Maja Brajko Livaković, Marina Danev, Natalija Dragolja, Lucija Kodžajev, Željka Krušlin, Dunja Lovrenčić, Anita Spevec, Alka Stropnik i Ljiljana Suton.

SLIKOVNICE ZA NAJMLAĐE

Christina Butler, Tina Macnaughton: *Jedna snježna noć*
prevela Ksenija Plečko; Zagreb: Lusio, 2014.

Zimska priča za najmlađe koja govori o prijateljstvu. Slikovnica sadrži meke tekstilne dodatke koje djeca mogu dodirivati i istraživati slušajući priču.

Crvenkapica: čitaj priču, pritisni sliku i slušaj zvuk! / Tri prašćića: čitaj priču, pritisni sliku i slušaj zvuk!

tekst preveo i prilagodio Filip Kozina; Zagreb: Naša djeca, 2015.

Klasične bajke priređene za najmlađe čitatelje u ovim su slikovnicama obogaćene zvukovima koji će dodatno doprinijeti užitku čitanja.

Leslie Patricelli: *Grli, ljubi! / Moja tuta / Ne, ne, da, da!*

preveo Boris Nazansky; Zagreb: Mozaik knjiga, 2014.

U nizu duhovitih slikovnica obrađuju se teme koje će najmlađima pomoći u razumijevanju izražavanja ljubavi, odvikavanju od pelena, poželjnih i nepoželjnih oblika ponašanja.

Rohrbeck Manfred: *Na selu*
prevela Mirjana Vujanić; Zagreb: Forum, 2014.

Edukativna slikovnica s poročićima uz koju će najmlađi upoznati život seoskog gospodarstva. Realistične ilustracije pobuđuju dječju radoznalost i potiču na imenovanje (životinja, biljaka, predmeta) te pridonose bogaćenju dječjeg rječnika.

SLIKOVNICE I KNJIGE ZA DJECU MLAĐE DOBI

Lea Brezar: *Crveni planet*

ilustrirala Irina Steiger; Čakovec: Dvostruka Duga, 2014.

U velikom Svemiru na jednom malom planetu živjeli su mali ljudi koji su marljivo i puno radili, ali nisu uopće međusobno razgovarali. Stoga su bili osamljeni i sve više su se ljutili. Slikovnica govori o ljubavi, ali o ljubavi kao živom biću koje raste u nama i čeka da joj dopustimo da nas preplavi i da postanemo bolji ljudi.

Aleix Cabrera: *Niko i prebrana / Roko i zdravlje*

ilustrirala Rosa M. Curto; Zagreb: Neretva, biblioteka Zdrave navike, 2015.

U pričama upoznajemo dva neobična lika, mala bića, Šumiće koji će kroz neobične avanture naučiti ponešto o zdravlju. Na kraju ilustriranih priča nalaze se tekstovi koji predškolskoj djeci na razumljiv i pristupačan način donose zdravstvene savjete.

Xanna Chown: *Božićne snjegopriče : 15 snježnih priča koje će vam ugrijati srce*

ilustrirao James Newman Gray; prevela Đurđica Čilić Škeljo; Zagreb: Naša djeca, 2014.

Bogato ilustrirana slikovnica za najmlađe donosi petnaest različitih priča o igrama na snijegu i drugim dogodovštinama vezanima uz zimu i snijeg.

Milena Jukić Bandić: *Pustovina pšeničnog zrna*

ilustrirala Ana Jakić Divković; Zagreb: Sipar, 2014.

Pratimo sudbinu pšeničnog zrna od dozrijevanja, preko žetoeća, seljaka, mlinara i pekara pa sve do kruha.

Karmen Delač-Petković, Dijana Arbanas: *Sretna kućica*

ilustrator: Darko Macan; Brod Moravice: Hrvatska čitaonica sela Kuti, 2014.

Slikovnica je namijenjena djeci starije vrtićke dobi. Na jednostavan i maštovit način približava im svijet knjiga i knjižnica putem ilustracije i interaktivnog čitanja.

Mladen Kušec: (nakladnički niz: *Priče za društveni razvoj djeteta*) *Brinem se za svoje tijelo / Budi mi prijatelj / Čistoća je pola zdravlja / Idem rano spavati / Ja sam poseban / Kada treba, kažem ne / Moj grad je najljepši / Moja škola*

je najbolja / Perem zube svaki dan / Vjerujem u sebe / Vježbanje je zdravo / Volim i poštujem druge / Volim pomagati mami, tati, baki / Volim svojega kućnog ljubimca / Volim svoju obitelj / Volim zdravu hranu / Želim biti uredan / Ja sam sretno dijete / Ne bojim se / Ne ljuti se / Problema nema / Sve je prekrasno / Svi smo različiti

Kastav: Extrade, 2014.

Serijska slikovnica autora Mladena Kušeca donosi priče za najmlađe, važne za tjelesni, emocionalni i društveni razvoj svakog djeteta. Pisane su velikim tiskanim slovima i bogato ilustrirane pa ih najmlađi mogu i sami čitati.

Jelena Pervan: *Hrkalo i Drijemalo*

ilustrirala Jelena Brezovec; Vараždin: Evenio, 2014.

Ovo je treći nastavak serije slikovnica o slavnim Medvjediću Hrkalu. Šumski prijatelji upoznaju Drijemala, izravnu konkurenciju Hrkala. U slikovnici se obrađuju teme poput osjećaja zavisti, bijesa i ljubomore.

Aline de Petigny: *Petra ide plesati / Petra je ljubomorna / Petra kuha / Petra ne želi ići u malu školu*

ilustrirala Nancy Delvaux; Zagreb: Forum, 2014.

Problemske slikovnice prate doživljaje djevojčice Petre, vrlo slične svakodnevnim doživljajima najmlađih čitatelja te im ukazuju

na konstruktivno rješavanje problema poput svladavanja treme, uključivanja u društvo, prihvaćanja prinova u obitelji, odgovornosti u kućanskim poslovima te kvalitetnom druženju s prijateljima.

Silvija Šesto: *Martin i čarobna zebra*

ilustrirala Vanda Čižmek; Zagreb: Semafora, 2014.

Edukativna slikovnica za najmlađe bavi se temom ponašanja djece u prometu. Iz godine u godinu gužva na našim cestama sve je veća i opasnija. Najmlađi su i najranjiviji jer ne poznaju sva pravila i stoga se nerijetko suočavaju s opasnostima koje vrebaju odasvud. Glavni lik ove slikovnice, dječak Martin, puno će toga naučiti kroz razgovor sa čarobnom zebrom.

Silvija Šesto: *Martina i mrkvica gundalica*

ilustrirala Vanda Čižmek; Zagreb: Semafora, 2014.

Priča o zdravoj hrani, o ispravnom odnosu prema hrani i o potrebi njezine konzumacije. Ova problemska slikovnica pomoći će roditeljima i djeci da zajedno razviju pozitivan odnos prema hrani i blagovanju.

Silvija Šesto: *Željko i tri rode*

ilustrirala Andreja Živko; fotografija: Ana Šesto; Zagreb: Naklada Semafora, 2015.

Dječak Željko nema brata ni sestre pa mu je ponekad dosadno. Jednog dana roditelji ga iznenade prekrasnom viješću: njihova obitelj dobit će novoga člana.

Manuela Vladić-Maštruko:
Marino : O životu jednog brodića

fotografija: Nika Maštruko;
Zagreb: Sipar, 2014.

Autorska slikovnica akademске slikarice Manuele Vladić-Maštruko donosi priču za najmlađe o životu broda. Marino je ime brodića koji je izgrađen po uzoru na stari ribarski brod – gajetu, i poput živoga bića pripovijeda nam svoju priču od postanka do zrelosti. Slikovnica je obogaćena i poučnim pomorskim pojmovnikom.

Ana Đokić: Pavo sam na svijetu
ilustrirala Ivana Tomić; Zagreb: Knjiga u centru, 2014.

Slikovnica se može čitati kao umjetnički odgovor na poznatu nam priču *Pale sam na svijetu* Jensa Sigaarda, ili kao priča o sličnom snu koju priča Pavo – prijatelj koji Paleu u njegovu snu jako nedostaje. Prividni nesklad između teksta i ilustracija skreće nam pozornost na današnji način života u kojem najčešće nitko nikoga zaista ne vidi, bez obzira na to što svi živimo jedni pokraj drugih.

Tamara Bakran: Dječak, čudetni rogač i tajanstveni kovčeg

ilustrirala Kaća Svedružić; Zagreb: Sipar, 2015.

Priča govori o dječaku Miri i njegovoj neobičnoj noćno-morskoj pustolovini s prijateljem Rogačem. Rogač je drvo, mediteranska biljka, ali Mirin Rogač iz dvorišta ima neobične sposobnosti. Naime, može se noću micati i jurcati uokolo, a ujutro se vrati na svoje mjesto i opet je sasvim obično drvo.

Rotraut Susanne Berner:
Iznenadenja za Karla : Razvojne priče za glasno čitanje

prevela Dunja Flegar; Zagreb: Planet Zoe, 2015.

Autorska zbirka priča nagrađivane njemačke spisateljice i ilustratorice donosi zgode zečića Karla i njegove obitelji. Kraća forma, duhovitost, simpatičan glavni lik s kojim se djeca mogu poistovjetiti i razigrane ilustracije čine ove priče prikladnim za čitanje u raznim prigodama.

Nada Horvat: Mica Skupljačica perja

ilustrirala Ana Jakić Divković; Zagreb: Sipar, 2015.

Na djeci prihvatljiv način slikovnica govori o smrti kao o nečemu čega se ne treba bojati, jer kad ispunimo svoju zadaću, to je nešto što nas sve očekuje, putovanje u koje se svatko mora uputiti sam. Priča govori o Mici Skuplja-

čici perja koja je za života skupila sve moguće perje različitih ptica iz svih krajeva svijeta, osim onoga rajske ptice, koja živi u Raju, pa će po njega morati otići sama. Slikovnicu prate ilustracije izrađene u tehnici kolaža, živih i veselih boja, kakve i priliče perju raznovrsnih ptica. Slikovnica otvara mnogobrojna pitanja o životu i smrti te potiče na razgovor s djecom.

Laura Jakovljević: Čarobnjakova torba / Anja Kuzmić: Sjeverojug / Gina Uhač: Poslušna ili neposlušna, odlučite sami / Marta Vračar: Dobar plan / Valentina Hefer: Lunine pustolovine

Karlovac: Udruga za promicanje kulture čitanja KAlibra, 2014.

Autorske slikovnice, nagrađene na državnom natječaju Moja prva knjiga, koji potiče i ohrabruje djecu da razviju svoje umjetničke potencijale, da pišu i ilustriraju svoju vlastitu priču. *Čarobnjakova torba* donosi bajkovitu priču o djevojčici Nari koja je u cirkusu upala u čarobnu torbu i otkrila čudesni svijet neobičnih bića i stvari. *Sjeverojug* govori o veseloj i dragoj djevojčici spremnoj pomoći svima, ali simpatija prema jednome dječaku dovest će je u nezgodnu situaciju. *Poslušna ili neposlušna, odlučite sami* vedra je i duhovita priča u stihovima o pokušajima djevojčice Jane da nabavi kućnog ljubimca. *Do-*

bar plan bajkovita je pripovijetka koja govori o potrebi ujedinjenja i snazi zajedništva pred opasnosti, te prijateljstvu različitih. *Lunine pustolovine* donose bajkovit svijet u kojemu se djevojčici Luni ostvarila najveća želja – postala je kraljica životinjskog carstva.

Miroslav Kirin: Zimska potraga ilustrirao Mingsheng Pi; Zagreb: Mala zvona, 2015.

Životinje iz slikovnice (od mrava, preko vjeverice, vuka i jelena, pa sve do ptica), uživaju u ljetu i lijepu vremenu, ali žude za bjelinom, snijegom i drukčijim aktivnostima. Fabularnoj potrazi za bjelinom odgovara čistoća teksta, kratke i jednostavne rečenice koje uz dojmljive minimalističke ilustracije stvaraju skladnu cjelinu.

Amy Sky Koster: Pustolovine vesele Pabuljice / Pustolovine znatiželjne Zlatice

prevela Višnja Barić; Zagreb: Egmont, 2015.

U prvoj slikovnici nalaze se dvije priče o veseloj i razigranoj kujici te njezinim avanturama. U drugoj slikovnici glavni je lik odvažna, zaigrana i znatiželjna mačka koja je obožavala vrijeme provoditi na plaži. Jednog se dana sasvim nečujno ukrcala na brod upustivši se tako u pustolovinu o kojoj je dotad samo sanjala.

Daria Roić: *Gdje stanuju slova*
ilustracije Ivana Kevo; Split:
Naklada Bošković, 2014.

U slikovnici za najmlađe djeci se približavaju slova u 30 priča o jednoj obitelji – abecedi, bez koje bi čitanje i uživanje u pričama bilo nezamislivo.

Holly Lansley: *Medo zvan bra-
brost: Čarobna priča za laku noć!*

ilustrirao James Newman
Gray; Zagreb: Naša djeca, 2015.

Priča za laku noć u kojoj se mali Medo boji mraka i ne može zaspiti. No kad u obližnju šumu padne zvijezda, on je s mamom krene tražiti...

Sven Nordqvist: *Lov na lisicu*
prevela Zrinka Gugić; Zagreb:
Planet Zoe, 2015.

Novim naslovom iz serijala o omiljenim likovima švedski pisac nastavlja zabavljati i nasmijavati sve poklonike Petssona i Findusa. U ovoj epizodi Findus i Pettson smišljaju plan kako uloviti lisicu, plan koji će prerasti u pravi spektakl, baš kao i svaka njihova dosadašnja pustolovina.

Todd Parr: *Knjiga o obitelji*
prevela Brankica Bajić; Za-
greb: Adopta, 2014.

Slikovnica za najmlađe koja na pristupačan i maštovit način govori o obitelji koja može postojati na mnogo različitih načina.

Renata Piatkowska: *Priče za
predškolce*

ilustrirala Iwona Cala; preveo
Adam Agićić; Zagreb: Srednja
Europa, 2015.

Zbirka nagrađivane poljske spisateljice sadrži dvadeset kratkih priča namijenjenih djeci predškolske dobi. Tomica, glavni lik, prepričava svoje doživljaje s obitelji i prijateljima kod kuće, u igri, vrtiću, proslavi blagdana, kada je bolestan... Tematska šarolikost i duhovitost tekstova upućuju na dovitljivost autorice da uroni u dječji svijet, prikaže sveukupnost dječje maštovitosti, njihovu neiskvarenost te zaigranost u svakodnevnim situacijama.

Zoran Pongračić: *Najsporiji
kralj na svijetu*

ilustrirao Bob Živković; Za-
greb: Knjiga u centru, 2015.

Što se dogodi kada se kralj jednoga pužjeg kraljevstva uvrijedi zbog priče o tome da je kralj drugog kraljevstva sporiji od njega? Rat? Ma ne, nešto puno domišljatije: pužja utrka koja će dokazati koji je od dvojice kraljeva sporiji.

Ivančica Šebalj: *Priča o po-
stanku grada Karlovca*

Karlovac: Gradska knjižnica
Ivana Gorana Kovačića, 2014.

Priča o postanku grada Karlovca koji se nalazi na četiri rijeke.

Kako su rijeke i grad dobili imena, doznaje se u priči koju prate i nadopunjuju ilustracije djece.

Silvija Šesto: *Horacijev uspon i pad*

ilustrirao Davor Šunk; Zagreb: Laurana, 2014

U ovoj priči vraćamo se u djetinjstvo profesora Baltazara kada je još kao školarac izmislio svoj prvi izum zvani „vatoušek“, neophodan svim učenicima, kako bi lakše slušali preglasnu učiteljicu.

Tatjana Udović: *Eko Mucko Bucko*

ilustrirali Alena Udović et al.; Viškovo: Udruga za kulturu Ča?, 2014.

Ekološka bajka u čakavskim stihovima namijenjena je najmlađima, a govori o važnosti recikliranja i kompostiranja. Slikovnicu je ilustrirala Alena Udović s djecom iz Dječjeg vrtića *Snjeguljica*.

Ari Berk: *Noćni pjev*

ilustrirao Loren Long; prevela Lara Hölbling Matković; Zagreb: ArTresor naklada, 2015.

Poetična priča američkog pisca prati malog šišmiša Kira u njegovoj prvoj samostalnoj potrazi za hranom. Riječ je o problemskoj slikovnici koja se bavi odrastanjem i prirodnim procesom odvajanja od roditelja, što ponekad može biti zastrašujuće iskustvo.

Julia Donaldson: *Što je bubamara čula*

ilustrirala Lydia Monks; preveo i prepjevao Ozren Doležal; Zagreb: Profil knjiga, 2015.

Slikovnica donosi detektivsku priču za najmlađe. Lopovi Kršni Krešo i Šašavi Saša pokušali su s farme ukrasti šampionsku kravu. Njihov naum razotkrila je mala bubamara. Obavijestila je domaće životinje te su lopovi na domišljat način uhvaćeni.

Antoon Krings: *Čarobni vrt / Noć u Čarobnom vrtu / Priče iz Čarobnog vrta*

prevela Rahela Filip; Zagreb: Planet Zoe, 2015.

Francuski književnik i ilustrator počeo je pisati priče o vrtnim antropomorfnim bićima 1995. godine. Od tada je napisao i oslikao slikovnice s više od pedeset likova, a sama biblioteka *Čarobni vrt*, namijenjena predškolskoj djeci, postala je najdugovječniji i najpopularniji francuski serijal slikovnica.

Boris Nazansky: *Uspavanke za pospanke*

ilustrirala Željka Mezić; Zagreb: Mozaik knjiga, 2015.

Zbirka sadrži petnaest ilustriranih uspavanki – kratkih i jednostavnih pjesama, posvećenih nekoj životinji.

Silvija Šesto: *Zelenkapica*

ilustrirala Margareta Peršić;
Zagreb: Naklada Semafora, 2015.

Problemska slikovnica o potrošačkom mentalitetu koji ne zaobilazi ni najmlađe. Parafrazirajući poznatu bajku o Crvenkapici, autorica gradi priču o Zelenkapici, gradskoj djevojčici koja na putu do bake ne susreće vuka, već se suočava s brojnim iskušenjima sadržanim u primamljivim trgovačkim izlozima. Slikovnica je pogodna za zajedničko čitanje djece i odraslih te poticajna za promišljanja.

Irides Zović, Zorana Geržić: *Slovko Maraforko*

Poreč: Gradska knjižnica,
2014.

Na odjelu za djecu, odmah do velike knjižnice u gradu Poreču, živi Slovko Maraforko. Nije teško pogoditi da Slovko najviše voli slova. Upoznaje nas sa svim aktivnostima za djecu koje se događaju

u knjižnici. Govori nam kako se trebamo odnositi prema knjigama, kako ih moramo čuvati i na koji način postavljamo član knjižnice. Slikovnica je pod stručnim vodstvom knjižničarke nastala na jednoj od radionica koje organizira Gradska knjižnica Poreč i Slovko je njezina maskota.

Velika knjiga priča za laku noć

prevela Merima Nikočević Ibrahimpašić; ilustratori Verity Clark et al; Zagreb: Planetopija, 2015.

Zbirka sadrži osam priča namijenjenih najmlađima. Glavni likovi su životinje i fantastična bića koja doživljavaju raznovrsne zgođe i nezgode (npr. mala vidra koja se voljela držati za ruku, dinosaur Dino koji je stalno kasnio, čudovište zvano Vremenska Nepogoda o čijem je raspoloženju ovisilo vrijeme). Na kraju knjige nalaze se ideje za dodatne aktivnosti s djecom.

KNJIGE ZA DJECU

Božidar Prosenjak: *Svjetlo koje se ne gasi*

ilustrirao Luka Petrač; Zagreb: Alfa, 2014.

Zbirka sadrži autobiografske priče koje govore o pravim vrijednostima u životu, o dražima i nesputanosti odrastanja na selu te o ljepoti i bogatstvu odnosa unutar obitelji. Slojevitost priča čini ih dobrim šti-
vom za višegeneracijsko čitanje.

Ivan Vitez: *Imenar : Što znači moje ime? : Slikovnica s tumačenjima hrvatskih imena*

Zagreb: Alfa, 2014.

Autorska slikovnica s tumačenjima hrvatskih imena. Knjiga donosi četiri stotine muških i ženskih imena te njihova tumačenja u stihovima i prepoznatljive ilustracije Ivana Viteza.

Višnja Junaković: *Kolač od riječi*

ilustrirala Katarina Halužan; Šibenik: Gradska knjižnica Jurja Šižgorića, 2014.

Kolač od riječi metaforičan je naziv za zbirku pjesama. Stihovi su podijeljeni u nekoliko cjelina. Prvi dio posvećen je moru i otocima, slijedi ih kolač od riječi, a nakon njega slijede pjesme pod nazivom Krug oko sunca, gdje se nalaze pjesme o svim mjesecima u godini

i svim godišnjim dobima. Zbirka završava zimskim, kućnim i glazbenim zagonetkama.

Nelka Kralj: *Putovanje u snovima : Pjesmice i priče za djecu veliku i malu*

ilustrirala Iva Dukić; Čavle: vlast. nakl., 2014.

Zbirka autorice Nelke Kralj sadrži tri cjeline. Prva cjelina namijenjena je najmlađima. Pjesme su jednostavne, pune rime i duhovitih zgoda i nezgoda s raznim likovima. Druga cjelina sastoji se od osam pripovijetki koje stilom i sadržajem podsjećaju na basne i bajke. Treća cjelina predstavlja odmak od prethodnoga. To su autobiografski zapisi i sjećanja na događaje iz nekog drugog vremena. Malo su složenije, stoga su namijenjene nešto starijim čitateljima.

Ivana Kranželić: *Čemu služe stvari?*

ilustrirao Zoran Gavrilović; Koprivnica: Udruga Terra Podraviana, 2014.

Zbirka pjesama za djecu mlade autorice Ivane Kranželić na duhovit način stihovima nastoji odgovoriti na pitanje čemu služe stvari. Čemu služi cigla, mačka, ruke, srce, uz druge razigrane stihove o

životinjama, djeci, školi i uopće o životu. U zbirku ih je stalo 49, a kao pedesetu pjesmu autorica nam je duhovito ponudila na zadnjoj stranici i jednu „Nevidljivu pjesmu“.

Anda Marić: *Afra*

ilustrirala Lina Al Saleh; Zagreb: vlast. nakl., 2014.

Roman za mlađe osnovnoškolske o samopouzdanju i samopoštovanju. Đurđica silno želi novu, modernu torbicu kako bi postala popularna i uklopila se u razrednu klapu predvođenu najpopularnijom djevojčicom Hanom. No s torbicom je dobila i sićušno biće narančaste kose, Afru, koja će pobuditi djevojčinu savjest, podići joj samopouzdanje i samopoštovanje te promijeniti ne samo nju, već i Hanu te cjelokupnu razrednu ekipu.

Luko Paljetak: *Maštoglavice*

ilustrirala Sanja Rešček Ramljak; Zagreb: Znanje, 2015.

Jezična zaigranost, obilje humora i komičnih prizora u rimovanim stihovima poznata su obilježja Paljetkova stila koji se nastavlja i u ovoj zbirci pjesama za djecu mlađe školske dobi. Autor vodi čitatelje kroz četiri godišnja doba, svijet biljaka i životinja u kojem zaljubljene tratinčice, orhideje, guske, patke i, naravno, miševi i mačke sudjeluju u sveopćem karnevalu te šire životno veselje.

Nada Mihoković-Kumrić:

Imaš izbor: Priče za male (i) velike

ilustrirala Jasminka Premerl; Zagreb: Biakova, 2015.

Zbirka priča čiji podnaslov „Priče za male (i) velike“ upućuje da ih mogu čitati i mali i veliki, svatko u skladu sa svojim iskustvom i znanjem. Pisane u formi basne, prenose djeci važne životne poruke potičući ih na razmišljanje i jasno im dajući na znanje koji je put u životu ispravan i najbolji. Glavni junaci uglavnom su životinje koje su poput ljudi različitih karaktera, ponašanja i razmišljanja. Susrećemo naivne, lijene, tupoglave, sebične, bahate, tužne, razborite, hrabre, nesebične i mnoge druge likove.

Jo Nesbo: *Doktor Proktor i smak svijeta. Možda.*

ilustrirala Per Dybvig; preveo Nikica Puhalo; Zagreb: Fokus komunikacije, 2014.

Treći nastavak serijala o bistroj djevojčici Lisi i sićušnom, ali odvažnom dječaku Mrvi te njihovu ekscentričnom prijatelju doktoru Proktoru, duhovita je i topla priča o prijateljstvu i hrabrosti. U ovoj epizodi Zemljanima prijete mjesečevi kameleoni, nevidljiva bića sklona krađama čarapa, pravopisnim pogreškama te odličnim hipnotizerskim sposobnostima. U spašavanju čovječanstva od neobičnih bića dvoje prijatelja uz po-

moć doktora Proktora odigrat će važnu ulogu.

Lincoln Peirce: *Natko Veliki : Uzvrata udarac*

prijevod Darko Macan; Zagreb: Europapress holding, 2015.

Drugi naslov duhovitoga serijala o Natku, učeniku 6. razreda, u čijim će nestašlucima i pokušajima da postane slavan i sjajan (što mu baš ne polazi za rukom) uživati mlađi osnovnoškolci. U ovoj epizodi Natko će se opet uvaliti u nevolje. Zaglaviti će s Dinom, svojom vječnom neprijateljicom koja mu je postala partnerica u zajedničkom školskom projektu. Autor serijala, koji je dospio na listu najprodavanijih naslova New York Timesa, pisac je i crtač stripova Lincoln Peirce. Knjiga je napisana u stripovskoj maniri, s mnogo crteža, što pridonosi privlačnosti i olakšava čitanje.

Geronimo Stilton: *Dvorac markize Tustošape Mijaubach / Pirat na internetu*

ilustrirali Larry Keys i Ratterto Rattonchi; prevele Tatjana Ru-kavina i Maja Winkler

Kastav: Extrade, 2014.

Geronimo Stilton ime je autora te naziv serijala vrlo popularnih dječjih knjiga koje su prodane u više od 80 milijuna primjeraka i objavljene u više od 40 država, a prema knjigama je napravljena i

animirana televizijska serija i mjuzikl. Glavni je lik Geronimo, miš, rođen u Mišogradu te novinar najpopularnijih novina. Ima mlađu sestru Teu, nećaka Benjamina i bratića Miška, s kojima iz epizode u epizodu upada u niz vrlo zanimljivih pustolovina. *Dvorac markize Tustošape Mijaubach* napeta je priča u kojoj likovi istražuju ruševni dvorac u mračnoj šumi.

Pirat na internetu donosi poučnu priču o nesigurnosti osobnih podataka na internetu.

Lahorka Škrgatić: *Marko i Petra u svemiru*

Zagreb: Webstilus klub, 2014.

Svemirska pustolovina za čitatelje mlađe osnovnoškolske dobi. Petra i Marko dvoje su znatiželjne i zaigrane djece. Marka je posebno zanimala astronomija. Već s četiri godine znao je nabrojiti sve planete Sunčeva sustava. Jedna od omiljenih zabava im je bila gledanje u zvijezde pred spavanje. Tako su jedne noći, dok su bili s roditeljima na izletu u šumi, gledajući zvijezde usnuli vrlo zanimljiv san u kojem su upoznali izvanzemaljce i doživjeli svemirsku pustolovinu.

Shaun Tan: *Crveno stablo*

prevela Lara Hölbling Matković; Zagreb: ArTresor naklada, 2015.

Misaona, nadrealistička slikovnica koja više govori ilustracijama

nego tekstem. Priča je to o životu, o danim u kojima misliš da te ništa ne nosi. A onda se sve uskomeša u nekoj prijetećoj tmini pa misliš da ćeš se potopiti od raznih nevolja i zala. Misliš da te nitko ne razumije i da si sam. Tada tražiš smisao i razloge i čekaš, čekaš... Katkad se nešto dogodi, katkad ne, a najčešće prekrasne ljepote samo prođu pored tebe. Imaš sreće ako neke i zapaziš na kraju dana. Ponekad su ti bile pred nosom i mirno čekale.

Renata Zlatković: *O zmajevima i njihovim problemima*

ilustrirao Nikola Sturica; Dubrovnik: Slagalica, 2014.

Zbirka priča namijenjena djeci na pragu odrastanja. Sadrži četiri zanimljive (dvije teološke) i poučne priče o zmajevima i jedan ljubavni igrokaz o dosadi. I zmajevi i igrokaz, odnosno drama o ljubavnim jadima, nose mudre pouke za mlade čitatelje i potiču na pozitivne promjene. Otkrivaju nam moć ljubavi, odlučnosti, pomaganja, opraštanja i što je najvažnije pomažu nam shvatiti da za svaki problem postoji rješenje

Sonja Zubović: *Roza i Blu upoznaju Zagreb*

ilustrirala Alida Mezić; Zagreb: Tekston, 2015.

Autorica nas vodi u šetnju zagrebačkim ulicama – od Hrvat-

skoga narodnoga kazališta, preko Tomislavova trga i Zrinjevca, do glavnog trga, Kaptola i sve do Maksimira. Knjiga je namijenjena najmlađima, nije opterećena mnoštvom podataka, a opet nudi dovoljno informacija da se o Zagrebu dozna najvažnije. Ovaj osjećajni vodič obogaćen je autentičnim zagrebačkim izrazima i receptima starih zagrebačkih jela, a tekst prate ilustracije.

Stephan Pastis: *Pogledajte što ste učinili*

prevoditeljica Andrea Bagović; Zagreb: Profil knjiga, 2015.

Drugi nastavak humorističnoga serijala s Timijem Promašajem, dječakom osnivačem i izvršnim direktorom najbolje detektivske agencije. U ovoj epizodi okupiran je novim slučajem – školskim natjecanjem u traženju ukradenoga globusa. Šaljiv i humorističan roman za mlade osnovnoškolce popraćen je djeci privlačnim strip-crtežima.

Sanja Pilić: *Maša i bajke*

ilustrirao Niko Barun; Zagreb: Mozaik knjiga, 2015.

Maša voli čitati. Najviše voli bajke. Voli i sanjariti. Tako joj se često dogodi da potpuno uroni u sadržaj bajke i uživi se u sudbinu glavnog junaka. Tada se događa njoj neobjašnjiva čarolija. Liko- vi iz bajki izlaze pa se Maša i u

stvarnosti druži s njima. Učiteljica i mama primjećuju njezinu rastresenost. Maša im ne želi ništa reći, kao ni svojoj najboljoj prijateljici. Odlučila da će postati spisateljica jer one mogu sve što hoće. Ipak, u sastavku o prijateljstvu priznaje kako je lijepo imati izmišljene prijatelje, ali najljepši su oni stvarni, poput Tajane.

Svebor Vidmar: *Mali vještac*
ilustrirao Tomislav Tomić; Zagreb: Sipar, 2015.

Zloduh je nasilno odvojio dje-

čaka Dantea od obitelji kako bi on postao njegov nasljednik. Čarobnjaštvo kojim je Dante bio okružen sve ga je više očaravalo. Dječak je polako počeo zaboravljati obitelj. Srećom, bio je svjedokom razgovora između Zloduha i slijepe starice. Na vrijeme je shvatio što se dogodilo i kako od njega žele napraviti Vješca. Suprotstavio se zlim silama i izložio pogibelji. Ova priča o vjekovnoj borbi dobra i zla i o opasnim i pogubnim stranama čarobnjaštva namijenjena je djeci starije dobi.

KNJIGE ZA MLADEŽ

Jedra žedna vjetra : Zbornik objavljenih i nagrađenih literarnih i novinarskih radova (1972. – 2012.)

priredio Anto Kovačević; suradnici u pripremi Karmen Bejić et. al.; Zagreb: Školska knjiga, 2014.

Ova je knjiga svojevrsan dokument dječjega stvaralaštva i učiteljske predanosti poticanju učenika i nadahnjivanju za stvaralaštvo. Ante Kovačević, nastavnik hrvatskoga jezika u osnovnoj školi u Usori, od 1972. do 2012. godine prikupljao je nagrađivane literarne i novinarske radove svojih učenika. Nekoliko stotina tih uradaka objedinjenih u zborniku obogatio je vlastitim umjetničkim radovima

te zapisima i vizualnim priložima o dječjim radovima, o susretima i kulturnim događanjima na koje je vodio učenike. Takvim prepletanjem dokumentarnih dijelova s umjetničkim tekstovima, dobiva se i uvid u život Hrvata u Usori, hrvatskoj enklavi u Bosni i Hercegovini, u njihovu bogatu baštinu, burnu prošlost i složenu sadašnjost.

Mirjana Mirkela: *Mea, mlađa sestra*

Zagreb: Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade, 2014.

Glavna junakinja je Zadranka Lidija, učenica osmog razreda. Odlična je matematičarka, ali unatoč tome zabrinuta je hoće li se

upisati u željenu srednju školu. Živi s roditeljima i rodbinom u istoj kući gdje se očekuje veliki događaj, rođenje njezine sestre. Kao i u prošlom romanu Mirjane Mrkele (*Dragi Olivere*), obitelj i njihova sreća središnja su tema romana. Uz to pratimo Lidijino odrastanje i suočavanje s malim i velikim brigama.

Morea Banićević: *Demon školske knjižnice*

ilustrirao Damir Bišćan; Zagreb: Algoritam, 2015.

Napeti avanturističko-fantastični roman o šesteročlanoj skupini dvanaestogodišnjih prijatelja (četiri dječaka i dvije djevojčice) koji uobičajeno provode svoje dane, sve dok jedan od dječaka ne dobije kaznenu zadaću u kojoj mora opisati lik iz zadane knjige. Dječak u knjizi nailazi na olovkom ispisanu poruku koja se zagonetno i opetovano pojavljuje čim je obriše. Kako bi riješili zagonetku, naši se junaci moraju suočiti s demonima i nadnaravnim bićima u svijetu za koji nisu ni sanjali da postoji, a naravno i sa svojim strahovima i strepnjama.

Branka Grakalić: *Čičak u kosi*
Zagreb: Naklada Semafora, 2014.

Zbirka priča svojevrstan je album odrastanja autorice pedesetih godina prošlog stoljeća u Zagrebu. Neopterećeno i romantično djetinjstvo provedeno na brojnim za-

grebačkim toponimima (Lotrščak, Dolac, Kraljičin zdenac, Savsko kupalište), ali i u Medulinu i Istri gdje su se provodili ljetni praznici. Priče su jednostavne, tople i poput spomenara donose dah prošlih vremena (lakiranih cipelica, svilenih bombona, krep loptica...). Namijenjene su djeci i odraslima.

Ivana Guljašević: *Neprilagođena*
Zagreb: Igubuka, 2014.

Maja završava osnovnu školu i postavlja cilj koji mora ostvariti do kraja školske godine: mora pronaći najbolju prijateljicu. Onu pravu, od krvi i mesa, a ne s *fejse*. Razlog zašto već nema najbolju prijateljicu leži u čestim seljenjima njezine obitelji. Maja predano kreće u svoju misiju, ali njezina potraga ne napreduje onako kako je zamislila. Čekaju je mnoga iznenađenja. Neka neugodna, a neka vrlo ugodna. Ovaj duhoviti roman o prijateljstvu i ljubavi namijenjen je djeci starije školske dobi.

A. G. Howard: *Između dva svijeta*
preveo Marko Fančović; pre-pjev pjesme Jabberwocky po Antunu Šoljanu; Zagreb: Lumen izdavaštvo, 2015.

Alyssa Gardner ima reputaciju čudakinje u svojoj školi zahvaljujući bivšoj najboljoj prijateljici Taelor koja je raširila priču da je Alyssa u rodu sa slavnom Alice

Liddell koja je inspirirala roman Lewisa Carrolla. I zapravo je bila u pravu. Ženski dio Alyssine obitelji generacijama prati prokletstvo koje je započelo kada je Alice pala u zečju rupu i zbog kojeg je Alyssina mama u umobolnici, a baka počinila samoubojstvo. Alyssa shvati da ona i mama mogu imati normalan život u kojem neće čuti cvijeće i kukce kako razgovaraju, samo ako ode u Zemlju čudesa kroz onu istu zečju rupu kao i njezina šukunbaka i ispravi pogreške koje je ona tamo napravila. Prvi dio ove fantastične trilogije za mlade vodi nas u svijet koji je proslavio Lewisa Carrolla, samo još čudniji i mračniji.

Hrvoje Kovačević: *Tajna ljetnoga kampa i druge priče*

ilustrirao Krešimir Certić Mišić; Zagreb: Školska knjiga, 2014.

Zbirka sadrži dvadeset i jednu priču s različitim temama i situacijama iz života tinejdžera (ljubav, prijateljstvo, sukob generacija, obitelj). Priče donose niz životnih situacija u kojima će se mnogi tinejdžeri moći prepoznati.

Norma Šerment: *Glazbena kutijica*
Zagreb: Algoritam, 2015.

Glavna junakinja novog romana nagrađivane spisateljice za mladež dvanaestogodišnja je Nika koja se sa svojom majkom doselila u novi kvart. Nakon što se upozna

s vršnjakinjom Petrom, započinje pustolovina – u njezinu stanu pronalaze glazbenu kutijicu, neobičan predmet oslikan egipatskim hijeroglifima. Naknadno postaju svjesne njezinih neslučenih magijskih moći jer kutijica može učiniti da nestanu nepoželjne osobe i stvari, istovremeno prizivajući druge iz stranih svjetova u zamjenu za one nestale. U ovom fantastično-pustolovnom romanu isprepliću se egipatska mitologija, proročanstva i magija sa suvremenom stvarnošću.

Maya Van Wagenen: *Kako sam postala popularna: Dnevnik: Drevna mudrost za suvremenu štrebericu*
prevela Branka Maričić; Zagreb: Profil knjiga, 2015.

Maya živi u Teksasu na samoj granici s Meksikom, kreće u 8. razred i samu sebe opisuje kao smetenu, pogrbljenu, nezgrapnu, uskih bokova i ravnih prsa. U školskoj hijerarhiji smjestila se među „društvene otpadnike“, ali to joj nikad nije previše smetalo jer je ionako željela ostati nezamijećena. Pronalazak „Priručnika za tinejdžerice“ iz 1951. godine, tadašnje manekenke-tinejdžerice, mijenja njezin stav o popularnosti. Odluči provesti društveni eksperiment tijekom jedne školske godine: svaki mjesec slijedit će po jedan savjet iz priručnika, bilježiti reakcije i misli kako bi provjerila vrijede li savjeti o popularnosti od prije pola sto-

ljeća i danas. A najviše od svega nada se da će joj vođenje dnevnika pomoći ostvariti snove o spisateljskoj budućnosti. Pisan u obliku dnevnika, ovaj duhovit roman namijenjen djeci starije školske dobi omogućuje im bolje razumijevanje značenja popularnosti i pomoć u stjecanju samopouzdanja.

Renata Zlatković: *Priče spajalice*

ilustrirao Roberto Zlatković, Renata Zlatković; Dubrovnik: Slagalica, 2014.

Zbirka proze Renate Zlatković rezultat je sudjelovanja autorice u međunarodnom projektu „Dijetus Project: tourist products built for children“ u segmentu koji je nastojao unaprijediti turističku ponudu za djecu i mlade prvenstveno im nudeći spoznaje o povijesnoj i kulturnoj baštini sredina s obje strane Jadrana (Termoli – Dubrovnik). Priče koje nalazimo u knjizi proizvod su autoričine mašte, ali se temelje na povijesnim činjenicama koje je autorica dobro proučila u dostupnoj literaturi.

Vjekoslava Huljić: *Moja sestra je mrak*

ilustrirao Niko Barun; Zagreb: Mozaik knjiga, 2015.

Ova problemska knjiga govori o odrastanju djevojčice čiji su roditelji razvedeni. Četrnaestogodišnja Nika odluči praznike provesti s tatom kojega nije vidjela od svoje

četvrte godine. Nije joj bilo lako donijeti takvu odluku, ali poželjela se osvetiti ocu („neka vidi kako je s tinejdžericama!“). U nizu neočekivanih događaja, Nika će naučiti životno vrijedne lekcije o važnosti obitelji i prijateljstva.

Jure Karakaš: *Ludo ljetovanje*

Zagreb: Nova knjiga Rast, 2014.

Pustolovni roman za školarce viših razreda o ljetovanju dječaka Ivana. Ivan je završio osmi razred i mama ga je poslala u Liku k baki. U bakinu selu Gradini Ivan je upoznao dječake Joška i Debelog s kojima je istraživao špilje. U jednoj su pronašli kosture i staro oružje, a u drugoj ukradenu robu koju su sakrili lopovi. Na kraju zanimljiva i napeta romana dječaci su pomogli policiji uhvatiti pljačkaše.

Anne Plichota, Cendrine Wolf: *Proklete veze*

prevela Julijana Štrok; Zagreb: Lumen izdavaštvo, 2014.

Četvrti nastavak fantastičnoga serijala za mlade o uzbudljivim i maštovitim pustolovinama šesnaestogodišnje djevojke Okse, obdarene čudesnim moćima. Oksa je postala vladarica Edefije, ali bitke, pljačkanja i razaranja gradova i dalje se nastavljaju. Oksa se uz pomoć vila i ostalih vjernih stvorenja pokušava oduprijeti neprijateljima, Ociusu i njegovu sinu Orthonu.

SLIKOVNICE NA STRANIM JEZICIMA

Mara Ožić-Bebek Imotica:
Zovem se Donna, a ti? / My name is Donna, and what is yours?

fotografije Branko Modic et al.; ilustrirali Branko Modic, Ante Ljubičić Car, Vesna Ujević; na engleski jezik prevela Rajka Maček; Imotski: Grad Imotski, 2014.

Knjiga za mlađe osnovnoškolce u kojoj ulogu pripovjedača preuzima pas, dvanaestogodišnja dalmatinerica Donna. Ona progovara o ljudima (gazdarici, susjedima, prijateljima) i općenito o svome psećem životu. Zanimljive dvojezične priče (na hrvatskom i engleskom) obogaćene su brojnim fotografijama imotskoga kraja, mjesta gdje Donna sretno živi.

Kašmir Huseinović, Andrea Petrlik: *Puss in boots but not the one you know*

prevela Erika Katačić Kožić; Zagreb: Kašmir promet, 2013.

Ovo nije adaptacija Perraultovog *Mačka u čizmama*, već sasvim

nova i originalna priča autorskog dvojca. Priča je to o mačku Francu koji je volio sunce i oblake, travu i cvijeće, miševe i mačke, a nadasve glazbu i kazalište. Ali nije baš volio zimu jer su mu šape na hladnoći jako zeble. Ušuljao se u kazalište, upravo na početak baleta *Mačak u čizmama* gdje je ugledao prekrasne crvene čizmice i to mu je dalo ideju... Slikovnica na engleskom jeziku namijenjena je najmlađima.

Kašmir Huseinović, Andrea Petrlik: *The seaside or how mom and dad met*

prevela Erika Katačić Kožić; Zagreb: Kašmir promet, 2013.

Djevojčica Maša najviše voli odlazak na more. Osim što se voli kupati, more voli zato što se tijekom ljetnih praznika okupi gotovo cijela njezina obitelj. Druže se i uživaju. Ali, more voli i zbog toga što su se tu upoznali mama i tata, na vrlo neobičan način, gotovo kao u filmovima.

IGROKAZI

Silvija Šesto: *Obli : Oblo u dva dijela : Zabranjeno za djecu iznad 18*

Zagreb: Naklada Semafora, 2014.

Obli su drevna poluprozirna bića koja žive u oblacima, ali odnedavno žive sve teže jer su oblaci zaprljani parama koje se uzdižu sa

Zemlje. Zato se povremeno spuštaju na Zemlju i upozoravaju ljude da nisu sami na ovom svijetu. Ekološki igrokaz u kojem su djeca odigrala ključnu ulogu u spašavanju našega prelijepog planeta, progovara o važnosti očuvanja prirode.

STRUČNA LITERATURA ZA RODITELJE, ODGOJITELJE I NASTAVNIKE

Mira Čudina-Obradović: *Psihologija čitanja : Od motivacije do razumijevanja*

Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga; Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2014.

U priručniku su, na temelju rezultata najnovijih znanstvenih istraživanja, izneseni zaključci o tome što je znanost o čitanju, što ona korisno i novo nudi za ustrojavanje i poboljšanje podučavanja čitanja, što se danas zna o prirodi vještine čitanja, s posebnim nagla-

skom na njegove početke. Obuhvaćene su spoznaje iz neuroznanosti, psiholoških istraživanja i eksperimenata, pedagoških istraživanja te rezultati prakse poučavanja čitanja. Uz priručnik dolazi i radna bilježnica s primjerima aktivnosti koje u vrtiću i na samom početku prvoga razreda osnovnoškolskog obrazovanja mogu pomoći u razvoju i ispravljanju percepcije govora, vježbama za čitanje i pisanje pomoću slovarice te zadacima za vježbanje uočavanja značenja.

SURADNICI U OVOM BROJU

Ida Bogadi, profesorica i knjižničarka, O Š Gustava Krkleca, Zagreb,
ida.bogadi@gmail.com

Branko Braum, dipl. ing. elektrotehnike, Zagreb, brankobraum@gmail.com

Marija Drobnyak Posavec, profesorica hrvatskoga jezika, novinarka i književnica, Zagreb

dr. sc. **Marina Gabelica**, asistentica, Učiteljski fakultet, Zagreb,
marina.gabelica@gmail.com

Snježana Grković-Janović, književnica, Split,
snjezana.grkovic-janovic@st.t-com.hr

Martina Jurišić, studentica hrvatskih studija, Zagreb,
martina.jurisc4@gmail.com

Hrvoje Kovacević, samostalni književnik, Stubičke Toplice;
hrvoje.kovacevic@kr.t-com.hr

Nada Kujundžić, studentica poslijediplomskoga studija književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Zagreb nadkuj@utu.fi

Josip Laća, književnik, Zagreb, josolaca@gmail.com

Nada Mihoković-Kumrić, farmaceutkinja i književnica, Velika Gorica, ljekarna.mihokovic@zg.t-com.hr

Silvija Šesto, predsjednica Hrvatskoga društva književnika za djecu i mlade, Zagreb, silvija.sesto@zg.t-com.hr

Nikola Šimić Tonin, književnik, Zadar, zaklina.kutija@skole.hr

dr. sc. **Dubravka Težak**, redovita profesorica, Učiteljski fakultet, Zagreb,
dubravka.tezak@ufzg.hr

Arno Vinković, voditelj dramske skupine Fakulteta političkih znanosti Zagreb, arno.email@gmail.com

dr. sc. **Diana Zalar**, izvanredna profesorica, Učiteljski fakultet, Zagreb,
diana.zalar@gmail.com

NARUDŽBENICA

Tel. 00385 1 4816 931

Faks: 00385 1 4816 959

e-mail: knjizevnostidijete@dhk.hr

Pretplate se uplaćuju na žiro račun br. HR 5223600001101361393

Poziv na broj: 01114-3207714-2015

(Društvo hrvatskih književnika – za Književnost i dijete)

Ime / naziv naručitelja

OIB

Adresa (ulica, broj, mjesto)

Telefon

KNJIŽEVNOST I DIJETE

ČASOPIS ZA DJEČJU KNJIŽEVNOST I KNJIŽEVNOST ZA MLADE

	Cijena	broj primjeraka
1 broj	30 kn	
Dvobroj	50 kn	
Godišnja pretplata	100 kn / 20 EUR	

U

,

god.

Način plaćanja

☐ virmanom

potpis i pečat

